

**UCHWAŁA NR XXXV/197/26
RADY MIEJSKIEJ W PACANOWIE**

z dnia 25 czerwca 2026 r.

w sprawie uchwalenia Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 z późn. zm.) oraz art. 17 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2026 r. poz. 639) Rada Miejska w Pacanowie uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwala się *Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Artur Czub

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Kielcach Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie

LOKALNY PLAN ROZWOJU USŁUG SPOŁECZNYCH I DEINSTYTUCJONALIZACJI DLA MIASTA I GMINY PACANÓW na lata 2026-2029

Kielce – Pacanów 2026

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE, OBSZAR I CZAS REALIZACJI	4
1. CHARAKTERYSTYKA I SYTUACJA SPOŁECZNA MIASTA I GMINY PACANÓW	8
1.1. Ogólna charakterystyka Miasta i Gminy Pacanów	8
1.2. Sytuacja demograficzna	12
1.3. Diagnoza potrzeb i sytuacji społecznej Miasta i Gminy Pacanów	15
2. DIAGNOZA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW MIASTA I GMINY PACANÓW – WYNIKI BADAŃ	51
2.1. Opis metodologii	51
2.2. Wyniki wywiadów pogłębionych	52
3. DIAGNOZA OBSZARÓW INTERWENCJI	57
3.1. Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnościami	58
3.2. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego	61
3.3. Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością i ich opiekunowie faktyczni	63
4. PRZEJŚCIE OD OPIEKI INSTYTUCJONALNEJ DO USŁUG ŚWIADCZONYCH NA POZIOMIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH	63
4.1. Wspieranie rozwiązań na poziomie lokalnych społeczności	66
4.2. Zagrożenia opieki instytucjonalnej	69
4.3. Racjonalne wykorzystanie zasobów poprzez realizację usług na poziomie lokalnych społeczności	70
5. CELE I ZAŁOŻENIA PROCESU DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH W MIEŚCIE I GMINIE PACANÓW	70
5.1. Cel i założenia w obszarze <i>Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnościami</i>	71
5.2. Cel i założenia w obszarze <i>Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego</i>	72
5.3. Cel i założenia w obszarze <i>Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunowie faktyczni</i>	

6. ZIDENTYFIKOWANE DZIAŁANIA I PROJEKTY LPDI dla MIASTA I GMINY PACANÓW	74
6.1. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru <i>Rodzina, dzieci i młodzież, w tym z niepełnosprawnościami</i>	74
6.2. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru <i>Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego</i>	76
6.3. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru <i>Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunowie faktyczni</i>	77
6.4. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru <i>Wdrożenie realizacji usług w społeczności lokalnej</i>	78
7. ZASADY WDRAŻANIA, MONITOROWANIA, AKTUALIZACJI LPDI dla MIASTA I GMINY PACANÓW	80
7.1. Instrumentarium procesu wdrażania	81
7.2. Podmioty zarządzające realizacją LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów	82
7.3. System monitorowania i ewaluacji	84
8. PLAN FINANSOWANIA LPDI dla MIASTA I GMINY PACANÓW	87
8.1. Finansowanie realizacji LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów	87
8.2. Plan finansowania usług w ramach LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów	88

WPROWADZENIE, OBSZAR I CZAS REALIZACJI

Usługi społeczne są najważniejszym komponentem polityki społecznej realizowanej przez samorząd gminny i stanowią aktywną odpowiedź na wyzwania związane z potrzebami wynikającymi z takich procesów społecznych jak zmiany demograficzne i starzenie się populacji, zmiany w strukturze rodzin, przeobrażenia rynku pracy, wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami w tym niepełnosprawnościami sprzężonymi, ryzyka socjalne, kryzysy personalne i rodzinne, a także zapotrzebowanie na kompetencje i kwalifikacje. Dostępność usług w zakresie wsparcia społecznego i profilaktyki powinna być realizowana z myślą o każdej osobie, która może ich potrzebować.

Usługi społeczne powinny umożliwiać osobom z nich korzystającym uczestnictwo w życiu społeczności na równych zasadach z innymi osobami. Zasada życia w społeczeństwie bywa rozumiana wąsko jako zamieszkanie w obrębie społeczności. Może to prowadzić do modelu świadczenia usług utrwalającego izolację społeczną użytkowników poprzez skupienie się na przykład na rozwoju usług mieszkaniowych np. domów dla grup jako najważniejszej alternatywie dla systemu opieki instytucjonalnej. Zamiast tego należy udostępnić szeroki zestaw usług, które usuną bariery dla uczestnictwa w życiu społeczności, ponieważ dostęp do podstawowych usług przyczyni się do włączenia społecznego. W przypadku dzieci oznacza to możliwość uczęszczania do powszechnych przedszkoli i szkół oraz brania udziału m.in. w zajęciach sportowych. W przypadku dorosłych może chodzić m.in. o dostęp do życia społecznego, możliwość kształcenia ustawicznego oraz realne szanse na zatrudnienie.

Podstawą filozofii usług społecznych realizowanych w rodzinie i społeczności lokalnej jest rezygnacja z traktowania osób korzystających z tych usług jako przedmiotów w procesie opieki, a pracowników opieki instytucjonalnej jako ekspertów w opiece nad nimi. Chodzi o uznanie prawa użytkowników i ich rodzin do decydowania o swoim życiu oraz kontroli nad wsparciem, jakie otrzymują. Również dzieci należy zachęcać do wyrażania opinii i preferencji oraz pomagać im w tym – ich poglądy trzeba szanować i brać pod uwagę przy podejmowaniu dotyczących ich decyzji. Ludziom powinno się zapewnić dostęp do informacji, poradnictwa i reprezentantów ich interesów, aby umożliwić im podejmowanie świadomych decyzji o wsparciu, a w razie potrzeby umożliwić skorzystanie z takiej terapii, jakiej sobie życzą.

Tradycyjnie wsparcie jest świadczone *service-oriented* tj. w sposób ukierunkowany na usługi, w sposób zmierzający do dostosowania odbiorców do istniejących możliwości świadczenia usług. Punktem wyjścia powinny natomiast stać się potrzeby i preferencje

osób korzystających z usług społecznych, a wsparcie musi być dostosowane do ich indywidualnej sytuacji i umożliwiać dokonywanie osobistych wyborów. Oznacza to, że użytkownicy i ich rodziny powinni również aktywnie uczestniczyć w projektowaniu oraz ewaluacji usług społecznych.

Skuteczne usługi społeczne powinny być świadczone w sposób ciągły, przez cały okres, gdy są potrzebne oraz elastycznie i na bieżąco modyfikowane w zależności od zmieniających się potrzeb i preferencji użytkowników. Jest to również kluczowe w procesie usamodzielnienia dzieci i młodzieży opuszczającej pieczę instytucjonalną – należy zapewnić im wsparcie przez okres potrzebny na przygotowanie się do samodzielności.

Rodzaj i poziom otrzymywanego wsparcia powinny być dostosowane do potrzeb oraz indywidualnych wymagań danej osoby. Usługi społeczne świadczone w rodzinie i środowisku lokalnym zapewniają dostęp do odpowiedniego zabezpieczenia potrzeb również na terenach peryferyjnych i wiejskich, co pozwala na zagwarantowanie, iż osoby zagrożone wykluczeniem nie utracą pomocy jeżeli zdecydują się z jakiegokolwiek powodu na zmianę miejsca zamieszkania.

W ramach kompleksowej transformacji systemu opieki, która zmierza do zmniejszenia uzależnienia od opieki instytucjonalnej i stacjonarnej, kładąc większy nacisk na usługi świadczone w rodzinie oraz środowisku lokalnym, priorytetem powinno stać się wprowadzenie skutecznej profilaktyki. Jeżeli pierwotne przyczyny umieszczania w opiece instytucjonalnej nie zostaną usunięte, a mechanizmy zapobiegające przyjmowaniu kolejnych pensjonariuszy będą nieskuteczne, wysiłki na rzecz zakończenia świadczenia opieki instytucjonalnej mogą mieć niską skuteczność, gdyż miejsca zwolnione przez ludzi opuszczających zakłady zostaną szybko wypełnione przez nowych podopiecznych.

Celem planów rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji powinno być wspieranie osób i rodzin, nie zaś obwinianie ich za niepełnosprawność, bezdomność, ubóstwo czy też piętnowanie ich z powodu pochodzenia, nietradycyjnej struktury rodziny, zwyczajów czy sposobu życia.

Szczególne miejsce w polityce społecznej przypisuje się osobom z grup szczególnie zagrożonych wykluczeniem, takich jak osoby z niepełnosprawnościami, osoby w kryzysach: psychicznym, bezdomności, uzależnienia i przemocy oraz rodziny z dziećmi, w tym z niepełnosprawnością i w tym przebywające w pieczy zastępczej. Na tych grupach skoncentrowane są *Strategia Rozwoju Usług Społecznych. Polityka publiczna do 2030 (z perspektywą do 2035)*, oraz *Zdrowa Przyszłość. Ramy strategiczne rozwoju systemu ochrony zdrowia na lata 2021-2027, z perspektywą do 2030*, a na poziomie regionalnym *Regionalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2026-2028*. Deinstytucjonalizacja rozumiana powinna być nie tyle jako dążenie do zamknięcia zakładów opieki, ale jako proces rozwoju usług społecznych na

poziomie rodziny i lokalnej społeczności, który miałby umożliwić pozostawanie przez osobę potrzebującą pomocy jak najdłużej w swoim środowisku zamieszkania. W ten kontekst społeczny, strategiczny i programowy wpisuje się niniejszy *Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Gminy Pacanów na lata 2026-2029*.

Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Gminy Pacanów na lata 2026-2029 odnosi się do czterech grup docelowych:

- rodziny w tym dzieci z niepełnosprawnościami
- osoby z niepełnosprawnością
- osoby starsze
- osoby w kryzysie zdrowia psychicznego

W Konwencji o prawach dziecka ONZ dziecko definiuje się jako „każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”.

W Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych zalicza się do nich osoby: „które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów, co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami”.

Termin *osoby w kryzysie zdrowia psychicznego* odnosi się do osób, u których postawiono diagnozę psychiatryczną i które poddano leczeniu. Chociaż takie osoby są objęte definicją osób niepełnosprawnych w *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, należy zauważyć, że wiele z nich nie uważa siebie samych za niepełnosprawne. W niniejszych wytycznych określenie „osoby niepełnosprawne” należy jednak rozumieć jako obejmujące również osoby mające problemy ze zdrowiem psychicznym.

Na szczęblu ONZ brak jest przyjętej definicji osób starszych. Według Światowej Organizacji Zdrowia w krajach rozwiniętych przyjęto, wszakże wiek 65 lat jako granicę, powyżej której osobę określa się jako starszą lub w podeszłym wieku. Należy tu zauważyć, że prawdopodobieństwo niepełnosprawności zwiększa się wraz z wiekiem. W związku z tym na szczególną uwagę zasługuje podgrupa „osób bardzo starych”.

Należy mieć świadomość, że granice między tymi poszczególnymi grupami docelowymi mogą czasem się zacierać: termin *dzieci* odnosi się zarówno do osób z niepełnosprawnościami, jak i bez dysfunkcji, a także może odnosić się do osób w kryzysie zdrowia psychicznego, a termin *osoby z niepełnosprawnością* również do osób w wieku powyżej 65 lat i vice versa.

W wielu miejscach wraz z użytkownikami usług wspomina się o rodzinie i opiece nad rodzinnych. W *Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla*

Gminy Pacanów na lata 2026-2029 termin ten jest używany w szerszym sensie, obejmując nie tylko rodziców lub małżonków, ale także partnerów, rodzeństwo, dzieci i członków rodziny rozszerzonej – rozumianych jako otoczenie społeczne.

Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Gminy Pacanów na lata 2026-2029 został opracowany dla obszaru Miasta i Gminy Pacanów, w Powiecie Buskim, w ramach podregionu NUTS 3 - Podregion Sandomiersko-Jędrzejowski, który stanowi część regionu NUTS 2 – Świętokrzyskiego, w jednym z siedmiu makroregionów NUTS 1 – Makroregion Centralny, w Rzeczypospolitej Polskiej – zgodnie z regulacjami czwartej rewizji NUTS 2016 określonymi w Rozporządzeniu Komisji UE 2016/2066 z dnia 21 listopada 2016 r. zmieniającym załączniki do rozporządzenia WE nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) (Dz. Urz. UE L 322 z 29.11.2016).

Czas realizacji *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Gminy Pacanów na lata 2026-2029* obejmuje okres od 01 stycznia 2026 do 31 grudnia 2029.

Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Gminy Pacanów na lata 2026-2029 został opracowany i sfinansowany ze środków projektu **Koordinacja polityki społecznej w województwie świętokrzyskim** realizowanego w ramach programu *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027*, Działanie 04.13 – *Wysokiej jakości system włączenia społecznego*, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, we współpracy Gminy Pacanów i doradców Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Kielcach.

Rozdział 1. CHARAKTERYSTYKA I SYTUACJA SPOŁECZNA GMINY PACANÓW

1.1 Ogólna charakterystyka Gminy Pacanów

Gmina Pacanów leży w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie buskim, graniczy z gminami Nowy Korczyn, Solec-Zdrój i Stopnica oraz powiatem staszowskim (gminy Oleśnica i Lubnice) oraz województwem małopolskim, powiatem dąbrowskim (gminy Szczyrzyc i Mędrzechów). Południową granicę Gminy stanowi rzeka Wisła, prowadzi wzdłuż niej również droga krajowa nr 79.

Powierzchnia Gminy obejmuje obszar 124,58 km², co stanowi 1,1% powierzchni województwa świętokrzyskiego. W skład Gminy wchodzi 28 sołectw: Biechów, Biskupice, Chrzanów, Grabowica, Karsy Dolne, Karsy Duże, Karsy Małe, Kępa Lubawska, Komorów, Kółko Żabieckie, Książnice, Kwasów, Niegostawice, Oblekoń, Pacanów, Podwałe, Rataje Karskie, Rataje Słupskie, Słupia, Sroczków, Trzebica, Wola Biechowska, Wójcza, Wójeczka, Zborówek, Zborówek Nowy, Żółcza-Ugory oraz Żabiec.

Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Polski wg Kondrackiego obszar Miasta i Gminy Pacanów należy do megaregionu Pozaalpejska Europa Środkowa, prowincji Wyżyn Polskich, podprowincji Wyżyna Małopolska, makroregionu Wyżyna Kielecka oraz na pograniczu mezoregionów Nizina Nadwiślańska, Niecka Połaniecka, Garb Pińczowski oraz Niecka Solecza.

Nizina Nadwiślańska – mezoregion fizycznogeograficzny w południowej Polsce, północno-zachodnia część Kotliny Sandomierskiej, na pograniczu Wyżyny Małopolskiej i Podkarpacia Północnego. Region jest szeroką doliną w górnym biegu Wisły, ciągnącą się od Krakowa po Zawichost. Region obejmuje również dolinę dolnego Dunajca i przebiega przez niego końcowy odcinek rzeki Wisłoki. Nizina Nadwiślańska składa się z trzech tarasów: tarasu zalewowego, wyższego tarasu piaszczystego (częściowo zwydmionego) oraz tarasu przykrytego lessem. Główne miejscowości to: Kraków, Niepołomice, Nowe Brzesko, Tarnów, Nowy Korczyn, Szczucin, Mielec, Baranów Sandomierski, Sandomierz i Zawichost.

Niecka Połaniecka – rozległe zapadlisko na terenie powiatu staszowskiego w południowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego. Jest częścią Niecki Nidziańskiej położoną pomiędzy Pogórzem Szydłowskim na północy a Garbem Pińczowskim na południu. Nazwa pochodzi od miasta Połaniec.

Garb Pińczowski (nazywany też Garbem Wójczańsko-Pińczowskim) – wypiętrzenie znajdujące się w województwie świętokrzyskim. Jest położone pomiędzy Niecką Solecką i Niecką Połaniecką. Stanowi część Niecki Nidziańskiej. Wysokość najwyższej położonych punktów dochodzi do 330 m n.p.m. Garb zbudowany jest głównie z margli kredowych. Występują tu także utwory z miocenu, m.in. gipsy i wapienie litotamniowe. W przeważającej części jest to teren rolniczy. Niewielkie lasy występują w zachodniej części regionu.

Niecka Solecka – falista równina wchodząca w skład Niecki Nidziańskiej. Od północy sąsiaduje z Garbem Pińczowskim. Od zachodu i południowego zachodu ograniczają ją Dolina Nidy. Na południowy wschód od Niecki znajduje się Nizina Nadwiślańska. Wysokość waha się w granicach 170–250 m n.p.m. Jest to region rolniczy, nie ma tu lasów. Niecka zbudowana jest z margli kredowych, przykrytych przez miocenne wapienie litotamniowe oraz gipsy. Występują tu typowe formy krasowe: leje, zapadliska oraz ślepe doliny. Znajduje się tu kilkadziesiąt jaskiń, w tym największa na terenie Niecki Nidziańskiej Jaskinia Skorocicka. W kilku rezerwach przyrody chroniona jest roślinność stepowa, która zachowała się na skałach gipsowych. Obecne są tu także siarczane źródła wykorzystywane w lecznictwie. Na terenie Niecki Soleckiej znajdują się uzdrowiska w Busku-Zdroju i Solcu-Zdroju.

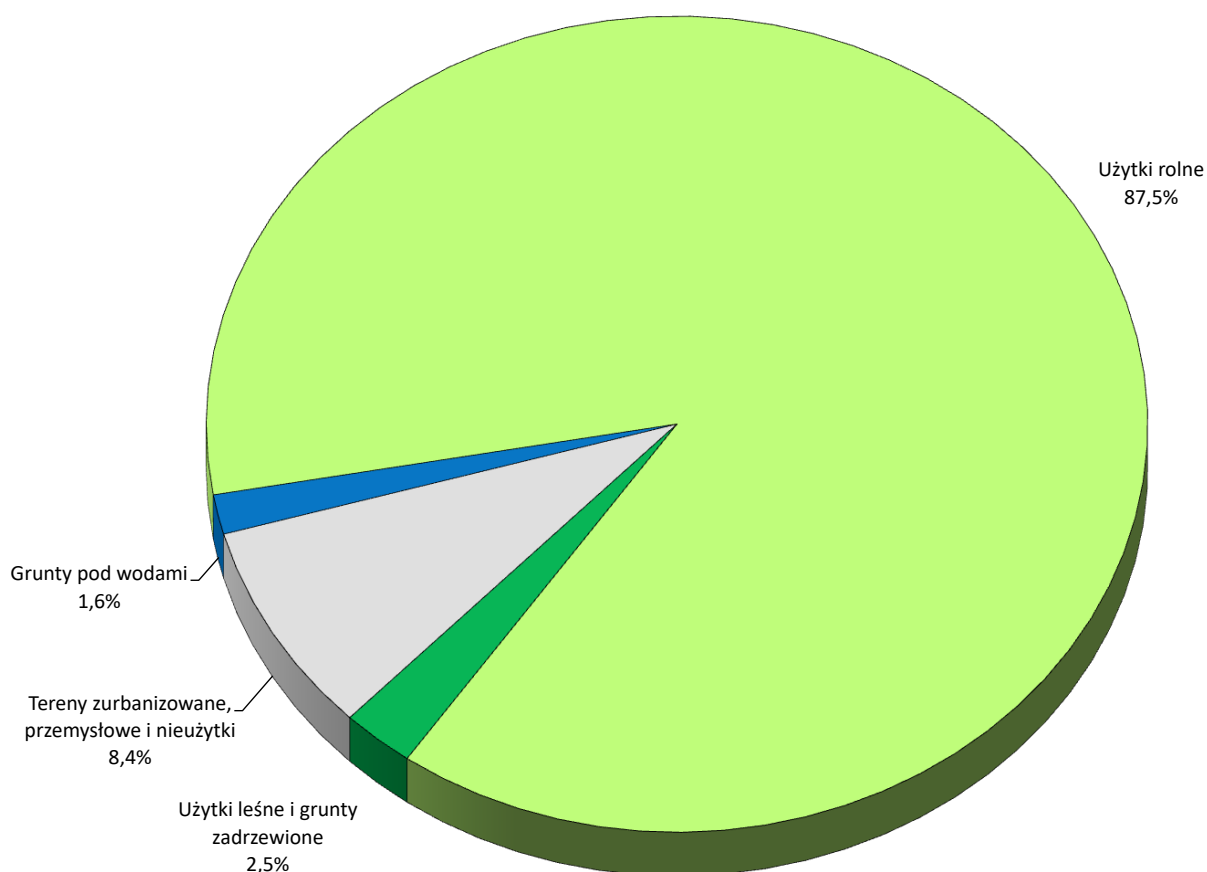

Powierzchnia

Ze względu na posiadane warunki naturalne i stan uprzemysłowienia regionu, Gmina Smyków ma charakter rolniczy. Decydują o tym w głównej mierze posiadane warunki naturalne, zależne od poszczególnych części Gminy. Strukturę użytkowania gruntów w Gminie Pacanów prezentuje tablica 1.1 oraz wykres 1.1.

W strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne, które zajmują łącznie 10 906 hektarów (87,5%). Lasy i tereny zalesione zajmują 313 ha. Pozostałe grunty (w tym grunty zabudowane i zurbanizowane oraz nieużytki), stanowiące 8,4% powierzchni, zajmują 1 050 ha. Pod wodami znajduje się 1,6% powierzchni Gminy.

Wykres 1.1. Powierzchnia Gminy Pacanów według kierunków wykorzystania

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

Tabela 1.1

Powierzchnia Gminy Pacanów według kierunków wykorzystania

Rodzaje gruntów	Powierzchnia ewidencyjna [ha]	Udział w ogólnej powierzchni [%]
Powierzchnia ogólna	12 458	100,00
Powierzchnia użytków rolnych	10 906	87,5
Tereny zurbanizowane, przemysłowe, pozostałe grunty i nieużytki	1 050	8,4
Lasy i grunty zadrzewione	313	2,5
Grunty pod wodami	196	1,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

1.2 Sytuacja demograficzna Gminy Pacanów

Liczba ludności Miasta i Gminy Pacanów wynosiła w dniu 31 grudnia 2024 roku 6 795 osób. W tej liczbie było 3 447 kobiet i 3 348 mężczyzn (odpowiednio 50,7% i 49,3% populacji). Współczynnik feminizacji – tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn – był poprawny i wyniósł 108,2. Oznacza pozostawanie na bezpiecznym poziomie wartości wskaźnika między 100 a 105, powyżej którego relacja liczby kobiet do liczby mężczyzn może niekorzystnie wpływać na biologiczną reprodukcję populacji.

Sytuację demograficzną Miasta i Gminy Pacanów w latach 2020-2024 przedstawia tabela 1.1 i wykres 1.1.

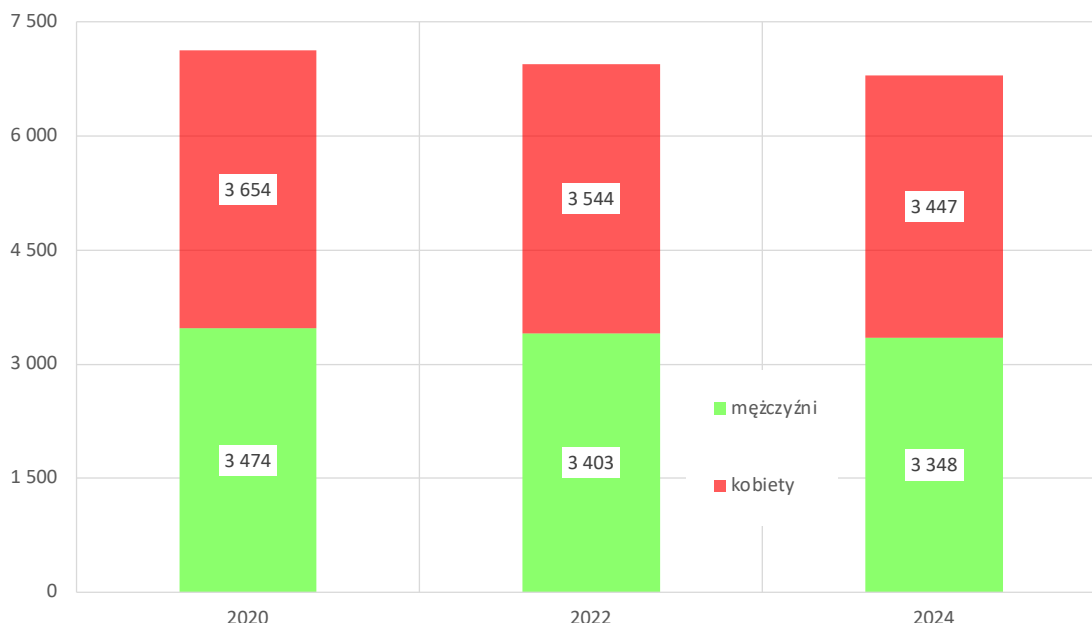
Tabela 1.1

Liczba ludności Miasta i Gminy Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Kobiety na 100 mężczyzn
2020	7 128	3 474	3 654	105,18
2022	6 947	3 403	3 544	104,14
2024	6 795	3 348	3 447	102,96

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

Wykres 1.1 Liczba ludności Miasta i Gminy Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

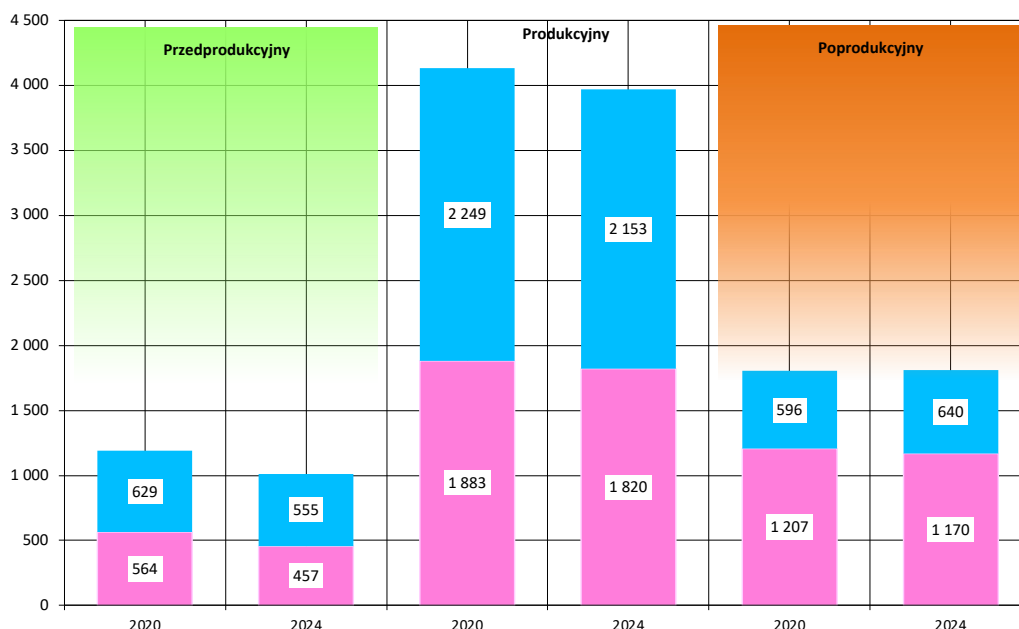
Do roku 1999 liczebność ludności Gminy stale rosła. Od tego momentu, w relacji do lat poprzednich, liczba mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów zaczęła nieznacznie spadać. Podobne tendencje obserwuje się w większości gmin polskich, ponieważ liczebność populacji Polski stopniowo spada. W badanym okresie nieznacznie wzrósł również współczynnik feminizacji.

Odsetek ludności w wieku produkcyjnym w Mieście i Gminie Pacanów utrzymuje się od kilku lat na prawie niezmiennym poziomie, a w analizowanym okresie wzrósł nawet o pół punktu procentowego, jednak relacja w pozostałych grupach wiekowych zmienia się niekorzystnie. Na przestrzeni ostatnich lat nastąpił spadek liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ilość osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym na każde 100 osób w wieku produkcyjnym) w Mieście i Gminie Pacanów był wysoki i wynosił w badanym okresie 71 osób. Oznacza to spadek z poziomu 72,5 i sytuację wyjątkową w porównaniu do innych Gmin w województwie i kraju.

Umowna granica określająca stopień starzenia się społeczeństwa to 15% osób powyżej 60 roku życia. W Mieście i Gminie Pacanów na koniec roku 2020 wskaźnik ten wyniósł 29,5%, obecnie odnotowano wzrost do 31,5%. Oznacza to zdecydowane przekroczenie optymalnego poziomu wskaźnika i stan alarmowy. W najbliższych latach pojawią się trudności zabezpieczenia emerytalnego i podstawowej opieki zdrowotnej oraz wyludnianie Gminy.

Wykres 1.2 prezentuje strukturę ludności Miasta i Gminy Pacanów według grup wiekowych – produkcyjnych i nieprodukcyjnych.

Wykres 1.2 Struktura ludności Miasta i Gminy Pacanów w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

Wskaźnik gęstości zaludnienia w Mieście i Gminie Pacanów spadł w ciągu poprzedniego okresu programowania i wyniósł 54,5 osób/km² – co oznacza spadek o blisko 3 osób/km². Gęstość zaludnienia była dwukrotnie niższa od przeciętnej dla województwa świętokrzyskiego.

Dane dotyczące przyrostu naturalnego w Mieście i Gminie Pacanów prezentuje tabela 1.2.

Tabela 1.2

Przyrost naturalny w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Przyrost naturalny (na 1000 ludności)	Przyrost naturalny (w osobach)
2020	- 9,63	- 69
2022	- 7,89	- 55
2024	- 11,11	- 76

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

Z zaprezentowanych danych wynika, iż przyrost naturalny w Mieście i Gminie Pacanów ma bardzo wysoki poziom ujemny i niższy od przeciętnego dla województwa świętokrzyskiego. W liczbach bezwzględnych wartości przyrostu naturalnego oznaczają, iż w ciągu roku **ubywało** w całym Mieście i Gminie Pacanów **67 mieszkańców**.

1.3. Diagnoza problemów społecznych w Mieście i Gminie Pacanów

Pomoc osobom i rodzinie przyznaje się – zgodnie z ustawą o pomocy społecznej – ze względu na następujące powody:

- ✓ ubóstwa,
- ✓ sieroctwa,
- ✓ bezdomności,
- ✓ bezrobocia,
- ✓ niepełnosprawności,
- ✓ długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- ✓ przemocy domowej,
- ✓ potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi,
- ✓ potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- ✓ bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- ✓ trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach,
- ✓ trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- ✓ alkoholizmu lub narkomanii,
- ✓ zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej,
- ✓ klęski żywiołowej lub ekologicznej.

1.3.1. Problemy społeczne rodzin

Członkowie rodziny tworzą układ, na który można spojrzeć jak na system. Wzajemne oddziaływanie na siebie poszczególnych elementów, czyli członków rodziny powoduje funkcjonowanie systemu. W rodzinie zdrowej relacje pomiędzy małżonkami są równoległe oraz dwukierunkowe, oparte na wspólnych ustaleniach dotyczących podziału obowiązków i sposobu wychowywania dzieci. Zaburzone funkcjonowanie jednego z jej członków uderza w cały jej system rodzinny, wtedy można mówić o dysfunkcyjności takiej rodziny. Sama dysfunkcja oznacza zaburzenie komunikacyjne bądź strukturalne rodziny, np. centralną postacią jest rodzic będący sprawcą przemocy itd. Może to też być zaburzenie własnych granic, granic pomiędzy poszczególnymi osobami w rodzinie, np. nieuszanowanie czyjejś intymności, uczuć i poglądów.

Tabela 1.3 oraz wykresy 1.3 i 1.4 przedstawia sytuację rodzin z problemami społecznymi w obszarze bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w Mieście i Gminie Pacanów.

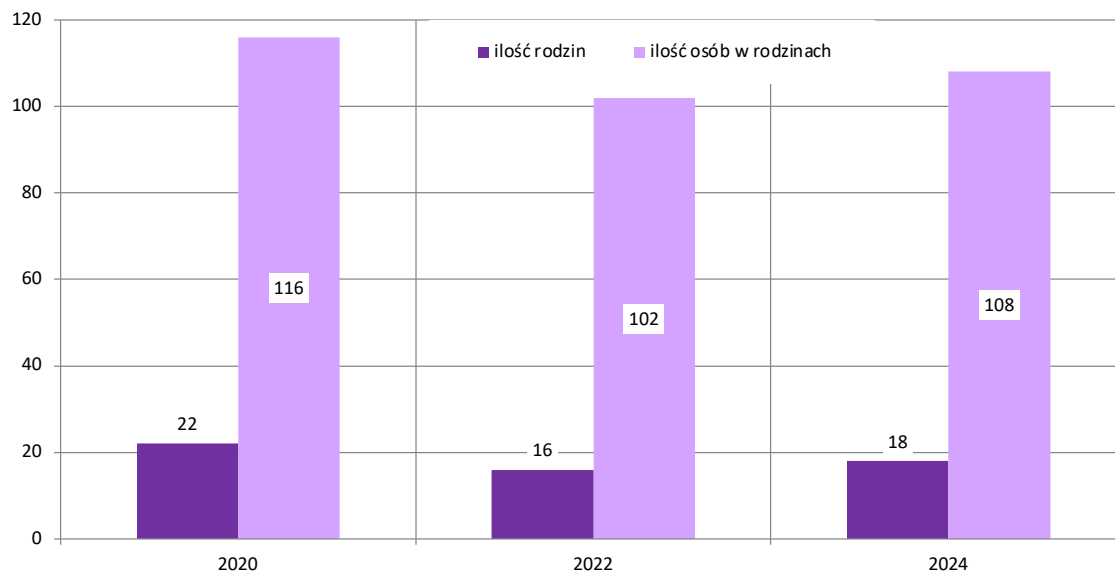
Tabela 1.3

Liczba rodzin korzystających z usług pomocy społecznej ze względu na potrzebę ochrony macierzyństwa i bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Potrzeba ochrony macierzyństwa – liczba rodzin	22	16	18
– liczba osób w rodzinach	116	102	108
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – liczba rodzin	18	14	27
– liczba osób w rodzinach	65	40	75

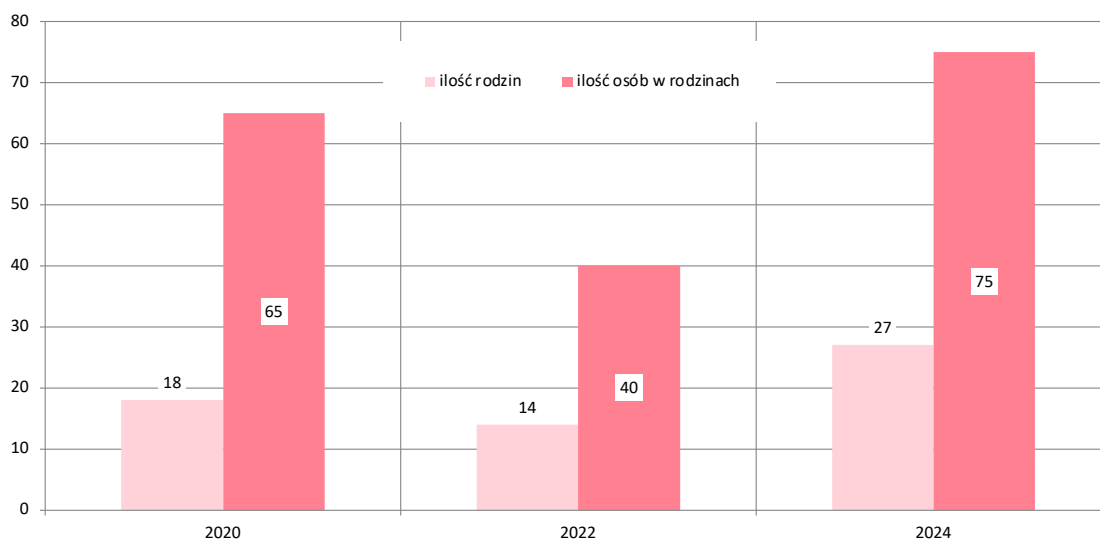
Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Wykres 1.3 Liczba rodzin korzystających z usług pomocy społecznej ze względu na potrzebę ochrony macierzyństwa w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Wykres 1.4 Liczba rodzin korzystających z usług pomocy społecznej ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Z zaprezentowanych danych wynika, iż problem dysfunkcji rodzin w Mieście i Gminie Pacanów w analizowanym okresie utrzymywał się na zbliżonych poziomach z nieznaczną tendencją wzrostową w obserwowanych obszarach. Spadek o 1/5 odnotowano

w odniesieniu do rodzin wymagających wsparcia ze względu na konieczność ochrony macierzyństwa, zaś osób z bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego było blisko połowę więcej.

Mówiąc o zjawiskach dysfunkcji w rodzinach i ich dynamice na przestrzeni ostatniego okresu programowania trudno nie docenić wpływu programów socjalnych realizowanych przez rząd centralny. Wzrost dochodów rodzin – niezależnie od jego negatywnego wpływu na rynek pracy i wypychania kobiet z zasobów pracowniczych – spowodował podniesienie standardu życia, zwiększenie pewności egzystencjonalnej oraz pozwolił na lepsze funkcjonowanie rodziny i relacji wewnątrz niej. Można byłoby szeroko omawiać preferencje i priorytety dysponowania tak uzyskanym budżetem – które pozostawiają nadal wiele do życzenia – co może stanowić powód do modernizacji rozwiązań systemowych. Niemniej w liczbach bezwzględnych ilość osób korzystających ze wsparcia pomocy społecznej z przyczyn związanych z dysfunkcjami rodziny w Mieście i Gminie Pacanów nieznacznie rośnie.

Co się tyczy wsparcia związanego z koniecznością ochrony macierzyństwa przeciętnie w Mieście i Gminie Pacanów z pomocy w tym zakresie korzystało niespełna 3 osoby na 1 000 mieszkańców Miasta i Gminy.

W Mieście i Gminie Pacanów z pomocy związanej z bezradnością w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego korzystało przeciętnie 4 osoby na 1 000 mieszkańców.

Takie fluktuacje wskaźnika udzielanego wsparcia mogą mieć także związek z pandemią COVID-19 i skalą działań pomocy społecznej w tamtym okresie, a także determinujących potencjalne problemy zasad dystansu społecznego i niemożliwości dostępu pracowników socjalnych do potencjalnych klientów pomocy społecznej.

1.3.2. Ubóstwo i bezdomność

Ubóstwo

Poprzez ubóstwo określa się stan, w którym jednostce czy grupie społecznej brakuje środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb uznawanych w danej społeczności za niezbędne. Pod pojęciem „podstawowe potrzeby” należy rozumieć takie potrzeby jak: wyżywienie, ubranie, mieszkanie, zachowanie zdrowia, uzyskanie wykształcenia, zaspokojenie sfer intelektualnych. Pojęcie ubóstwa powstałego na drodze indywidualnej sytuacji życiowej obejmuje takie aspekty jak: wielodzietność, uzależnienia, niepełnosprawność, samotność, wychowywanie się w rodzinach niepełnych i rozbitych, niski

status wykształcenia prowadzący do bezrobocia, przewlekłe choroby, inne przeżycia np. śmierć osoby najbliższej, utrudniająca aktywne i prawidłowe funkcjonowanie. Należy zaznaczyć, iż problemy te występują bardzo często zespołowo. Ubóstwo jest to stan, w którym rodzina lub jednostka żyje poniżej kryterium dochodowego ustalonego zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Ubóstwo w konsekwencji prowadzi do zjawiska wykluczenia społecznego.

Negatywne skutki ubóstwa dają się odczuć w większości rodzin niepełnych. Pomimo utrzymywania się w wielu przypadkach z dochodów z pracy, samotne matki lub samotni ojcowie nie są w stanie zapewnić dzieciom odpowiedniej sytuacji materialnej. Oprócz tego narastają w tych rodzinach problemy wychowawcze związane z brakiem czasu i odpowiednich wzorców do naśladowania.

Ubóstwo i życie na poziomie minimum egzystencji powoduje, że wydatki na żywność i opłaty mieszkaniowe pochłaniają cały budżet. Konsekwencją jest minimalizacja potrzeb żywieniowych oraz zakup produktów spożywczych bardzo niskiej jakości. Prowadzi to do rozwijania się różnego rodzaju schorzeń, a te w dalszym etapie powodują wzrost kosztów utrzymania, związanych z leczeniem bądź rehabilitacją. Mogą one również prowadzić do powstawania niepełnosprawności, która w znacznym stopniu ogranicza podejmowanie aktywności zawodowej, a może podwyższać poziom wydatków na leczenie.

Głównym sposobem ograniczenia ubóstwa jest: zmniejszenie bezrobocia przez tworzenie nowych miejsc pracy, aktywizacja zawodowa osób ubogich, zmiana postaw u osób ubogich korzystających z pomocy społecznej poprzez kształtowanie odpowiedzialności za swój los i umiejętności przystosowania się do istniejącej rzeczywistości. Przedstawione przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie dane, wskazują na występowanie w Mieście i Gminie Pacanów problemu ubóstwa.

Liczbę rodzin korzystających z pomocy MGOPS w Pacanowie przedstawia tabela 1.4 i wykres 1.5.

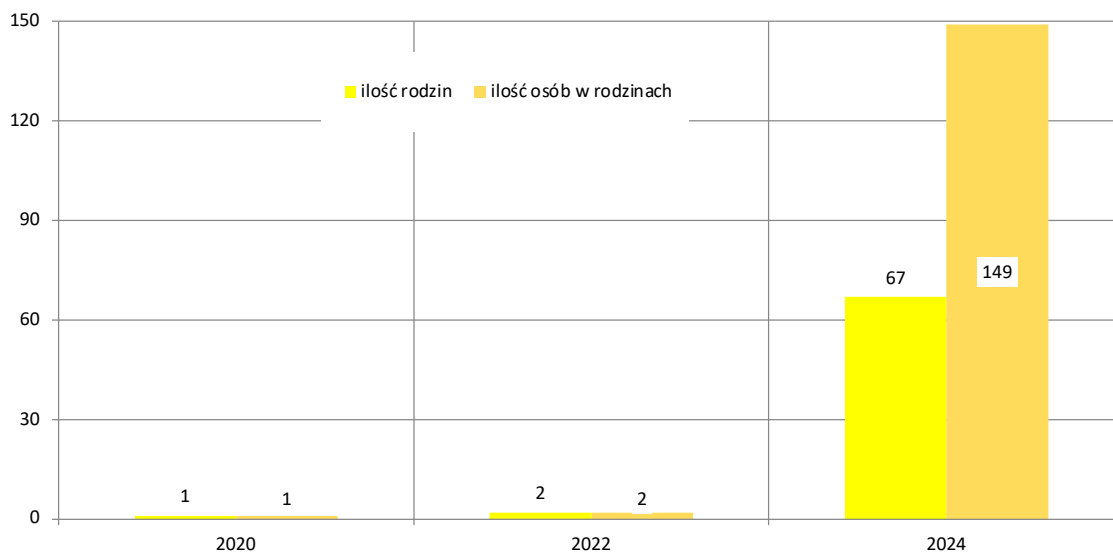
Tabela 1.4

**Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Ubóstwo – liczba rodzin	1	2	67
– liczba osób w rodzinach	1	2	149

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Wykres 1.5 Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu ubóstwa w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Warto zauważyć istotną zmianę liczby osób korzystających ze wsparcia pomocy społecznej ze względu na problem ubóstwa. Na przestrzeni poprzedniego okresu programowania wsparcie praktycznie nie było realizowane – dopiero rok 2024 przynosi implementację pomocy na poziomie adekwatnym do wielkości populacji jednostki samorządu terytorialnego wielkości Miasta i Gminy Pacanów. W ujęciu *per capita* w Mieście i Gminie Pacanów z pomocy związanej z ubóstwem korzystało przeciętnie 10 osób na 1 000 mieszkańców.

Wydaje się, iż najbardziej prawdopodobnymi przyczynami zmniejszania się ilości osób figurujących w statystykach pomocy społecznej ze względu na problem ubóstwa są zmiany ekonomiczne i społeczne zachodzące w społeczeństwie polskim, co przekłada się na sytuację w Mieście i Gminie Pacanów. Wśród tych zmian zasadnicze znaczenie mogą mieć:

- ✓ rozwój gospodarczy, podnoszenie się zamożności społeczeństwa i zwiększanie ilości miejsc pracy w Mieście i Gminie Pacanów,
- ✓ działania zmniejszające bezrobocie, pełna dostępność europejskiego rynku pracy oraz realizacja powszechnie dostępnych programów socjalnych i zatrudnienia socjalnego,
- ✓ realizacja projektów ukierunkowanych na aktywizację społeczną i zawodową przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie oraz inne podmioty sektora wsparcia społecznego.

Bezdomność

Bezdomność to problem społeczny, charakteryzujący się brakiem miejsca stałego zamieszkania osoby nim dotkniętej. Wiąże się ona z uwarunkowanym psychologicznie kryzysowym stanem egzystencji osoby nieposiadającej faktycznego miejsca zamieszkania, pozbawionej środków niezbędnych do zaspokojenia elementarnych potrzeb, dotkniętej trwałym wykluczeniem społecznym i zawodowym. Jako stan ewidentnej i trwałej deprywacji potrzeb mieszkaniowych, w sytuacji, gdy dotknięta bezdomnością osoba nie jest w stanie jej zapobiec, wiąże się z poważnym upośledzeniem psychicznego i społecznego funkcjonowania człowieka.

Natura bezdomności wyklucza zamkniętą i jednoznaczną klasyfikację jej przyczyn, ponieważ doprowadza do niej cały zespół nakładających się na siebie sił sprawczych, zespół postaw, zachowań determinowanych predyspozycjami osobowościowymi, którym sprzyjają sytuacje społeczne i sposób funkcjonowania służb socjalnych. Ustawa o pomocy społecznej jako osobę bezdomną definiuje osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

Brak domu uniemożliwia normalny rozwój człowieka, wpływa negatywnie na stan zdrowia psychicznego i fizycznego, uniemożliwia rozwijanie aspiracji kulturowych, regenerację sił i wypoczynek. Deprywacji zatem podlegają nie tylko szeroko rozumiane potrzeby mieszkaniowe, ale właściwie wszystkie poziomy potrzeb, począwszy od najbardziej podstawowych potrzeb fizjologicznych, skończywszy zaś na potrzebie samorealizacji. Stan ten jest uwarunkowany wieloczynnikowo, między innymi poprzez zmniejszoną zdolność do samodzielnego życia i radzenia sobie, poddania się wymaganiom społeczeństwa, niewielką odpornością na sytuacje trudne, czy marginalizację społeczną.

Najczęstsze przyczyny bezdomności wynikają przede wszystkim z:

- ✓ sytuacji społeczno-ekonomicznej, w tym wzrostu liczby osób, które nie chcą podjąć pracy lub nie potrafią utrzymać zatrudnienia, albo są osobami bezdomnymi z wyboru,
- ✓ z sytuacji prawnej, polegającej na możliwości wyeksmitowania lokatora *donikąd* za zaległości w opłatach czynszowych,
- ✓ z przyczyn związanych z patologiami, w tym z powodu alkoholizmu, przestępczości, odrzucenia lub braku opieki ze strony najbliższych, rozwodu lub trwałego rozpadu więzi formalnych lub nieformalnych, prostytucji, przemocy domowej,

- ✓ z przyczyn natury socjopsychologicznej, w tym świadomego wyboru innego sposobu życia, odrzucenia obowiązującego systemu wartości,
- ✓ przyczyn osobowościowych, w tym poczucia niższości, osamotnienia, wstydu, przekonania o złej naturze świata i ludzi, posiadania upośledzeń zdrowotnych.

Dynamikę ilości osób korzystających ze wsparcia w związku z problemem bezdomności w Mieście i Gminie Pacanów przedstawia tabela 1.5 i wykres 1.6.

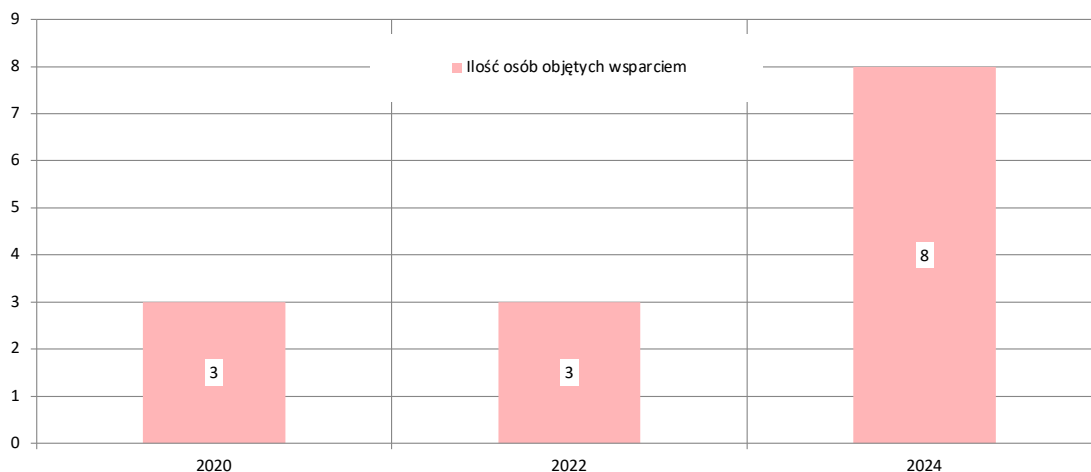
Tabela 1.5

**Liczba osób objętych wsparciem z tytułu bezdomności
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Bezdomność – liczba rodzin	3	3	8
– liczba osób w rodzinach	3	3	8

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

**Wykres 1.6 Liczba osób objętych wsparciem z tytułu bezdomności
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

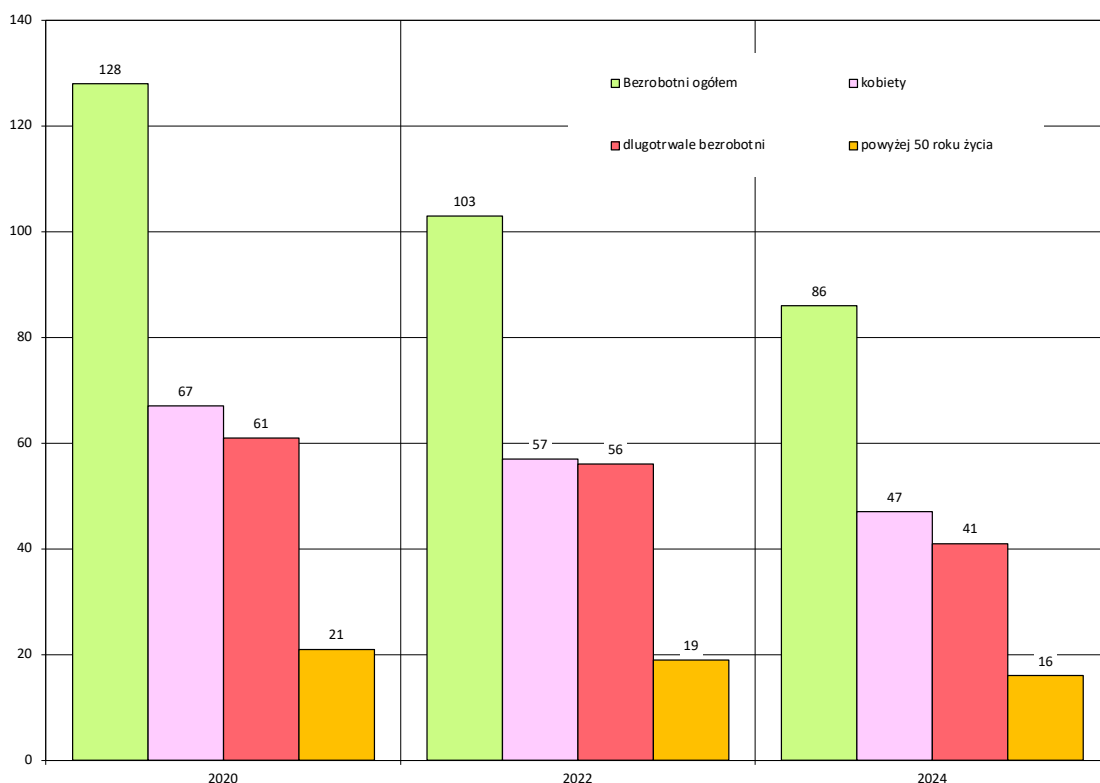
Z przedstawionych danych wynika, iż ilość osób korzystających ze wsparcia z tytułu bezdomności w Mieście i Gminie Pacanów wzrosła blisko trzykrotnie. Średnio w Mieście i Gminie Pacanów z pomocy w tym zakresie korzystała ponad 1 osoba na 1 000 mieszkańców.

1.3.3. Problemy społeczne w obszarze bezrobocia

Zjawisko bezrobocia jest poważnym problemem społecznym. Wpływa ujemnie na postawy i zachowania osób bezpośrednio dotkniętych bezrobociem, a także członków ich rodzin. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy na dzień 31 grudnia 2021 roku zarejestrowanych było 3 227 osób bezrobotnych, w tym 1 626 kobiet co stanowiło blisko połowę populacji i systematycznie rośnie. Bardzo wysoka była liczba długotrwale bezrobotnych, którzy stanowili blisko 2/3 populacji – 2210 osób. W porównaniu do poprzedniego okresu programowania ilość osób bezrobotnych w Mieście i Gminie Pacanów spadła o ponad 30%.

Dynamikę zjawiska bezrobocia na rynku pracy Miasta i Gminy Pacanów w latach 2020-2024 prezentują wykres 1.7 i tabela 1.6.

Wykres 1.7 Dynamika bezrobocia w Mieście i Gminie Pacanów latach 2020-2024

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Busko-Zdroju

Tabela 1.6

**Dynamika bezrobocia w Mieście i Gminie Pacanów
w latach 2020-2024 (stan na 31 grudnia)**

Rok	Bezrobotni ogółem	w tym		
		kobiety	długotrwale bezrobotni	bezrobotni powyżej 50 roku życia
2020	128	67	61	21
2022	103	57	56	19
2024	86	47	41	16

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Busko-Zdroju

W badanym okresie obserwowano istotny spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w Mieście i Gminie Pacanów – łącznie na przestrzeni analizowanego okresu o ponad 1/3. Jednocześnie dane z roku 2020 i 2022 odzwierciedlają oddziaływanie pandemii COVID-19 na sytuację na rynku pracy – długotrwałe okresy lock-down, ograniczenia funkcjonowania przedsiębiorstw, przerwanie łańcuchów dostaw i łańcuchów kooperacyjnych zaowocowały zatrzymaniem spadku bezrobocia w Mieście i Gminie Pacanów, skokowym przyrostem osób długotrwale bezrobotnych oraz wzrostem udziału kobiet w strukturze bezrobocia.

Spadek bezrobocia rejestrowanego znalazł swoje odzwierciedlenie w spadku ilości mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów korzystających ze wsparcia Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej ze względu na ten problem.

Dynamikę ilości osób korzystających ze wsparcia w związku z problemem bezrobocia w Mieście i Gminie Pacanów przedstawia tabela 1.7 i wykres 1.8.

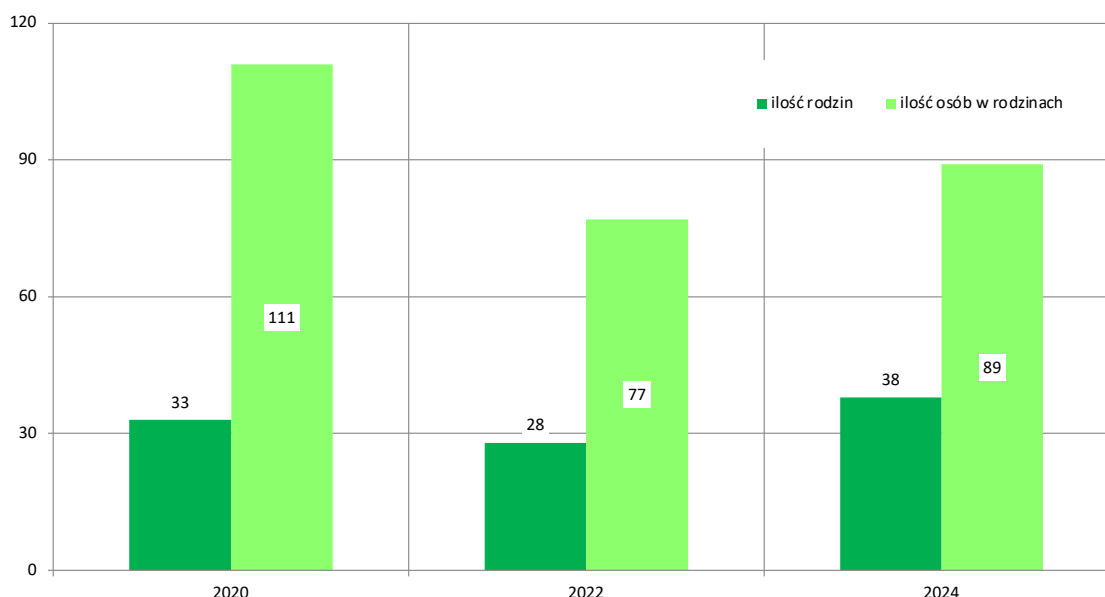
Tabela 1.7

**Liczba osób objętych wsparciem z tytułu bezrobocia
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Bezrobocie – liczba rodzin	33	28	38
– liczba osób w rodzinach	111	77	89

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

**Wykres 1.8 Liczba osób objętych wsparciem z tytułu bezrobocia
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Z przedstawionych danych wynika, iż ilość osób korzystających ze wsparcia z tytułu bezrobocia w Mieście i Gminie Pacanów oscylowała na zbliżonym poziomie, a nawet wzrosła w 2024 roku – mimo istotnego spadku bezrobocia rejestrowanego. Średnio w Mieście i Gminie Pacanów z pomocy w tym zakresie korzystało blisko 6 osób na 1 000 mieszkańców.

1.3.4. Problemy społeczne osób z niepełnosprawnościami

Definicja osób niepełnosprawnych zawarta w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych uchwalonej w 1997 roku przez Sejm RP mówi: „*Niepełnosprawnymi są osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę, oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi*”.

Natomiast ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2025r. poz. 913 ze zm.) zawęża powyższą definicję określając: „*Niepełnosprawnymi są osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia*

wypełnianie ról społecznych a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej, jeśli uzyskały orzeczenie"

Biorąc pod uwagę powyżej przytoczone definicje niepełnosprawność przedstawia się jako zjawisko niejednorodne, które obejmuje wiele ograniczeń funkcjonalnych, może być fizyczna, intelektualna lub polegać na dysfunkcji zmysłów. Wynikać ona może z choroby somatycznej lub choroby umysłowej. Wymienione zaburzenia, sytuacje mogą mieć charakter stały lub przejściowy. Niepełnosprawność dotyczy osób w każdym wieku. Dla lepszego określenia potrzeb osób niepełnosprawnych przyjmujemy podział na dwanaście głównych grup:

- ✓ upośledzenia umysłowe,
- ✓ choroby psychiczne,
- ✓ zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu,
- ✓ choroby narządu wzroku,
- ✓ upośledzenia narządu ruchu,
- ✓ epilepsja,
- ✓ choroby układu oddechowego i krążenia,
- ✓ choroby układu pokarmowego,
- ✓ choroby układu moczowo-płciowego,
- ✓ choroby neurologiczne,
- ✓ inne w tym schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego,
- ✓ całościowe zaburzenia rozwojowe.

Indywidualny model niepełnosprawności określa problemy jakie napotykają osoby niepełnosprawne jako konsekwencje swojej choroby. Praca socjalna z osobą niepełnosprawną ma na celu zmotywowanie tej osoby do podejmowania wysiłków w celu jej usprawnienia. Społeczny model niepełnosprawności – są to ograniczenia, które stwarza środowisko poprzez bariery w funkcjonowaniu rodziny z osobą niepełnosprawną. Istniejące bariery są podłożem marginalizacji – wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych.

Czynnikami warunkującymi niepełnosprawność na poziomie społecznym są: sytuacja rodzinna i relacje w rodzinie, materialne warunki życia rodziny, kontakty społeczne i udział w życiu społecznym członków rodziny, postawy społeczne wobec osób niepełnosprawnych, rola i dostępność instytucji i organizacji powołanych do wspomagania osób niepełnosprawnych, sytuacja prawna i gwarancje prawne osób niepełnosprawnych,

relacje osób niepełnosprawnych z instytucjami, makrospołeczne czynniki ekonomiczne odpowiedzialne za rozmiar pomocy społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych.

Z dniem 1 września 1997 roku wprowadzona została reforma orzecznictwa, w wyniku której powstały dwa systemy orzecznictwa ustalające:

- A. Niezdolność do pracy, która stanowi podstawę do wydania decyzji o przyznaniu świadczenia rentowego
- B. Stopień niepełnosprawności jako podstawę do korzystania z wielu form rehabilitacji zawodowej i społecznej, systemu pomocy społecznej oraz ulg i uprawnień zagwarantowanych osobom niepełnosprawnym w przepisach prawa.

Od 1 stycznia 2002 roku prawo do zasiłku pielęgnacyjnego, ulgi oraz inne uprawnienia zagwarantowane osobom niepełnosprawnym w przepisach prawa, dla dzieci mogą być przyznane wyłącznie na podstawie orzeczenia o niepełnosprawności, wydanego według kryteriów stosowanych dla tych orzeczeń w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Dziecko - osoba przed ukończeniem 16 roku życia jest niepełnosprawna, jeżeli posiada orzeczenie o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych wydane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności.

System określający orzekanie o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności do celów pozarentowych regulują następujące akty prawne:

- ✓ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2025 r. poz. 913 ze zm.)
- ✓ Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności.
- ✓ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 roku w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz.U. 2002 nr 17 poz. 162)

Istotną informacją opisującą problemy społeczne i zawodowe osób niepełnosprawnych są dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju. Tabele 1.8-1.10 oraz wykresy 1.9-1.12 prezentują dane dotyczące ilości osób z niepełnosprawnościami na terenie Miasta i Gminy Pacanów w roku 2024 oraz dane dotyczące wydawanych orzeczeń ze względu na płeć i stopień niepełnosprawności i poziom wykształcenia w latach 2020-2024.

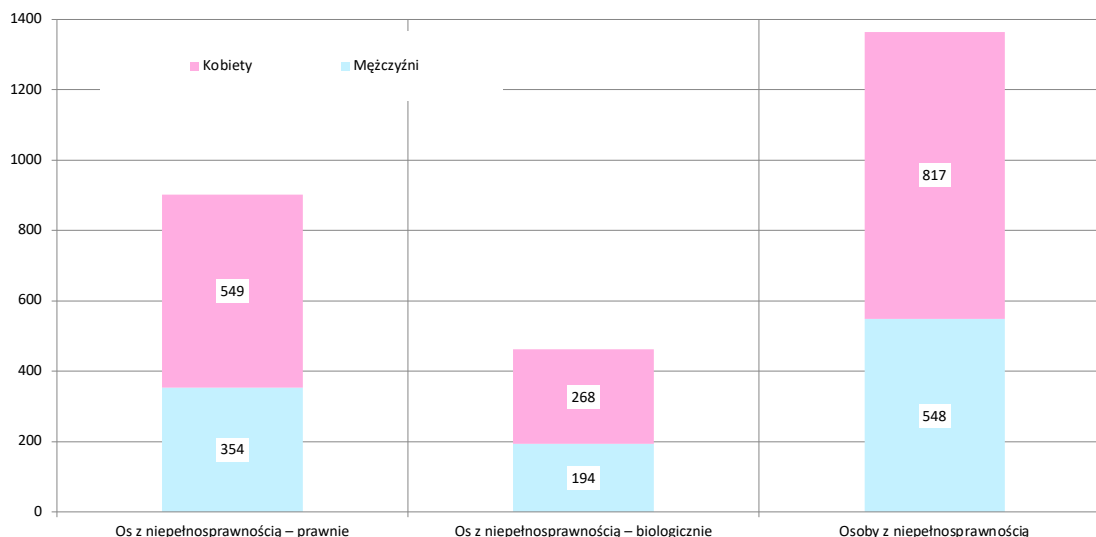
Tabela 1.8

Ilość osób z niepełnosprawnością w Mieście i Gminie Pacanów w roku 2024

Wyszczególnienie	2024	
	Mężczyźni	Kobiety
Osoby z niepełnosprawnością – prawnie	354	549
Osoby z niepełnosprawnością – biologicznie	194	268
Osoby z niepełnosprawnością	548	817

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

Wykres 1.9 Ilość osób z niepełnosprawnością w Mieście i Gminie Pacanów w roku 2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

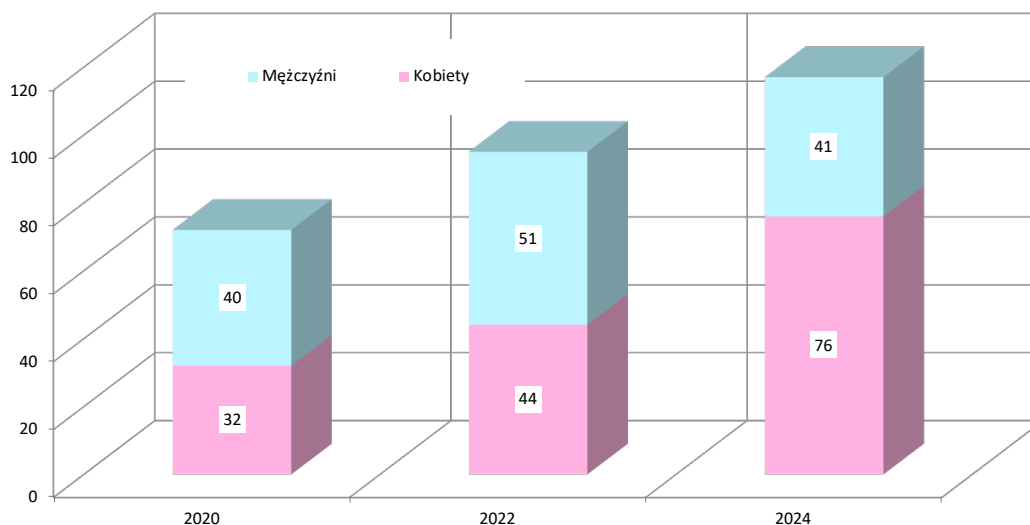
Tabela 1.9

Ilość wydanych orzeczeń o niepełnosprawności wg płci w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	2020	2022	2024
Kobiety	32	44	76
Mężczyźni	40	51	41
Razem	72	95	117

Źródło: dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju

**Wykres 1.10 Ilość wydanych orzeczeń o niepełnosprawności wg płci
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Źródło: dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju

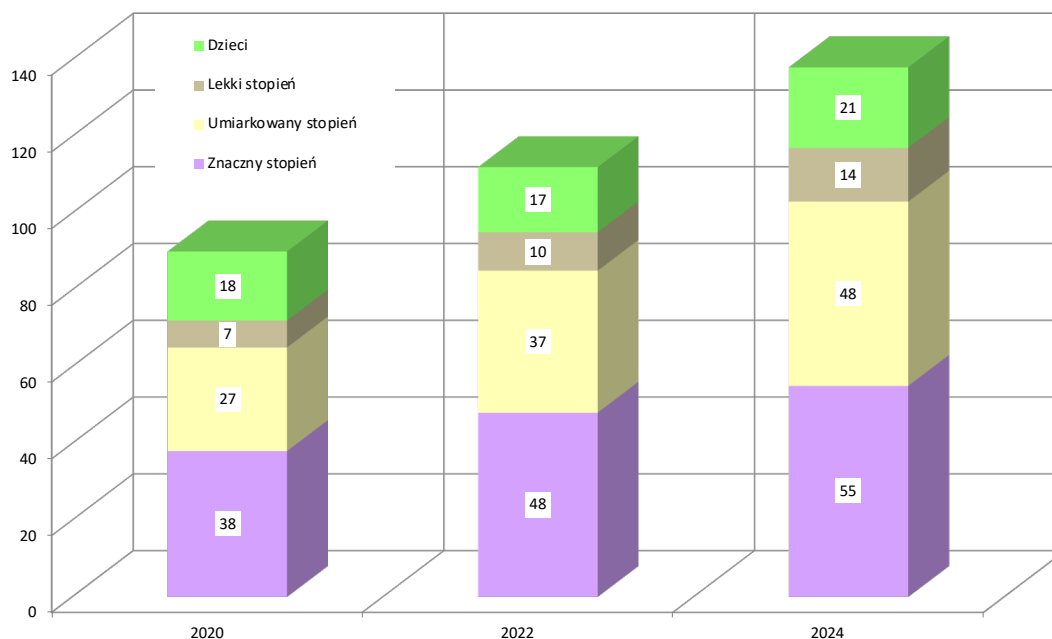
Tabela 1.10

**Ilość wydanych orzeczeń o niepełnosprawności według stopnia
niepełnosprawności oraz poziomu wykształcenia osoby z niepełnosprawnością
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Cel złożenia wniosku	2020	2022	2024
Znaczny stopień	38	48	55
Umiarkowany stopień	27	37	48
Lekki stopień	7	10	14
Dzieci z niepełnosprawnością	18	17	21
Razem	90	112	138
Poniżej podstawowego	10	10	8
Podstawowe i gimnazjalne	19	27	34
Zasadnicze	20	31	38
Średnie	18	21	29
Wyższe	5	6	8
Razem	72	95	117

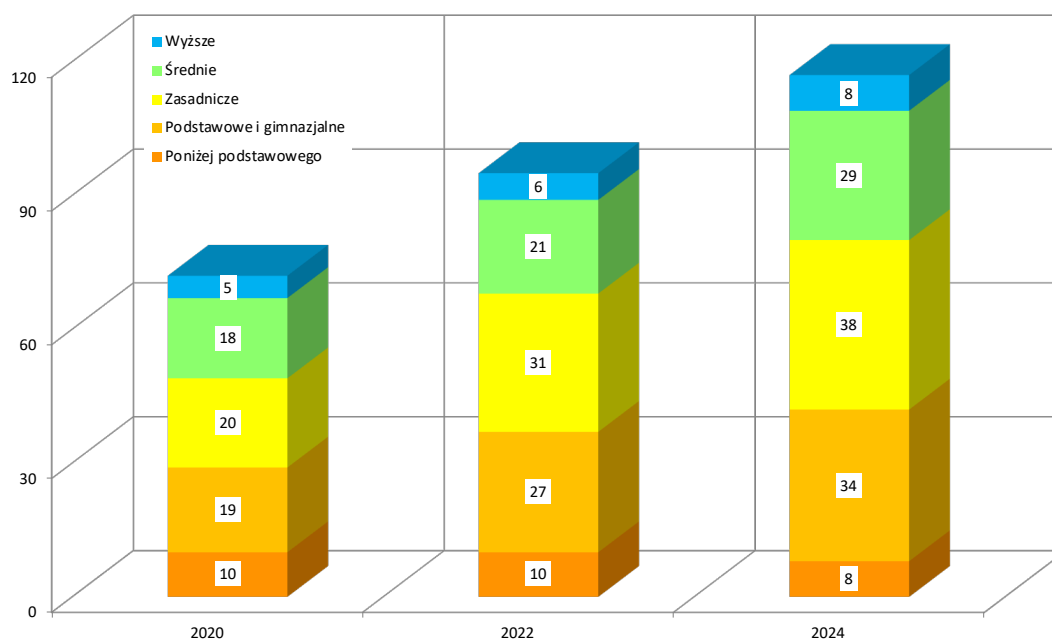
Źródło: dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju

Wykres 1.11 Ilość wydanych orzeczeń o niepełnosprawności wg stopnia niepełnosprawności w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju

Wykres 1.12 Ilość wydanych orzeczeń o niepełnosprawności wg poziomu wykształcenia osoby z niepełnosprawnością w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: dane Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju

W analizowanym okresie na terenie Miasta i Gminy Pacanów żyło 1 365 osób z niepełnosprawnością, w tym 817 kobiet (59,9%) i 547 mężczyzn (40,1%), co oznacza, że odsetek kobiet wśród osób z niepełnosprawnością był wyższy niż udział kobiet w całej populacji Miasta i Gminy Pacanów. Wynika to z silnej korelacji pomiędzy wiekiem a niepełnosprawnością oraz z faktu, iż w starszych grupach wiekowych kobiet jest zdecydowanie więcej niż mężczyzn. W konsekwencji zdecydowanie wyższej średniej długości życia odsetek kobiet z niepełnosprawnością jest wyższy.

Blisko 2/3 osób z niepełnosprawnością posiadała orzeczoną stopień niepełnosprawności – przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju lub innego orzecznika (ZUS, KRUS, lekarze wojskowi). Jest to wysokim poziomem i świadczy o dużej dostępności usług orzecznich dla mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów oraz dużej świadomości praw osób z niepełnosprawnością i niskim poziomie stereotypów zamykających niepełnosprawność w czterech ścianach. Zarówno w grupie osób posiadających orzeczenia jak i w grupie osób niepełnosprawnych biologicznie proporcja kobiet do mężczyzn była wyższa niż udział osób poszczególnych płci w całej populacji, niemniej wśród osób z niepełnosprawnością potwierdzoną prawnie odsetek mężczyzn był wyższy. To najprawdopodobniej wynika z faktu, iż orzeczenie jest niezbędne z przyczyn zawodowych i przez to częściej orzekane u aktywnych mężczyzn w wieku produkcyjnym. Natomiast w mniej licznej – stanowiącej jedynie 1/3 populacji osób z niepełnosprawnością – grupie osób z niepełnosprawnością biologiczną, nieposiadających formalnego orzeczenia o niepełnosprawności, udział kobiet był o 20 punktów procentowych wyższy niż udział mężczyzn. Kobiety, będąc mniej aktywne zawodowo, oraz kobiety w podeszłym wieku nie mają tak wysokiej potrzeby posiadania orzeczenia, czy też wręcz nawet nie posiadają wiedzy jakie jest jego znaczenie i jak je zdobyć.

W analizowanym okresie wzrastała ilość wydanych przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Busku-Zdroju orzeczeń – utrzymała się na niższym poziomie w okresie pandemii, natomiast wróciła do wcześniejszego poziomu po jej zakończeniu i utracie ważności tzw. orzeczeń *covidowych* (o wydłużonym okresie ważności). Okres pandemiczny i ponowny wzrost ilości wydanych orzeczeń spowodował zmiany w strukturze według płci – w analizowanym okresie orzeczenia wydawano częściej mężczyznom niż kobietom. Dopiero rok 2024 przyniósł odwrócenie tego trendu.

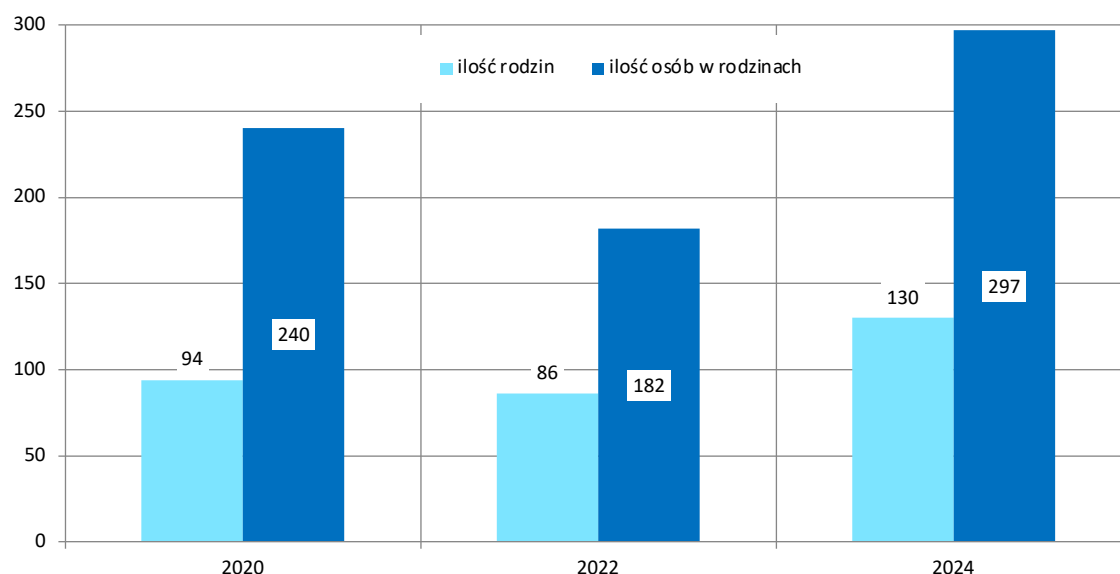
W strukturze wydawanych orzeczeń, według stopnia niepełnosprawności, nie nastąpiły istotne zmiany. Przyrost odnotowano w grupie orzeczeń o lekkim stopniu niepełnosprawności, a spadek w grupie orzeczeń o znacznym stopniu. Orzeczeń o znacznym stopniu niepełnosprawności wydano przeciętnie 47 w analizowanym okresie, ich ilość stanowiła około połowy wszystkich wydanych orzeczeń w strukturze.

Istotnym aspektem pozostaje również korelacja między poziomem wykształcenia a ilością wydawanych orzeczeń. Można stwierdzić, iż zły stan zdrowia skutkujący często niepełnosprawnością jest ściśle skorelowany z poziomem posiadanej wiedzy. W pełni

uzasadnione jest stwierdzenie, iż odsetek osób których stan zdrowia jest na tyle zły, iż posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wzrasta wraz z poziomem wykształcenia. Udział osób z wykształceniem wyższym wśród osób uzyskujących orzeczenia w odniesieniu do całej populacji Miasta i Gminy Pacanów, był 4-krotnie niższy niż ta sama relacja w odniesieniu do osób bez wykształcenia i 3-krotnie – z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym.

Tabela 1.11 oraz wykres 1.13 prezentuje dane statystyczne Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie, opisujące liczbę rodzin osób niepełnosprawnych objętych wsparciem, w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024.

Wykres 1.13 Liczba rodzin korzystających z usług pomocy społecznej ze względu na niepełnosprawność w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Tabela 1.11

Liczba rodzin korzystających z usług pomocy społecznej ze względu na niepełnosprawność w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Niepełnosprawność – liczba rodzin	94	86	130
– liczba osób w rodzinach	240	182	297

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

W analizowanym okresie liczba rodzin osób niepełnosprawnych objętych pomocą społeczną w Mieście i Gminie Pacanów wykazywała tendencje wzrostową w porównaniu do roku 2020 – o blisko 1/3. Przeciętnie w Mieście i Gminie Pacanów 19 osób na 1000 mieszkańców korzysta ze świadczeń pomocy społecznej ze względu na problemy związane z niepełnosprawnością.

Liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na przestrzeni analizowanego okresu jest efektem realizacji przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej dużej ilości działań projektów współfinansowanych przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, skierowanych do tej grupy docelowej oraz programów rządowych realizowanych z Funduszu Solidarnościowego. W Mieście i Gminie Pacanów realizacja projektów ukierunkowanych na osoby niepełnosprawne spowodowała, że posiadają one wyższe umiejętności i kwalifikacje, lepiej dostosowane do potrzeb rynku pracy, częściej znajdują zatrudnienie, stają się samodzielne i zintegrowane społecznie, a co za tym idzie rzadziej korzystają z tradycyjnych form pomocy. Zmienił się też istotnie stosunek do osób niepełnosprawnych, którzy przestali być traktowani jako skazani na przebywanie w czterech ścianach, zniknęło wiele barier uniemożliwiających im normalne funkcjonowanie. Nie jest również powodem do stygmatyzacji bycie osobą z niepełnosprawnością i posiadanie orzeczenia – mieszkańcy Miasta i Gminy Pacanów postrzegają te osoby jako pełnoprawnych i pełnowartościowych obywateli. Z zaprezentowanych danych wynika, iż problem niepełnosprawności jest zjawiskiem istotnym i dotyka 20,1% mieszkańców Miasta i Gminy – w tym 23,7% kobiet i 16,4% mężczyzn. Orzeczenie o niepełnosprawności posiada 13,3% mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów (w tym 15,9% kobiet i 10,6% mężczyzn). Taki stan społeczny determinuje konieczność posiadania przez Miasto i Gminę Pacanów pakietu działań wspierających dla osób z niepełnosprawnością.

1.3.5. Problemy społeczne w obszarze pieczy zastępczej

Drugie dziesięciolecie XXI wieku wraz z rozwojem cywilizacji przyniosło nowe oraz pogłębienie dotychczasowych problemów społecznych rodzin żyjących w Mieście i Gminie Pacanów. Pierwszym jest trudna sytuacja materialna, której pogorszenie przyniosła także pandemia i jej skutki, brak funduszy do życia, a co za tym idzie niemożność utrzymania rodziny, zapewnienia jej podstawowych dóbr. Spowodowane jest to niskimi płacami, bezrobociem. Brak dóbr materialnych powoduje niespełnienie podstawowych funkcji ekonomicznych rodziny. Ludziom biednym ciężko jest wyjść z trudnej sytuacji

finansowej. Pogrążają się oni w ubóstwie. Negatywnie wpływa na nich również wzrost kosztów utrzymania.

Pogrążenie w ubóstwie i przy braku perspektyw zaczynają korzystać z używek, by dzięki chwilowemu oderwaniu od przytłaczającej rzeczywistości poprawić swój nastrój i poradzić sobie z chronicznym stresem. Popadają w alkoholizm, narkomanię, uzależnienie od dopalaczy, co stanowi kolejny problemem współczesnej rodziny. Prowadzi on do kłótni, sporów oraz pogarsza rodzinną atmosferę. Uzależniony szkodzi przede wszystkim swoim najbliższym zarówno poprzez przemoc, zaniedbywanie obowiązków, jak też poprzez współuzależnienie. Niejednokrotnie uzależnienie to przyczynia się do rozpadu rodziny.

Przemoc domowa niewątpliwie pojawia się bardzo często, w niektórych rodzinach występuje na porządku dziennym. Przemoc domowa może mieć różne formy – począwszy od najczęściej występujących wyśmiewania, ignorowania, poniżania czy szarpania i popychania, poprzez wyzywanie i krzyczenie, szantażowanie emocjonalne, przemoc materialną, zakazywanie kontaktów z rodziną, aż po bicie czy wyrzucanie z domu. Poniżany człowiek traci chęć i ochotę do życia, spada jego samoocena. Wpływa to negatywnie na funkcję rodziny jaką jest funkcja socjalizacyjna.

Współcześnie dochodzi do wielu rozwodów – już blisko połowa małżeństw jest nimi zagrożona. Jest to bardzo poważnym problemem w funkcjonowaniu rodziny. Dzieje się tak z wielu przyczyn, które prowadzą do rozwodu między innymi są nimi zdrada, rozpad więzi rodzinnych czy częste kłótnie i spory. W konsekwencji wymienionych zjawisk, ale także wielu ich hybryd i innych indywidualnych przyczyn, dochodzi do konieczności pozbawiania obojga rodziców lub osoby samotnie wychowującej dziecko opieki nad nim i przekazania go do pieczy zastępczej.

W dniu 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Piecza zastępcza zapewnia:

1. Realizację planu pracy z rodziną lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka;
2. Przygotowanie dziecka do godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia, pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki, nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych,
3. Zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Pieczą zastępczą sprawowaną jest w formie rodzinnej i instytucjonalnej. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- a) rodzina zastępcza (spokrewniona, niezawodowa, zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna),
- b) rodzinny dom dziecka.

Natomiast pieczę zastępczą w formie instytucjonalnej sprawowana jest w następujących formach:

- a) placówki opiekuńczo-wychowawczej,
- b) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej,
- c) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Zarówno jedną, jak i drugą formę rodzinnej pieczy zastępczej mogą sprawować małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będący wstępnymi (dziadkowie) lub rodzeństwem dziecka. Rodzina zastępcza oraz prowadzący rodzinny dom dziecka zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie. Kolejną formą rodziny zastępczej jest rodzina zastępcza niezawodowa. Rodziny te tworzą przeszkoleni kandydaci lub osoby będące rodziną dziecka z dalszego pokrewieństwa.

Na terenie Miasta i Gminy Pacanów funkcjonują cztery rodziny zastępcze, w tym:

- ✓ dwie rodziny zastępcze spokrewnione, w których przebywa łącznie 2 dzieci,
- ✓ jedna rodzina zastępcza niezawodowa, w której przebywa 3 dzieci,
- ✓ jedna rodzina zastępcza zawodowa, w której przebywa 3 dzieci.

Jeśli chodzi o pieczę instytucjonalną, na terenie Miasta i Gminy Pacanów funkcjonuje Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza – Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych Zgromadzenia Sióstr Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia *Dom Ojca Gwidona* oraz funkcjonują Dom nr 1 i Dom nr 2. W każdej z placówek jest po 14 dzieci.

Realizując zadania określone w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej od 1 stycznia 2013 r. w Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej został zatrudniony asystent rodziny. Aktualnie MGOPS w Pacanowie zatrudnia **1 asystenta**. Rodzinie może zostać przydzielony asystent rodziny, poprzez zobowiązanie jej do współpracy przez sąd bądź za jej zgodą. W ramach pracy z rodzinami asystenci realizowali następujące działania:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i po konsultacji z pracownikiem socjalnym,

- 2) diagnoza rodziny i określenie najistotniejszych potrzeb rodziny w porozumieniu z rodziną,
- 3) podejmowanie działań interwencyjnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin,
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, społecznych i psychologicznych,
- 5) pomoc w budowaniu prawidłowych więzi i komunikacji między członkami rodziny,
- 6) pomoc rodzinie w gospodarowaniu posiadanym budżetem,
- 7) motywowanie do udziału w zajęciach w ramach projektu *Usługi społeczne dla rodziny* - wsparcie rodzin biologicznych niewydolnych wychowawczo poprzez prowadzenie warsztatów psychologiczno- pedagogicznych oraz indywidualne konsultacje psychoedukacyjne, mające na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych,
- 8) sporządzanie okresowej oceny sytuacji rodziny raz na pół roku,
- 9) wspieranie rodziny w działaniach nakierowanych na poprawę sytuacji życiowej,
- 10) wspieranie rodziców w wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej,
- 11) wspieranie w załatwianiu spraw urzędowych przez rodzinę,
- 12) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną,
- 13) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną,
- 14) sporządzanie na wniosek Sądu, opinii o rodzinie i jej członkach,
- 15) informowanie o możliwości skorzystania z poradnictwa psychologicznego, prawnego, medycznego,
- 16) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny,
- 17) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym,
- 18) udział w grupach roboczych.

We wszystkich rodzinach – objętych wsparciem asystenta – występowały problemy opiekuńczo-wychowawcze, w szczególności powodowane takimi przyczynami jak nieumiejętność panowania nad emocjami, brak wyuczonych pozytywnych wzorców wychowawczych, dystans uczuciowy w stosunku do dzieci, bezrobocie, uzależnienia,

konflikty, przemoc domowa, ubóstwo, nadopiekuńczość, niepełność rodziny oraz inne wieloaspektowe problemy społeczne.

Tabela 1.12 oraz wykres 1.14 przedstawia sytuację rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024.

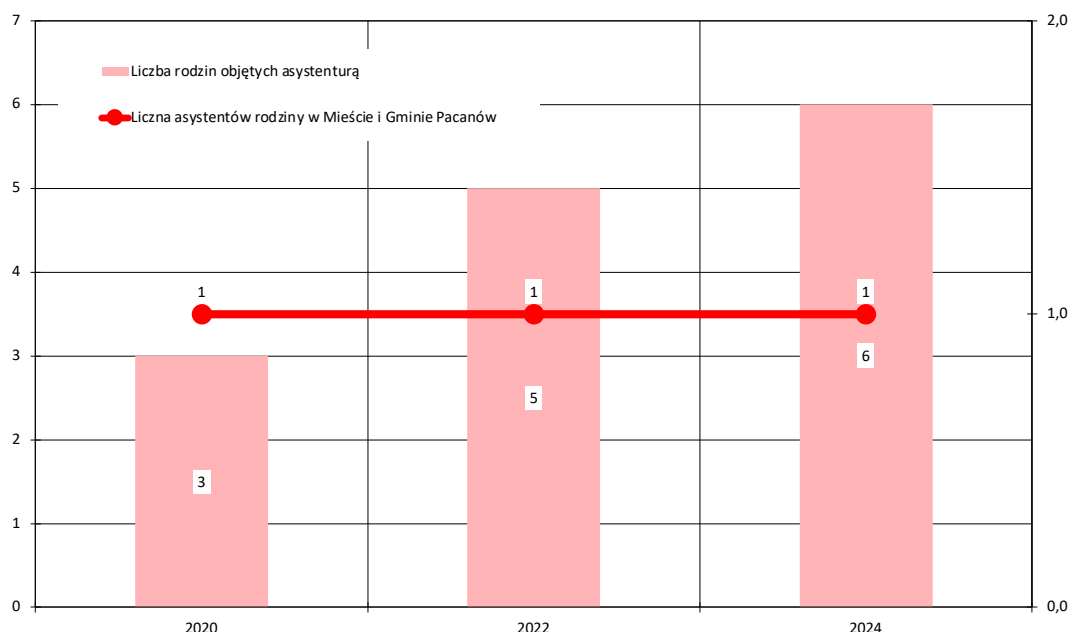
Tabela 1.12

**Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Liczba rodzin objętych asystenturą	3	5	6
Liczba asystentów rodziny	1	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych
Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie

**Wykres 1.15 Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych
Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie

Zarówno liczba asystentów rodziny, jak i liczba rodzin objętych ich wsparciem pozostaje w analizowanym okresie na ustabilizowanym poziomie. Wsparciem asystenta zostało objętych w latach 2020-2024 od 3 do 6 rodzin.

1.3.6. Problemy społeczne związane z uzależnieniami i przemocą domową

Uzależnienie od alkoholu

Istotnym problemem mającym wpływ na występowanie licznych zaburzeń funkcjonowania mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów jest alkoholizm. Powoduje on poważną dezorganizację i demoralizację życia rodzinnego, wynikiem czego jest coraz większa ilość rodzin dysfunkcyjnych, nie spełniających swych podstawowych funkcji wychowawczych i opiekuńczych. W rodzinach dotkniętych alkoholizmem, któregośkolwiek z jej członków, obserwuje się również pogarszającą się sytuację materialną. W konsekwencji osoby z tego gospodarstwa domowego stają się klientami pomocy społecznej, ponieważ konieczne jest udzielanie im wsparcia finansowego.

Bardzo niepokojący jest obserwowany wzrost liczby młodych, samotnych kobiet posiadających małoletnie dzieci uzależnionych od alkoholu. Uzależnienie w takich przypadkach powoduje konieczność nagłego zapewnienia dzieciom opieki w placówkach interwencyjnych czy opiekuńczo-wychowawczych. Z danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie wynika, iż ze wsparcia ze względu na problem uzależnienia od alkoholu skorzystały 2 osoby. To oznacza, że poziom tego zjawiska w Mieście i Gminie Pacanów ma charakter sezonowy – odnotowano zdecydowany wzrost osób korzystających ze wsparcia w okresie pandemii covid-19.

Tabela 1.14 oraz wykres 1.16 przedstawia liczbę osób korzystających ze wsparcia ze względu na problem uzależnienia od alkoholu w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024.

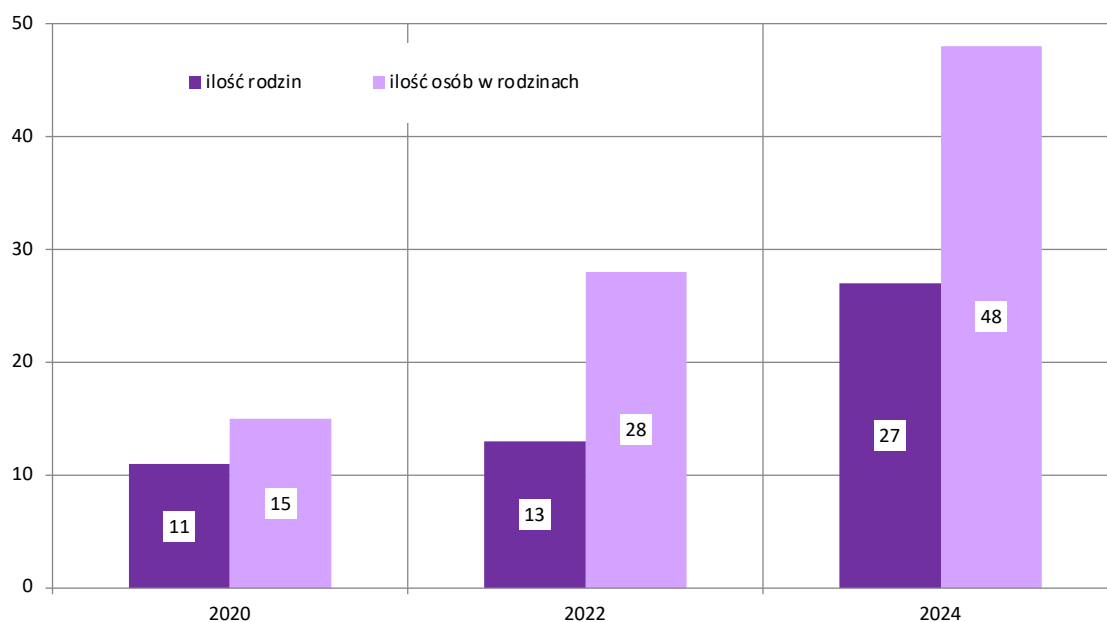
Tabela 1.14

Liczba osób objętych wsparciem ze względu na problem uzależnienia od alkoholu w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Alkoholizm – liczba rodzin	11	13	27
– liczba osób w rodzinach	15	28	48

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Wykres 1.16 Liczba osób objętych wsparciem ze względu na problem uzależnienia od alkoholu w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Z danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie wynika, iż na terenie Gminy w latach 2020-2024 liczba osób uzależnionych od alkoholu, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej systematycznie wzrastała. Mogła mieć na to wpływ pandemia COVID-19 – uwarunkowana zasadami dystansu społecznego – stanowiła istotny impuls do korzystania z alkoholu przy jednoczesnym ograniczeniu dostępu pracowników socjalnych co powodowało ograniczanie danych na temat tego zjawiska. Zakończenie rygorów epidemiologicznych spowodowało powrót do poziomów sprzed pandemii.

Przeciętnie na terenie Miasta i Gminy Pacanów ze wsparcia ze względu na problem alkoholowy korzystało średnio niespełna 4 osoby na 1 000 mieszkańców. Zjawisko alkoholizmu w Mieście i Gminie Pacanów można uznać za istniejący w społeczeństwie problem społeczny, zaś w obliczu ograniczenia innych problemów społecznych jego rozwiązanie powinno stanowić jedno z istotnych zadań polityki społecznej.

Uzależnienie od narkotyków

Jednym z podstawowych źródeł danych o skali używania substancji psychoaktywnych są reprezentatywne badania w populacji generalnej, które potwierdzają, że

używanie narkotyków jest o wiele mniej rozpowszechnione niż picie napojów alkoholowych. Według danych z badań odsetek osób, które miały kontakt z narkotykami w ciągu ostatniego roku jest 16 razy niższy od odsetka osób mających kontakt z alkoholem.

W całej populacji używanie narkotyków w Polsce określa się na poziomie 5,4%, jednak w grupie wiekowej 15-34 lata – czyli grupie młodych dorosłych – rozpowszechnienie używania narkotyków w 2019 roku było blisko dwukrotnie wyższe niż w całej populacji. Według ostatniego badania Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii i Kantar Polska z 2018 roku w populacji generalnej marihuana była najczęściej używanym narkotykiem z odsetkiem 12,1%. W całej populacji ponad dwukrotnie wyższy odsetek odnotowano wśród mężczyzn niż wśród kobiet.

Drugą substancją psychoaktywną używaną w Polsce jest amfetamina. Jest ona o wiele rzadziej używana – do zażywania przyznaje się 1,4% badanych. Kokaina – trzecia substancja psychoaktywna – jej poziom rozpowszechnienia nie jest wysoki, wśród młodych dorosłych odsetek użytkowników wyniósł 0,5%. Wyniki badań wśród osób dorosłych pokazują, że poziom rozpowszechnienia używania narkotyków, w tym najbardziej popularnej marihuany w Polsce nie jest wysoki. Warto jednocześnie zwrócić uwagę na istotny, choć ostatnio ograniczony problem dopalaczy – czyli substancji psychoaktywnych o trudnym do ustalenia i usystematyzowania składzie, które są używane przez najmłodsze grupy osób korzystających z narkotyków. Ich sprzedaż w obrocie oficjalnym została dość mocno ograniczona na przestrzeni ostatnich 8 lat, niemniej nadal funkcjonują i stanowią poważne zagrożenie, głównie ze względu na bardzo niebezpieczne, ciężko identyfikowalne składniki.

W ostatnich latach obserwuje się znaczny wzrost świadomości i wiedzy na temat narkotyków wśród pedagogów, rodziców, dzieci i młodzieży. Prowadzona jest także edukacja rodziców w zakresie uzależnień oraz współpraca z nauczycielami, kuratorami i asystentami rodzin, którzy zgłaszali się w celu uzyskania wiedzy w zakresie uzależnienia oraz poprawy komunikacji w relacji dziecko – dorośli.

Historycznie po narkotyki sięgała młodzież wywodząca się z rodzin zagrożonych patologią. Obecnie ten problem dotyczy środowisk, w których nie obserwuje się uzależniania od alkoholu, przemocy itp. Poważnym problemem tych rodzin jest jednak chroniczny brak wolnego czasu dla dzieci, zapracowanie rodziców, ich częsta nieobecność w domu, a co za tym idzie brak więzi emocjonalnych z dzieckiem i brak umiejętności wspólnego spędzania czasu oraz pokonywania występujących problemów. Ludzie posiadający pracę w obawie przed jej utratą angażują się w nią często kosztem własnej rodziny, a najczęściej małoletnich dzieci.

Z danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie wynika, że w analizowanym okresie jedynie w 2022 roku pojawiła się jedna jednoosobowa rodzina korzystająca ze wsparcia z tytułu uzależnienia od narkotyków.

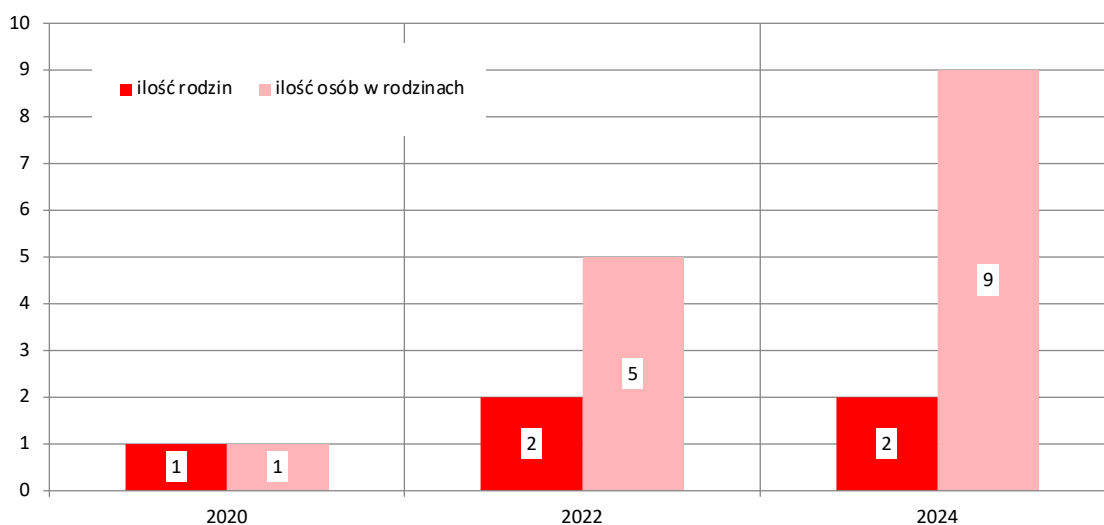
Przemoc domowa

Co się tyczy zjawiska przemocy domowej – zgodnie z badaniami diagnozy społecznej – blisko 16 procent mieszkańców Gminy jest w mniej lub w bardziej poważnym stopniu nią zagrożona. Bardzo sporadycznie i w ograniczony sposób problem ten ujawnia się w statystykach pomocy społecznej, nieco częściej w związku z prowadzeniem procedury *Niebieskie Karty* przez Policję, niemniej problem przemocy domowej bardzo często pozostaje w czterech ścianach.

Osoby dotknięte problemem przemocy domowej najczęściej doświadczają wyśmiewania, poniżania oraz szarpania i popychania. To formy przemocy werbalnej i lżejsze przypadki przemocy fizycznej. Nieco rzadziej osoby dotknięte problemem przemocy doświadczają bicia oraz ignorowania – co stanowi cięższą formę przemocy fizycznej oraz przemoc emocjonalną. Innymi formami przemocy domowej są – zakazywanie kontaktów z rodziną, szantażowanie oraz pozbawianie środków finansowych do życia – czyli forma ciężkiej przemocy emocjonalnej i ekonomicznej.

Tabela 1.15 i wykres 1.17 przedstawiają sytuację rodzin z problemami społecznymi związanymi z przemocą domową w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024.

Wykres 1.17 Liczba osób objętych wsparciem ze względu na przemoc domową w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Tabela 1.15

**Liczba rodzin korzystających z usług pomocy społecznej ze względu
na przemoc domową w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Przemoc domowa – liczba rodzin	1	2	2
– liczba osób w rodzinach	1	5	9

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

W analizowanym okresie ilość przypadków wsparcia świadczonego przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie ze względu na występowanie przemocy domowej była niska, jednak nieznacznie się zwiększała. Ilość osób korzystających ze wsparcia z powodu przemocy domowej oscylowała w przedziale od 1 do 2 w kolejnych okresach.

Można postawić hipotezę badawczą, iż za takim stanem rzeczy stoi sytuacja pandemii COVID-19, która wiązała się z zamknięciem wielu osób w domach, preferencji do pracy zdalnej oraz konieczności zajmowania się dziećmi w miejscu zamieszkania ze względu na naukę zdalną. Zamknięcie w czterech ścianach, obowiązek zachowania dystansu społecznego, brak dostępu pracowników socjalnych czy innych osób mogących zapobiec przemocy mógł spowodować wybuch zjawiska przemocy domowej na niespotykaną dotąd skalę. Wszystkie wymienione czynniki z punktu widzenia psychologii społecznej stanowią idealną pożywkę do niekontrolowanego wzrostu przemocy domowej. Najbardziej oczywisty przykład takiego stanu rzeczy – praca zdalna, brak dostępu pracowników socjalnych, czy ograniczenia dostępu do placówek handlowych i użyteczności publicznej, a co za tym idzie bardzo ograniczona ilość kontaktów społecznych – pozwalała sprawcom przemocy na uniknięcie ujawnienia śladów maltretowania. W normalnych warunkach sińce czy podbiegnięcia krwawe mogły być zauważone przez inne osoby spotykające się z ofiarą.

Przeciętnie ze wsparcia Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie z tytułu przemocy domowej korzystały 0,3 osoby na 1 000 mieszkańców.

Tabela 1.16 oraz wykres 1.18 przedstawia liczbę i charakterystykę wszczynanych i realizowanych procedur *Niebieskie Karty* w Mieście i Gminie Pacanów na przestrzeni analizowanego okresu lat 2020-2024.

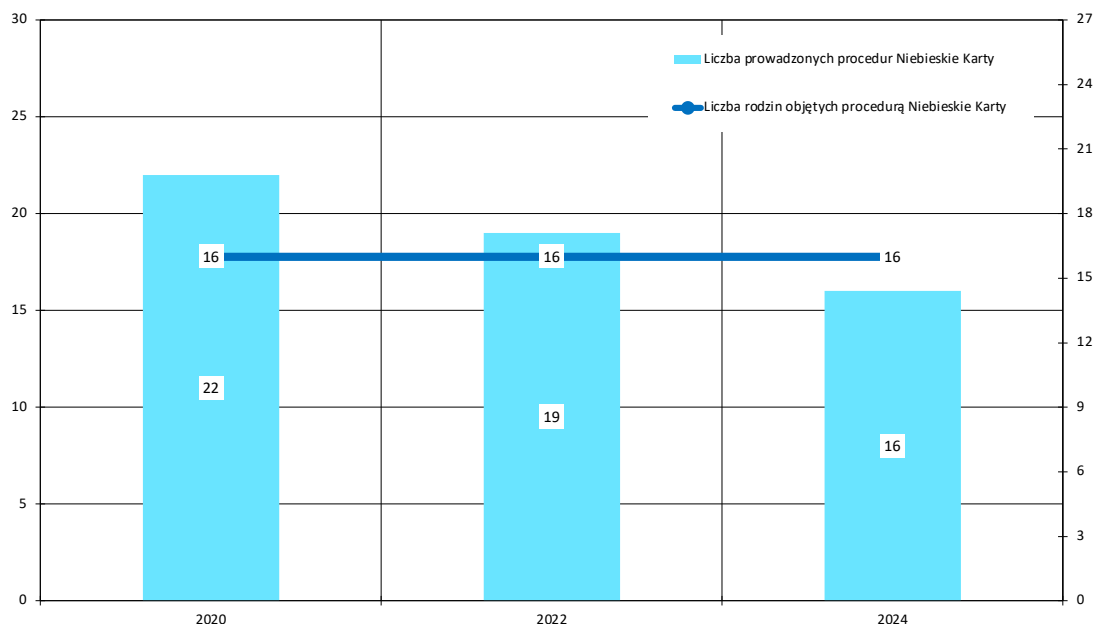
Tabela 1.16

**Liczba wszczynanych i realizowanych procedur *Niebieskie Karty*
w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024**

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Liczba wszczętych procedur <i>Niebieskie Karty</i>	22	19	17
Liczba prowadzonych procedur <i>Niebieskie Karty</i>	22	19	16
Liczba zakończonych procedur <i>Niebieskie Karty</i>	8	14	9
Liczba rodzin objętych procedurą <i>Niebieskie Karty</i>	16	16	16

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Wykres 1.18 Liczba procedur *Niebieskie Karty* w Mieście i Gminie Pacanów nad którymi pracował Zespół Interdyscyplinarny oraz liczba rodzin nimi objętych w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Z przedstawionych danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie wynika, iż w analizowanym okresie malała zarówno liczba procedur *Niebieskie Karty* nad którymi pracował Zespół Interdyscyplinarny – ponad 1/4 – jak i liczba rodzin nimi objętych. To bardzo pozytywna informacja mówiąca między innymi o skuteczności stosowanych procedur, jak i efektywności pracy Zespołu Interdyscyplinarnego.

Gdy dochodzi do przemocy wprowadzana jest procedura *Niebieskie Karty*, której głównym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej, ale także współpraca przedstawicieli różnych instytucji i podmiotów, które są zobowiązane do reagowania w przypadku uzyskania informacji o wystąpieniu przemocy domowej. Procedura *Niebieskie Karty* obejmuje osoby doznające przemocy domowej oraz osoby stosujące przemoc domową, przez które należy rozumieć wyłącznie osoby pełnoletnie, które dopuszczają się przemocy domowej wobec osób doznających przemocy domowej.

Wszczęcie procedury następuje z chwilą wypełnienia formularza *Niebieska Karta* – A, w przypadku uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej lub zgłoszenia dokonanego przez świadka przemocy domowej. Następnie formularz przekazuje się do Zespołu Interdyscyplinarnego. Wszczęcia procedury *Niebieskie Karty* dokonują osoby wypełniając formularz A mogą to być: pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, funkcjonariusz Policji, żołnierz Żandarmerii Wojskowej w sprawach żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową stosujących przemoc domową, pracownik socjalny specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, asystent rodziny, nauczyciel wychowawca będący wychowawcą klasy lub nauczyciel znający sytuację domową małoletniego, osoba wykonująca zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna lub ratownik medyczny, przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, pedagog, psycholog lub terapeuta.

Informacja na temat instytucji samorządowych oraz podmiotów udzielających pomocy osobom doznającym lub zagrożonym przemocą domową:

1. Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie
2. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Busku-Zdroju prowadzące poradnictwo psychologiczne i pedagogiczne dla rodzin zastępczych dla mieszkańców Powiatu Buskiego,
3. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Busku-Zdroju,
4. Komenda Powiatowa Policji w Busku-Zdroju,
5. Prokuratura Rejonowa w Busku-Zdroju,
6. Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju,
7. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Pacanowie,

8. Zespół Interdyscyplinarny prowadzony przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie
9. Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Busku Zdroju,
10. Centrum Interwencji Kryzysowej Caritas Diecezji Kieleckiej w Kielcach

Ilość wszczynanych procedur *Niebieskie Karty* w Mieście i Gminie Pacanów wzrosła w okresie pandemii COVID-19, jednak w ogólnej ocenie pracowników poszczególnych instytucji skuteczność uruchamiania procedury jest coraz wyższa, w szczególności dzięki interdyscyplinarnemu charakterowi działań służb. Powoduje to wyższy poziom motywacji osób zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy domowej. Zwiększa się także ogólna świadomość i wiedza społeczna dotycząca przemocy domowej, w szczególności po czym można ją rozpoznać. Liczne akcje społeczne w mediach uważliwiają na negatywne skutki akceptacji zachowań przemocowych i motywują do reagowania w sytuacji przemocy. Zmiany w świadomości społecznej dotyczące przemocy następują organicznie, jednak efekty tych zmian widać coraz wyraźniej.

1.3.7. Problemy społeczne osób długotrwale i ciężko chorych

Powiązany – choć absolutnie nie do zbagatelizowania - zidentyfikowanym problemem społecznym występującym w Mieście i Gminie Pacanów, są długotrwale i ciężkie choroby w tym choroby psychiczne i mentalne, które w poprzednim okresie programowania stanowiły częsty powód korzystania z pomocy społecznej.

Tabela 1.17 oraz wykres 1.19 prezentuje dane Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie, opisujące liczbę osób objętych wsparciem ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę, w latach 2020-2024.

Obecnie ze wsparcia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby korzysta ponad 26 osób na 1000 mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów, co przy starzejącym się społeczeństwie i konieczności dbałości o zdrowie i inwestowania w wysoki poziom samodzielności – skorelowanej silnie ze stanem zdrowia - powinno stać się elementem programowanej polityki społecznej Miasta i Gminy Pacanów.

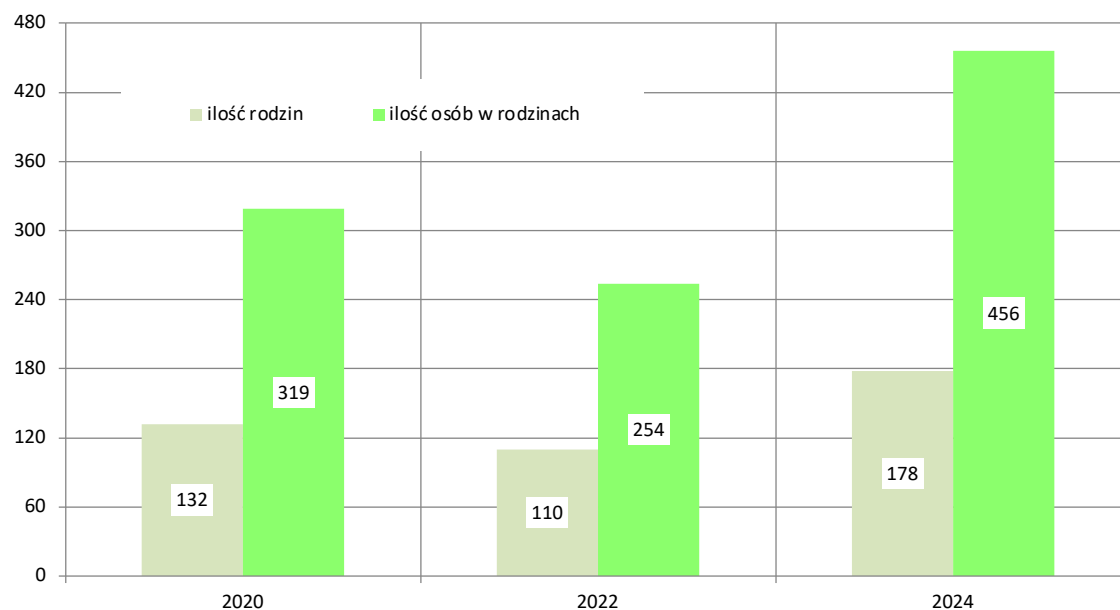
Tabela 1.17

Liczba osób w Mieście i Gminie Pacanów korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Liczba osób dotkniętych długotrwałą lub ciężką chorobą	132	110	178
Liczba osób w rodzinach dotkniętych długotrwałą lub ciężką chorobą	319	254	456

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Wykres 1.19 Liczba osób w Mieście i Gminie Pacanów korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę (lata 2020-2024)

Źródło: opracowanie na podstawie danych MGOPS w Pacanowie

Ilość osób w Mieście i Gminie Pacanów korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę spadała – zjawisko zmniejszyło się w analizowanym okresie o ponad 1/3. Obecnie w Mieście i Gminie Pacanów problem dotyka blisko 6 osób na 1000 mieszkańców – na początku tego okresu było to ponad 10 osób.

1.3.8. Problemy społeczne osób starszych

Demograficzne starzenie się ludności Europy i niektórych wysoko rozwiniętych krajów świata – w tym społeczeństwa polskiego – jest procesem o charakterze globalnym. Prognozuje się, iż w perspektywie najbliższych dziesięcioleci tendencja ta jeszcze się nasili, doprowadzając do istotnych przeobrażeń w proporcjach pomiędzy osobami starszymi i młodymi. Jak wynika z analizowanych danych wskaźnik obciążenia demograficznego (ilość osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym na każde 100 osób w wieku produkcyjnym) w Mieście i Gminie Pacanów w badanym okresie wzrósł z 73,4 do 80,5 osób. Umowna granica określająca stopień starzenia się społeczeństwa to 15% osób powyżej 60 roku życia. W Mieście i Gminie Pacanów na koniec roku 2020 wskaźnik ten wyniósł 29,5%, obecnie – na koniec roku 2024 – odnotowano wzrost do poziomu 31,5%. Oznacza to 16 pkt procentowych przekroczenia optymalnego poziomu wskaźnika i stan alarmowy.

Zmiany zachodzące w strukturze wieku oznaczają, że systematycznie będzie spadać liczba młodych osób w wieku reprodukcyjnym, wzrośnie natomiast liczba osób starszych wymagających wsparcia i opieki. Zwiększającym się w wyniku tych procesów potrzebom będą towarzyszyć coraz skromniejsze zasoby demograficzne służące do ich zaspokajania. Jak podkreślają demografowie, Polska należy do krajów, w których ta zmiana będzie szczególnie dotkliwa, gdyż zgodnie z prognozami w 2060 roku stanie się jednym z najstarszych społeczeństw w Unii Europejskiej.

Tabela 1.18 oraz wykres 1.20 przedstawiają dane dotyczące osób starszych w Mieście i Gminie Pacanów w latach 2020-2024.

Tabela 1.18

Liczba i udział seniorów w populacji Miasta i Gminy Pacanów w latach 2020-2024

Wyszczególnienie	Lata		
	2020	2022	2024
Seniorzy razem	2 053 28,8%	2 049 29,5%	2 043 30,1%
– kobiety	1 207 33,0%	1 183 33,4%	1 170 33,9%
– mężczyźni	846 24,4%	866 25,4%	873 26,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny
Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

**Wykres 1.20 Udział seniorów w populacji Miasta i Gminy Pacanów
w latach 2020-2024**

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bank Danych Lokalnych*, Portal Statystyczny
Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa styczeń 2026

1.3.9. Problemy związane z uchodźstwem i migracjami ludności

Pośród kwestii związanych z migracjami ludności, uwaga opinii publicznej koncentruje się na problemach związanych ze zjawiskiem uchodźstwa. Członkostwo w Unii Europejskiej postawiło państwo polskie przed koniecznością zmierzenia się ze zjawiskiem imigracji, które choć nie występuje w Polsce na masową skalę, stanowi jednak kwestię, której nie powinno się ignorować.

Uchodźstwo stanowi zjawisko niezwykle złożone, przejawiające się na bardzo wielu różnych płaszczyznach: społecznej, ekonomicznej, politycznej, międzynarodowej i innych. Dlatego też problematykę uchodźczą można rozpatrywać z bardzo wielu punktów widzenia. Niemniej Polska to kraj, w którym zjawisko uchodźstwa jest doskonale znane. Z jednej strony ostatnie ponad 200 lat historii to czas, kiedy różne wydarzenia historyczne zmuszały tysiące Polaków do opuszczenia kraju. Wielką falę uchodźców przyniosły rozbiory, przegrane powstania, II wojna światowa, a także cały 45-letni okres po jej zakończeniu, kiedy wielu Polaków znalazło schronienie w różnych lokalizacjach – zarówno na Zachodzie Europy, w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, Ameryce Południowej, Australii.

Uchodźca to człowiek, który z obawy przed prześladowaniami z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do grupy etnicznej, przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce korzystać z ochrony tego państwa. Uchodźcy towarzyszą ludzkości od zarania dziejów, są to ludzie, którzy znaleźli się w sytuacji bez wyjścia i w obawie przed prześladowaniem, by ratować swe życie lub wolność, zmuszeni są porzucić swój dom, majątek, przyjaciół i uciekać ze swego ojczystego kraju. Uchodźca nie może powrócić do swojego domu lub takiego powrotu się obawia. Obecnie nowym powodem do uchodźstwa są negatywne zmiany klimatyczne – ocenia się, że w najbliższych 50 latach spowodują one ruchy migracyjne milionów ludzi, którzy w ich efekcie stracą miejsca do życia, warunki do gospodarowania w rolnictwie czy choćby dostęp do wody.

Z drugiej strony Polska jest krajem od średniowiecza słynącym w Europie z tolerancji wobec prześladowanych za religię czy poglądy i otwartości wobec uchodźców. Znajdowali w niej schronienie Żydzi w okresie największych prześladowań, innowiercy w

latach największych konfliktów religijnych, a na początku poprzedniego wieku uciekinierzy z Rosji ogarniętej rewolucją. Po II wojnie światowej zjawisko uchodźców w Polsce nie było praktycznie znane, gdyż do Polski uchodźcy praktycznie wcale nie przybywali. Po drugie - nie mówiło się w tamtych czasach o tym problemie, jako że uchodźcami byli głównie uciekinierzy z bloku socjalistycznego w tym z Polski.

Od dnia 24 lutego 2022 tj. od inwazji Rosji na Ukrainę, pojawił się z dużą intensywnością problem uchodźców wojennych z Ukrainy. Od początku rosyjskiej agresji na Ukrainę, kraj opuściły miliony uchodźców i uchodźczyń. Większość z nich dotarła do Polski, która wykazała się godną pochwałą solidarnością. Jednak pod wieloma względami pomoc Ukraińcom i Ukrainkom spadła na barki zwykłych ludzi, jak choćby w kwestii zakwaterowania czy pomocy bezpośredniej. I chociaż uchodźców i uchodźczyń w Polsce jest coraz mniej – część wyjeżdża na Zachód lub wraca do Ukrainy – to polskie władze nadal stoją przed koniecznością zapewnienia dostępu do edukacji, rynku pracy, służby zdrowia czy mieszkania setkom tysięcy, a nawet milionom uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy. Konieczne jest również zapewnienie im bezpieczeństwa i równego traktowania w Polsce. Sytuacja, w jakiej znalazły się osoby uciekające z Ukrainy do Polski, jest niezwykle trudna zarówno dla nich samych, jak i dla społeczeństwa przyjmującego. W tym kryzysowym czasie, fundamentalne jest zadbanie, by każdy i każda cieszyła się poszanowaniem swoich praw i wolności.

Informacje dotyczące rynku pracy wskazują na istnienie migracji zarobkowej z zagranicy. Powierzenie pracy cudzoziemcowi na podstawie oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy jest procedurą uproszczoną nazywaną także *procedurą oświadczeniową*. Pozwala ona obywatelowi jednego z sześciu państw: republiki Armenii, Republiki Białorusi, Republiki Gruzji, Republiki Mołdawii, Federacji Rosyjskiej i Ukrainy wykonywać pracę w Polsce przez 24 miesiące bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę. Warunkiem skorzystania z procedury uproszczonej jest uzyskanie przez pracodawcę wpisu do ewidencji oświadczeń w powiatowym urzędzie pracy. Pracodawca ma obowiązek poinformować pisemnie powiatowy urząd pracy o podjęciu pracy przez cudzoziemca. Choć oczywiście należy pamiętać, iż istotna część migrantów i uchodźców pracuje w szarej strefie.

Zmiany klimatu są obecnie najważniejszym i najtrudniejszym wyzwaniem przed jakim stoi ludzkość. Według Europejskiej Agencji Środowiska zmiany klimatu są jednym z największych zagrożeń środowiskowych, społecznych i ekonomicznych. Jej skutki, wśród których można wymienić zwiększenie częstotliwości i intensywności takich zjawisk jak susze, huragany i cyklony, a także zmiany w strukturze opadów, wpływają na ekosystemy, od których człowiek jest zależny. Wszystkie te zjawiska prowadzą do ograniczenia lub braku dostępu do wody, pożywienia, ziemi uprawnej i pastwisk, a także do podtopień regionów przybrzeżnych. W oczywisty sposób zagraża to stabilności społeczno-ekonomicznej i politycznej.

Migracje od zawsze towarzyszyły człowiekowi, a jedną z ich głównych przyczyn stanowił zmieniający się klimat prowadzący do przekształceń środowiska naturalnego. Według niektórych naukowców zmiana w ekosystemie północno-wschodniej Afryki spowodowała migrację ludzi zarówno do Południowej Afryki, jak i do Azji i dalej do Australii, Europy i Ameryk. Niemniej jednak, historycznie zmiany klimatu następowały o wiele wolniej, a Ziemia zamieszkała była przez znacznie mniejszą liczbę osób. Obecne zjawiska mają bardziej gwałtowny przebieg i zagrażają większej ilości społeczeństw, w związku z czym również liczba migrantów jest i będzie wyższa.

Proces ten dopiero w części dotyczy województwa świętokrzyskiego i bezpośrednio Miasta i Gminy Pacanów, jednak należy spodziewać się jego stopniowej intensyfikacji. Obecnie rocznie na całym świecie liczba migracji spowodowanych katastrofami naturalnymi przekracza 20 mln osób, jednak tylko część z nich nie chce lub nie może wrócić do swojego miejsca zamieszkania, pozostała jest zmuszona angażować swoje majątki w celu adaptacji do nowych warunków, a migracja staje się ostatecznym wyjściem. Na terenie województwa świętokrzyskiego ten proces najbardziej intensywnie występuje w powiecie starachowickim, gdzie dominują migranci klimatyczni z Ameryki Południowej, którzy pracują w zakładach przemysłowych Starachowic.

W kontekście pogarszającej się sytuacji demograficznej Miasta i Gminy Pacanów, która będzie ulegała dalszym zmianom i będzie negatywnie wpływała w szczególności na rynek pracy oraz obciążenie wynikające z pogarszającego się wskaźnika obciążenia demograficznego, Władze Regionu i poszczególnych gmin będą stawiały przed koniecznością podejmowania odważnych decyzji w zakresie stymulowania procesów migracyjnych. Strategiczny horyzont czasowy decyzji i konstrukcja celów strategicznych powinny tworzyć płaszczyznę zmierzenia się ze zjawiskiem imigracji, która może stanowić jedno z potencjalnych rozwiązań pozwalających na przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom demograficznym.

Scenariusz deficytu rąk do pracy realizuje się również w Polsce, w tym na rynku pracy Miasta i Gminy Pacanów. W roku 2025 w Powiecie Buskim odnotowano duży deficyt **fizjoterapeutów i masażystów, kierowców samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, lekarzy, pielęgniarek i położnych, psychologów i psychoterapeutów**. Deficyty kandydatów do pracy dotyczyły także: nauczycieli przedmiotów zawodowych, nauczycieli praktycznej nauki zawodu, nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących, nauczycieli przedszkoli, nauczycieli szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych, operatorów i mechaników sprzętów do robót ziemnych, opiekunów osoby starszej lub niepełnosprawnej i robotników budowlanych. To daje przestrzeń do kierunkowego pozyskiwania zasobów pracy w efekcie procesów migracyjnych cudzoziemców.

2. DIAGNOZA SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW MIASTA I GMINY PACANÓW – WYNIKI BADAŃ

2.1 Opis metodologii

2.1.1 Zastosowane metody i techniki badawcze

Istotą badania było poznanie potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych. W tym celu zdecydowano się na przeprowadzenie szeroko zakrojonych badań jakościowych, zrealizowanych odpowiednio wśród grup społecznych dostosowanych do obszarów interwencji w ramach LPDI:

- ✓ przedstawicieli młodych mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów,
- ✓ przedstawicieli osób starszych oraz
- ✓ przedstawicieli rodziców dzieci i opiekunów osób z niepełnosprawnością

Włączanie w proces diagnozy przedstawicieli różnych środowisk umożliwiło przyjrzenie się potrzebom w zakresie usług społecznych i potencjałom służącym ich zaspokajaniu z różnych perspektyw.

Przez metodę badawczą rozumie się system założeń i reguł pozwalających na takie uporządkowanie praktycznej lub teoretycznej działalności, aby można było osiągnąć cel, do którego się świadomie zmierza. Wyróżnia się metody ilościowe i jakościowe. Zarówno jedno, jak i drugie są użyteczne w prowadzeniu diagnoz społecznych. Wszystko zależy od tego jakich danych potrzebujemy. Badacze jakościowi szukają odpowiedzi na pytania *jak, dlaczego?* skupiając się na pojedynczych jednostkach lub małych grupach. Badania te mają na celu zrozumienie głębszych przyczyn zachowań ludzi. Z racji tego, że obejmują niewielką liczbę badanych, wyników nie można uogólniać do całej populacji. Metody badań ilościowych posługują się głównie liczbami i odpowiadają na pytania, *ile?* i *jak często?* Ten typ badań przeprowadzany jest na większą skalę niż w metodach jakościowych, a jego wyniki można ekstrapolować na całą populację.

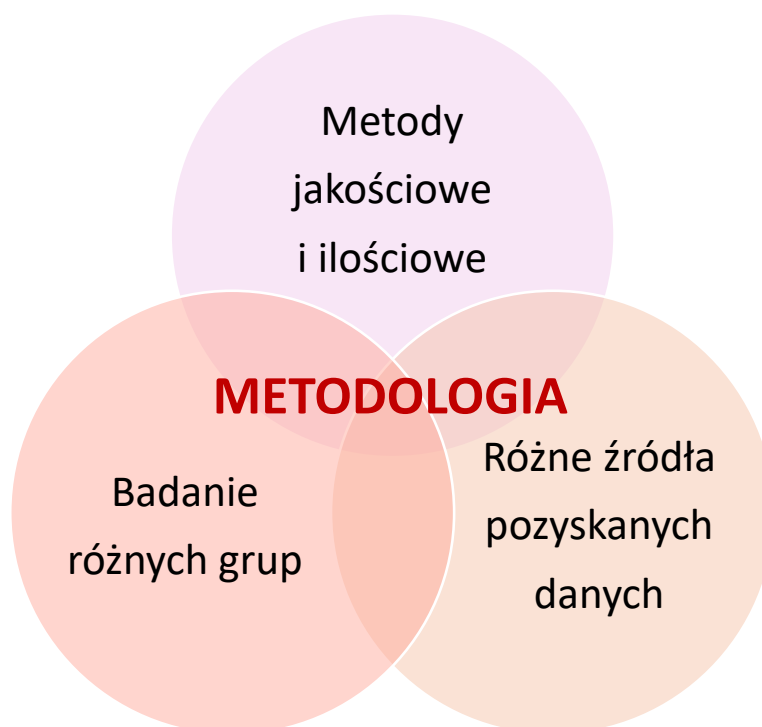
Badania zostały wykonane zarówno zgodnie z metodologią jakościową. W badaniach jakościowych zastosowano technikę FGI. Technika FGI (ang. *Focus Group Interview*) to dyskusja prowadzona przez moderatora w grupach celowo dobranych osób od minimum 5 do maksymalnie 12 osób. Dyskusja była skoncentrowana wokół analizy

potrzeb mieszkańców z perspektywy podmiotów, instytucji w zakresie usług społecznych i działań wspierających w omawianym zakresie.

W ramach przeprowadzonych badań, wykorzystano również analizę danych zastanych (ang. *Desk Research*), czyli technikę badawczą polegającą na kompilacji, analizowaniu oraz przetwarzaniu danych i informacji pochodzących z istniejących źródeł, a następnie formułowaniu na ich podstawie wniosków dotyczących badanego problemu. Analizie poddane zostały dane Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie, Urzędu Miasta i Gminy w Pacanowie, jego jednostek podległych, Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego oraz programy wykonawcze, raporty, sprawozdania i analizy w zakresie polityki społecznej prowadzonej na terenie Miasta i Gminy Pacanów.

Koncepcja badania uwzględniła zapewnienie trafności i rzetelności planowanych działań. Wiązała się z tym przede wszystkim triangulacja źródeł danych, polegająca na pozyskaniu informacji z różnych środowisk. W badaniach zastosowano różnorodne techniki i metody badawcze. Pozwoliło to na uzyskanie bardziej wiarygodnych oraz pogłębionych wniosków oraz uzyskanie wszechstronnego opisu i wyjaśnienie zjawisk związanych z potrzebami i potencjałem wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych na terenie Gminy Pacanów.

Rysunek 2.2 Podsumowanie dotyczące metodologii badawczej

Źródło: Opracowanie własne

2.2. Wyniki wywiadów pogłębionych

2.2.1 Przedstawiciele mieszkańców - seniorzy

W Grupowym Wywiadzie Pogłębionym (FGI) z przedstawicielami mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów z grupy seniorów uczestniczyło 12 osób. Wywiad został przeprowadzony w dniu 16 lutego 2026 w Urzędzie Miasta i Gminy w Pacanowie.

Analiza wniosków i rekomendacji na podstawie wywiadu pogłębionego z seniorami - główne obszary problemowe

Potrzeba organizacji zajęć rekreacyjno-sportowych, fizjoterapii, gimnastyki, rehabilitacji dla seniorów

Realizacja aktywnej integracji w zakresie integracji edukacyjnej – treningi i szkolenia kompetencji cyfrowych dla seniorów, takie jak: cyberbezpieczeństwo podstawy obsługi komputera, praktyczna znajomość aplikacji i programów dotyczących usług publicznych – *m-obywatel*, *Indywidualne Konto Pacjenta*, *podpis ePUAP*, *e-doręczenia*

Realizacja aktywnej integracji w zakresie integracji edukacyjnej – warsztaty manualne, ziołolecznictwo, *Jak Sobie Radzić Ze Starością*, dbałość o zdrowie, żywienie eco/wege, hafciarstwo

Wsparcie doradcze i szkoleniowe w zakresie tworzenia projektów oraz przygotowywania wniosków o dofinansowanie zewnętrzne

Tworzenie warunków do rozwoju Integracji międzypokoleniowej

Utworzenie dziennego środowiskowego domu seniora

2.2.2 Przedstawiciele mieszkańców – rodzin i rodziców dzieci z niepełnosprawnością

W Grupowym Wywiadzie Pogłębionym (FGI) z przedstawicielami mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów z grupy rodziców dzieci i opiekunów osób z niepełnosprawnością uczestniczyło 7 osób. Wywiad został przeprowadzony w dniu 16 lutego 2026 w Urzędzie Miasta i Gminy w Pacanowie.

Analiza wniosków i rekomendacji na podstawie wywiadu pogłębionego z rodzicami dzieci i opiekunami osób z niepełnosprawnością - główne obszary problemowe

Opracowanie i implementacja programu edukacyjnego dla nauczycieli, uczniów i ich rodziców *INNOŚĆ* – pozwalający przełamywać stereotypy związane z niepełnosprawnością w relacjach rówieśniczych i w szkole

Potrzeba stworzenia systemu regularnych konsultacji społecznych dla rodziców dzieci i opiekunów osób z niepełnosprawnością – w formule przeprowadzonego wywiadu pogłębionego, z sugerowaną częstotliwością raz na pół roku

Potrzeba kontynuowania i rozwoju usług asystentury osobistej i opieki wytchnieniowej dla osób z niepełnosprawnością, w tym dzieci z niepełnosprawnością

Zwiększenie dostępności usług wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego dla osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów faktycznych

Spotkania informacyjne dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością i opiekunów osób z niepełnosprawnością objaśniające procedury uzyskania wsparcia, zasady komunikacji z urzędami, powiatowym centrum pomocy rodzinie, powiatowym zespołem orzekania o niepełnosprawności, sądami

Wyjazdy wytchnieniowe dla mam z dziećmi z niepełnosprawnością – na basen, zabiegi relaksacyjne, zabiegi rehabilitacyjne do Połańca

Potrzeba rozwoju aktywizacji społeczno-zdrowotnej osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów faktycznych w formie wyjazdów integracyjnych i wytchnieniowych

2.2.3 Przedstawiciele mieszkańców – dzieci i młodzież, uczniowie szkół podstawowych

W Grupowym Wywiadzie Pogłębionym (FGI) z przedstawicielami mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów z grupy dzieci i młodzieży, uczniów szkół podstawowych uczestniczyło 12 osób. Wywiad został przeprowadzony w dniu 16 lutego 2026 w Urzędzie Miasta i Gminy w Pacanowie.

Analiza wniosków i rekomendacji na podstawie wywiadu pogłębionego z dziećmi i młodzieżą, uczniami szkół podstawowych - główne obszary problemowe

Stworzenie miejsca spotkań w formie stacjonarnej (np. w starej cegielni, w starym młynie czy starym kinie) – umożliwiające bezpieczny dostęp posiadaczom odpowiednich kart / aplikacji, wyposażone wygodne miejsca do siedzenia, łazienki i szatnię, w maszyny do sprzedaży napojów/poczęstunków, ekspresów do ciepłych napojów, możliwość treningów fitness, dostęp do gier zręcznościowych / planszowych, możliwość ładowania telefonu, posiadającego odpowiednie nagłośnienie i możliwość spędzania czasu przy muzyce

Potrzeba rozwoju zajęć tematycznych dla dzieci i młodzieży prowadzonych w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie – np. joga pilates

Umożliwienie partycypacji dzieciom i młodzieży w wyborze repertuaru w kinie plenerowym w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie

Potrzeba rozwoju aktywizacji społecznej poprzez utworzenie w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie zespołu śpiewającego, zespołu tanecznego, czy kółka teatralnego

3. DIAGNOZA OBSZARÓW INTERWENCJI

3.1. Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnościami

3.1.1. Wnioski z *Diagnozy*

Kluczowymi wnioskami z *Diagnozy* są:

- a) Deficyty asystentów rodziny, w stosunku do liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i konieczności ochrony macierzyństwa.
- b) Brak rodzin wspierających świadczących usługi wsparcia rodzin w kryzysie.
- c) Brak placówek specjalistycznego poradnictwa.
- d) Występowanie przypadków przemocy domowej – zgodnie z przeprowadzoną diagnozą problem ten dotyczy blisko 16% mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów – w tym z dużą częstotliwością wyzywanie / krzyczenie, ignorowanie, poniżanie czy pozbawianie środków finansowych.
- e) Uzależnienie od alkoholu lub innych środków jako główna przyczyna umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej.
- f) Deficyty dostępności koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w dyspozycji Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Busku-Zdroju dedykowanych Gminie Pacanów.
- g) Brak mieszkań treningowych lub chronionych dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej.

3.1.2. Założenia dotyczące rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji w obszarze rodzin, dzieci i młodzieży

Grunt dla procesu deinstytucjonalizacji stanowią usługi społeczne o charakterze profilaktycznym. System wsparcia rodziny musi opierać się przede wszystkim na wsparciu rodziny, działających lokalnie i blisko osób wymagających pomocy, zapobiegających

powstawaniu problemów. Kluczowymi elementami wsparcia rodziny ma być praca socjalna, wsparcie asystentów rodziny, poradnictwo oraz rodziny wspierające. Wszystkie te formy wsparcia, możliwe do wykorzystania w ramach obecnych uregulowań prawnych, nie są wystarczająco wykorzystywane. Wspierany będzie rozwój usług profilaktycznych i bezpośrednich usług środowiskowych wspierających dzieci i rodzinę. Ważnym elementem rozwoju systemów wsparcia dzieci i rodzin jest koordynacja oraz współpraca przedstawicieli różnorodnych służb, instytucji, zawodowców pomocowych.

W sytuacji dysfunkcyjności rodziny biologicznej i co za tym idzie wystąpieniem konieczności umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej konieczne, jest stosowanie zasady pierwszeństwa pieczy rodzinnej przed instytucjonalną. Istotnym elementem wsparcia świadczonego osobom opuszczającym pieczę zastępczą jest objęcie ich kompleksową, wielozakresową pomocą, a w szczególności mieszkalnictwem treningowym lub chronionym.

Integralną rolę w procesie wzmacniania potencjału rodzin odgrywać będzie praca z rodziną NIEZWŁOCZNIE PO umieszczeniu dziecka w pieczy. Następuje wówczas krótki okres szoku i zdecydowanie najwyższa gotowość do podjęcia zmian, umożliwiających powrót dziecka do rodziny biologicznej. Z upływem czasu gotowość do zmian spada wykładniczo, co jest efektem osvajania braku dziecka w rodzinie. Ten sposób realizacji wsparcia niewątpliwie ma wpływ na pozostawanie dzieci w środowisku rodzinnym oraz wzmocnienie roli i funkcji rodziny.

3.2. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego

3.2.1. Wnioski z *Diagnozy*

Kluczowymi wnioskami z *Diagnozy* są:

- a) Niewystarczająca ilość środowiskowych form wsparcia takich jak: środowiskowe domy samopomocy, centra zdrowia psychicznego, zespoły leczenia środowiskowego, mieszkania chronione o charakterze wspomagającym dla osób chorujących psychicznie.
- b) Wysoki wskaźnik liczby osób leczonych w poradniach dla osób z zaburzeniami zdrowia psychicznego na 1000 mieszkańców w Województwie Świętokrzyskim – 43,8, co znajduje swoje odzwierciedlenie również na terenie Gminy Pacanów.

- c) Wzrost liczby osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi o 14%.
- d) Nierównomierny dostęp do opieki psychiatrycznej w regionie, w szczególności ograniczony dostęp do świadczeń opieki psychiatrycznej dla mieszkańców Gminy Pacanów.
- e) Trudności w dostępie do poradni psychologiczno-pedagogicznych (długi czas oczekiwania).
- f) Deficyty dostępu do kompleksowego leczenia psychiatrycznego dzieci i młodzieży.

3.2.2. Założenia dotyczące rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji w obszarze osób w kryzysie zdrowia psychicznego

Kluczowym we wdrażaniu procesu deinstytucjonalizacji jest rozwój usług środowiskowych jak najbliżej miejsca zamieszkania. W działalności podmiotów zaangażowanych we wsparcie osób w kryzysie zdrowia psychicznego należy zwrócić szczególną uwagę na kwestię koordynacji usług społecznych i zdrowotnych. Celem rozwoju usług w formie środowiskowej oraz dziennej jest ograniczenie liczby hospitalizacji z powodu zaburzeń psychicznych, ograniczenie liczby osób przebywających w domach pomocy społecznej dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz poszerzenie oferty pomocowej w środowisku lokalnym. Oferta ta ma pozwolić na wybór usług uwzględniających podmiotowość jednostki, jej indywidualne potrzeby i możliwość pełnienia przez nią dotychczasowych ról społecznych.

Osobista, stała opieka nad osobą z problemami psychicznymi związana jest z szerokim spektrum problemów zdrowotnych prowadzących do znacznego ograniczenia samodzielności, bardzo często oznacza konieczność wsparcia w prawie każdym aspekcie codziennego życia. Członkowie rodzin, opiekunowie muszą podporządkować swój dzienny rozkład zajęć wykonywaniu czynności związanych z opieką i pomocą, co najczęściej oznacza życie w warunkach ciągłego obciążenia psychofizycznego. Wiele osób w takiej sytuacji rezygnuje z udziału w życiu społecznym, zawodowym, zaniedbuje własne zdrowie, czy też inne potrzeby oraz całkowicie rezygnuje z indywidualnych aspiracji. Zaangażowanie w sprawowanie opieki często utrudnia podejmowanie innych zadań niezbędnych dla funkcjonowania rodziny i prowadzenia gospodarstwa domowego. Co więcej, kondycja zdrowotna osób sprawujących codzienną długotrwałą opiekę z czasem ulega pogorszeniu, co przekłada się na mniejszą skuteczność, a tym samym obniżenie komfortu życia osoby chorej, jej opiekunów a w konsekwencji całej rodziny.

Dlatego niezbędne jest kontynuowanie działań w zakresie:

- ✓ zapobieganie kierowania osób z problemami psychicznymi do ośrodków opieki całodobowej poprzez rozwijanie infrastruktury pomocy instytucjonalnej takich jak: środowiskowe domy samopomocy, centra zdrowia psychicznego, zespoły leczenia środowiskowego, mieszkania chronione o charakterze wspomagającym dla osób chorujących psychicznie,
- ✓ ułatwiania udziału osobom z niepełnosprawnością, w tym w kryzysie zdrowia psychicznego, w życiu społecznym poprzez dofinansowanie zakupu przedmiotów ortopedycznych, sprzętu rehabilitacyjnego i uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, poprawy warunków mieszkaniowych poprzez dofinansowanie likwidacji barier technicznych i architektonicznych
- ✓ prowadzenia poradnictwa psychologicznego, prawnego i rodzinnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin, w tym w kryzysie zdrowia psychicznego,
- ✓ wspierania przedsięwzięć przygotowujących niepełnosprawną młodzież do samodzielności, np. trening kompetencji i umiejętności społecznych, rozwój pasji, zainteresowań, trening asertywności itp.
- ✓ wzmacnianie potencjału organizacji społecznych działających na rzecz osób z niepełnosprawnością, w tym w kryzysie zdrowia psychicznego,
- ✓ współpraca międzysektorowa,
- ✓ organizowanie grup samopomocowych,
- ✓ świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych, w tym w kryzysie zdrowia psychicznego,
- ✓ wychowanie i kształtowanie w środowisku społecznym postaw otwartych oraz życzliwych wobec osób w kryzysie zdrowia psychicznego,
- ✓ udział w konkursach i programach osłonowych dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego oraz pozyskiwanie środków na działania na rzecz tej grupy osób.

3.3. Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni

3.3.1. Wnioski z *Diagnozy*

Kluczowymi wnioskami z *Diagnozy* są:

- a) Społeczeństwo Gminy Pacanów starzeje się. Ten proces nie jest tak intensywny jak w innych gminach – w szczególności południowej części – województwa świętokrzyskiego, niemniej systematycznie postępuje.
- b) Usługi sąsiedzkie i opieka nieformalna nad osobami starszymi i osobami z niepełnosprawnością funkcjonuje, jednak wymaga intensywnego rozwoju.
- c) Gmina Pacanów charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem liczby osób z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności – 20,1% mieszkańców Miasta i Gminy – w tym 23,7% kobiet i 16,4% mężczyzn.
- d) Brak infrastruktury wsparcia o charakterze dziennym – w szczególności dziennych domów pomocy, klubów seniora itp.
- e) Niewystarczająca w stosunku do rosnących potrzeb ilość realizowanych usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób starszych i osób z niepełnosprawnością.
- f) Niewystarczająca w stosunku do rosnących potrzeb ilość realizowanych usług asystenta osoby z niepełnosprawnością.
- g) Niewystarczająca w stosunku do rosnących potrzeb ilość realizowanych usług asystencji osobistej, opieki wytchnieniowej w trybie pobytu dziennego i całodobowego oraz brak usług sąsiedzkich.
- h) Brak usług transportowych dla osób starszych i osób z niepełnosprawnością, zwiększających mobilność osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

3.3.2. Założenia dotyczące rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji w obszarze osób starszych i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni

Istotnym wyzwaniem dla polityki społecznej Miasta i Gminy Pacanów staje się starzenie populacji. Wraz z postępującym procesem starzenia się mieszkańców Gminy wzrastać będzie liczba osób z niepełnosprawnościami oraz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Należy przewidywać wzrost zapotrzebowania na usługi społeczne, których odbiorcami będzie coraz liczniejsza grupa seniorów, osób z niepełnosprawnościami wymagających opieki oraz całodobowego lub dziennego wsparcia. Na wyzwania związane ze starzeniem się populacji nakładać się będzie malejący potencjał opiekuńczy najbliższego otoczenia, wynikający m.in. z malejącego współczynnika dzietności. Co w przyszłości będzie skutkowało nasileniem się problemów związanych z zapewnieniem właściwej opieki osobom starszym.

W przypadku osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu szczególnie ważny jest zwiększenie ilości świadczonych: usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych, usług asystenta osoby z niepełnosprawnością, usług sąsiedzkich oraz infrastruktury społecznej o charakterze środowiskowym tj. dziennych domów pomocy, klubów seniora, klubów samopomocy oraz mieszkań wspomaganych.

Głównym celem deinstytucjonalizacji jest rozwój usług uwzględniających podmiotowość jednostki, świadczonych w środowisku zamieszkania w warunkach domowych lub półstacjonarnych.

W kontekście zapewnienia działań podejmowanych na rzecz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu istotnym jest zapewnienie wsparcia ich opiekunom nieformalnym, niezbędny jest tu rozwój różnych form opieki wytchnieniowej – zarówno w formie pobytu dziennego jak i całodobowego. Jej zadaniem jest odciążenie członków rodzin lub opiekunów faktycznych osób wymagających intensywnego wsparcia przez zapewnienie czasowego zastępstwa w ich wykonywaniu.

4. PRZEJŚCIE OD OPIEKI INSTYTUCJONALNEJ DO USŁUG ŚWIADCZONYCH NA POZIOMIE SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH

4.1. Wspieranie rozwiązań na poziomie lokalnych społeczności

W opiece instytucjonalnej w Gminie Pacanów przebywa istotny odsetek osób niepełnosprawnych. Ponieważ bardzo trudno jest dotrzeć do szczegółowych danych – informacje odnośnie do niepełnosprawności nie mają pełnej, ujednoliconej statystyki – informacje te należy traktować jako oszacowanie liczby osób objętych opieką instytucjonalną.

W Gminie Pacanów liczba dzieci w różnych typach pieczy zastępczej i placówkach utrzymuje się na tym samym poziomie. Dzieci z niepełnosprawnością są bardziej od innych narażone na umieszczenie w opiece instytucjonalnej i pozostanie tam przez długi czas, a wielu przypadkach – przez całe życie.

Nie są dostępne całościowe dane na temat liczby osób starszych objętych opieką instytucjonalną w Gminie Pacanów. Niemniej można przyjąć, iż odsetek beneficjentów stacjonarnej opieki długoterminowej jest znacznie niższy niż osób objętych opieką domową.

W odniesieniu do osób niepełnosprawnych prawdopodobieństwo objęcia opieką instytucjonalną wzrasta wraz z wiekiem. Wyjaśnia to, dlaczego liczba kobiet w zakładach przewyższa liczbę mężczyzn, jako że kobiety żyją przeciętnie dłużej od mężczyzn. Ta statystyka wskazuje poważne wyzwanie związane z zapewnieniem wsparcia: w miarę jak coraz więcej osób ze złożonymi potrzebami dożywa podeszłego wieku, niezbędne są dodatkowe usługi, aby zaspokoić ich potrzeby. W połączeniu ze wzrostem długowieczności społeczeństwa oraz występowaniem demencji i innych schorzeń upośledzających funkcjonowanie zwiększa to presję na władze krajowe, regionalne i lokalne oraz służby społeczne i opiekę zdrowotną.

Na szczęblu Unii Europejskiej, ogólnokrajowym a także na poziomie *Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2026-2028* podjęto ogólne zobowiązanie dotyczące przejścia od

instytucjonalnych do form opieki świadczonych na poziomie społeczności lokalnych w przypadku wszystkich grup tj. – zgodnie z dokumentem *Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2026-2028*:

- ✓ rodziny i piecza zastępczej
- ✓ osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę i niepełnosprawność
- ✓ osoby w kryzysie zdrowia psychicznego
- ✓ osoby w kryzysie bezdomności
- ✓ aktywna integracja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Najważniejsze uzgodnione w tym zakresie standardy stawiają przed samorządem Gminy Pacanów wymóg rozwijania usług świadczonych przez lokalne społeczności jako alternatywy dla opieki instytucjonalnej.

Zobowiązania polityczne na poziomie Unii Europejskiej:

- ✓ Prawo do niezależnego życia osobom niepełnosprawnym i w podeszłym wieku oraz wskazuje potrzebę podporządkowania wszelkich działań dotyczących dzieci najlepszym interesom dziecka.
- ✓ Prawo do uczestnictwa w życiu społeczności oraz integracji społecznej, kulturalnej i zawodowej ze względu na ich znaczenie dla godnego i niezależnego życia.
- ✓ Współpraca w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, jako że ubóstwo jest jednym z czynników warunkujących umieszczanie dzieci w opiece instytucjonalnej, procesowi rozwoju usług świadczonych przez lokalne społeczności muszą towarzyszyć inne działania w zakresie walki z ubóstwem i włączenia społecznego.
- ✓ Dostęp do mieszkań, co ma to szczególne znaczenie dla osób niepełnosprawnych, gdyż otwarty rynek mieszkaniowy nie zaspokaja ich potrzeb w zakresie przystosowania do niepełnosprawności. Wiele rodzin jest zmuszonych umieszczać osoby niepełnosprawne oraz starsze i przewlekłe chore w opiece instytucjonalnej ze względu na brak odpowiedniego miejsca do zamieszkania.

- ✓ Osiągnięcie pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym poprzez zapewnienie wysokiej jakości usług świadczonych na poziomie lokalnych społeczności, w tym także dostępu do pomocy osobistej.
- ✓ Wspieranie z Europejskiego Funduszu Społecznego działań w celu dokonania przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności m.in. poprzez szkolenia dla kadr świadczących usługi w środowisku, w szczególności usługi opiekuńcze, jest istotnym elementem procesu deinstytucjonalizacji, dostosowanie infrastruktury socjalnej, rozwijanie systemów finansowania pomocy osobistej, zapewnienie odpowiednich warunków pracy opiekunów zawodowych oraz wsparcie dla rodzin i opiekunów nieformalnych.
- ✓ Rozwój usług świadczonych w lokalnej społeczności i wykształcenie sprzyjającego włączeniu społecznemu podejścia do zdrowia psychicznego.
- ✓ Promowania dobrostanu i godności niesamodzielnym osób starszych.
- ✓ Wprowadzenie niezbędnych środków mających na celu umożliwienie osobom starszym, niepełnosprawnym i przewlekle chorym swobodnego wyboru sposobu życia oraz niezależnej egzystencji w znanym im środowisku dopóty, dopóki będą sobie tego życzyły i będą do tego zdolne, poprzez: zapewnianie mieszkań dostosowanych do ich potrzeb oraz stanu zdrowia lub zapewnianie stosownej pomocy przy adaptacji ich mieszkań oraz opiekę medyczną i usługi, których wymaga ich stan.
- ✓ Zapewnienie skoordynowanego podejścia do świadczonych w ramach wspólnoty lokalnej wysokiej jakości usług dla osób niepełnosprawnych, umożliwiających im życie w swojej społeczności i poprawiających jakość ich życia.
- ✓ W zakresie działań przekrojowych na rzecz niepełnosprawnych dzieci i młodzieży wymaga się, aby potrzeby niepełnosprawnych dzieci i ich rodzin były starannie oceniane przez właściwe władze pod kątem zapewnienia środków wsparcia, umożliwiających tym dzieciom dorastanie we własnej rodzinie, włączenie się w nurt życia lokalnego oraz życia i działalności lokalnej społeczności dziecięcej.
- ✓ Skoordynowane działania, które mają pozwolić osobom z grup docelowych na możliwie szerokie dalsze uczestnictwo w życiu społecznym.

4.2. Zagrożenia opieki instytucjonalnej

W licznych raportach wskazuje się na poważne problemy z przestrzeganiem praw człowieka w opiece instytucjonalnej oraz odbiegający od standardów sposób traktowania i warunki życia dzieci oraz dorosłych w niektórych placówkach. Wspólnymi cechami opieki instytucjonalnej są odbieranie przedmiotów osobistych, sztywne procedury bez uwzględnienia osobistych preferencji lub potrzeb pensjonariuszy oraz ograniczony kontakt bądź całkowity brak kontaktu z ludźmi spoza instytucji opieki. Dzieci są często przenoszone z jednego zakładu do drugiego, przez co ustają wszelkie więzy z rodzicami i rodziną.

W niektórych raportach ujawniano przypadki przemocy fizycznej i seksualnej, wykorzystania łóżek-klatek oraz innych urządzeń służących do ograniczenia swobody ruchów, brak rehabilitacji lub innych zajęć terapeutycznych, nadużywanie leków oraz naruszenia prawa do prywatności i życia rodzinnego, nieludzkie warunki życia, w tym brak ogrzewania, niedożywienie, niewłaściwe warunki sanitarne i ogólnie zły stan techniczny budynków. Złym warunkom w zakładach często towarzyszą drastyczne formy ograniczania swobody ruchów i odosobnienia.

Standardy dotyczące osób otoczonych opieką psychiatryczną dopuszczają w pewnych okolicznościach ograniczenie swobody ruchów i odosobnienie. Trzeba je wszakże stosować tylko w sytuacjach nagłych i jako ostateczność, a nawet wówczas jedynie pod pewnymi warunkami.

Negatywne i nieodwracalne czasem skutki pobytu w zakładzie dla właściwego rozwoju dzieci gruntownie prezentuje tabela 4.1.

Tabela 4.1

Skutki pobytu w zakładach dzieci objęte opieką instytucjonalną

Obszary rozwoju dziecka, na które wpływ ma opieka instytucjonalna	Skutki pobytu w zakładzie dla zdrowia dziecka	Cechy opieki instytucjonalnej
Rozwój fizyczny i zdolności motoryczne	Niedorozwój fizyczny – masa ciała, wzrost i obwód głowy poniżej normy.	Zakłady cechują się zazwyczaj klinicznym środowiskiem z bardzo sztywnymi procedurami, niekorzystnym stosunkiem liczby opiekunów do dzieci oraz

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

	Zaburzenia słuchu i wzroku, które mogą być spowodowane niewłaściwą dietą lub niedostateczną stymulacją. Opóźnienia w rozwoju umiejętności motorycznych i pominięte etapy rozwoju, w ciężkich przypadkach stereotypowe zachowania, takie jak kiwanie się i kiwanie głową. Zły stan zdrowia i choroby. Niepełnosprawność fizyczna i intelektualna wskutek opieki instytucjonalnej.	obojętnym personelem, który za swoją rolę uważa przede wszystkim zapewnienie opieki pielęgniarstwa i fizycznej, w mniejszym zaś stopniu psychologicznej. Dzieci spędzają zazwyczaj znaczną część dnia w łóżeczku. Nacisk kładzie się na zapobieganie infekcjom, w rezultacie czego dzieci mają kontakt ze światem zewnętrznym rzadko i pod ścisłym nadzorem, a zabawy się ogranicza.
Konsekwencje psychologiczne	Negatywne konsekwencje społeczne i behawioralne, takie jak problemy z zachowaniami społecznymi, kompetencjami społecznymi, zabawami oraz interakcjami z rówieśnikami/ rodzeństwem. Zachowania „quasi-autystyczne”, takie jak zasłanianie twarzy lub stereotypowe zachowania autostymulujące bądź przynoszące ulgę, takie jak kiwanie się lub kiwanie głową. Zachowania mające na celu zwrócenie na siebie uwagi, np. agresja lub samookaleczanie się (co może prowadzić do izolacji społecznej dzieci bądź fizycznego ograniczenia swobody ruchów).	Brak w zakładzie podstawowego opiekuna (zastępującego matkę), co jest ważne dla normalnego rozwoju dziecka. Złe warunki, pozbawienie możliwości interakcji z innymi ludźmi. Obojętni opiekunowie. Niekorzystny stosunek liczby opiekunów do liczby dzieci.
Powstawanie więzi emocjonalnych	Niezogniskowane przywiązanie, nadmierne przywiązanie lub brak zahamowań, zwłaszcza u dzieci przyjętych do zakładów przed ukończeniem dwóch lat. Niekorzystny wpływ na zdolność dzieci do budowania relacji w późniejszym życiu. Dzieci desperacko poszukujące uwagi i uczucia u dorosłych.	Brak nacechowanej ciepłem, nieprzerwanej relacji z wrażliwym opiekunem, nawet w dobrej jakości zakładach. Ograniczone możliwości nawiązywania selektywnych więzi, zwłaszcza przy dużej liczbie dzieci, niewielkiej liczbie pracowników oraz braku stałej opieki wskutek pracy zmianowej i rotacji personelu.

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Rozwój intelektualny i językowy	Słabe zdolności poznawcze i niższy iloraz inteligencji. Opóźnienia w nabywaniu zdolności językowych. Deficyt zdolności językowych – limitowane słownictwo, mniej spontaniczny sposób wyrażania się, problemy z nauką czytania.	Niedostateczna stymulacja.
Rozwój mózgu	Zahamowanie rozwoju mózgu u małych dzieci, którego skutkiem są deficyt neurologiczny i behawioralny, zwłaszcza w odniesieniu do interakcji społecznych oraz emocji, a także języka.	Brak interakcji z opiekunem, który zajmowałby się małym dzieckiem, mówił do niego oraz reagował na jego zachowania w łagodny i konsekwentny sposób, regularnie wprowadzając nowe bodźce właściwe dla etapu jego rozwoju. Brak sposobności nawiązania więzi z osobą rodzica. Nacisk na fizyczną opiekę nad dziećmi i ustanowienie procedur, przy mniejszym nacisku na zabawę, interakcje społeczne oraz opiekę indywidualną.

Źródło *Ogólnoeuropejskie wytyczne dotyczące przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności*, Bruksela 2012

Jak już wspomniano w tym rozdziale, osoby przebywające w zakładach są bardziej narażone na przemoc fizyczną, seksualną oraz innego rodzaju, która może mieć długotrwałe skutki psychologiczne i fizyczne. Dowiedziono, że samo otoczenie instytucjonalne sprzyja dodatkowej niepełnosprawności, która może utrzymywać się do końca życia. Brak życia osobistego, brak autonomii oraz brak poszanowania integralności osoby może utrudniać rozwój emocjonalny i społeczny jednostki. Aby opisać skutki psychologiczne pobytu w zakładzie, ukończono terminy, takie jak *deprywacja społeczna* i *wyuczona bezradność*. Pobyt w zakładzie wpływa także na rozwój językowy i intelektualny, mogąc prowadzić do różnych problemów ze zdrowiem psychicznym, w tym agresji oraz depresji.

Prawdziwe jest także stwierdzenie odwrotne. Badania wskazują, że życie w społeczności może sprzyjać większej niezależności i rozwojowi osobistemu. W wielu badaniach analizowano zmiany w zachowaniach adaptacyjnych lub trudnych, które były związane z przejściem od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie

lokalnych społeczności. Ogólnie stwierdzono, że skutkiem życia w społeczności jest niemal zawsze poprawa w zakresie zachowań adaptacyjnych oraz zmniejszenie występowania zachowań trudnych. Przejściu do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności towarzyszy znaczna poprawa umiejętności dbania o siebie oraz nieco mniejsza poprawa umiejętności komunikacyjnych, uczenia się, społecznych i związanych z życiem w społeczności, jak też rozwoju fizycznego.

4.3. Lepsze wykorzystanie zasobów poprzez realizację usług na poziomie lokalnych społeczności

Panuje zgoda, że inwestowanie w opiekę instytucjonalną nie jest właściwym kierunkiem polityki publicznej. Jest tak, gdyż ze źródeł publicznych finansowane są usługi, które – jak wykazano – przynoszą niezadowalające rezultaty dla odbiorców. Należycie skonstruowane i zarządzane systemy środowiskowe, umożliwiające niezależne oraz wspierane życie, przynoszą lepsze rezultaty dla użytkowników – poprawę jakości życia oraz stanu zdrowia i możliwość wnoszenia wkładu w życie społeczne. W związku z tym inwestycja w takie usługi jest lepszym sposobem wykorzystania pieniędzy podatników.

W przypadku dzieci inwestycje w usługi, takie jak wczesne interwencje, wsparcie dla rodzin, reintegracja i wysokiej jakości opieka zastępcza, mogą zapobiec niekorzystnym zjawiskom, takim jak przedwczesne kończenie nauki, bezrobocie, bezdomność, uzależnienia, zachowania aspołeczne oraz przestępczość. Oprócz pozytywnego wieloletniego wpływu na dzieci, co powinno być najważniejszym czynnikiem brany pod uwagę, usługi takie pozwolą w perspektywie długoterminowej zaoszczędzić środki publiczne.

Badania dotyczące kosztów opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności w zakresie zdrowia psychicznego w porównaniu z opieką instytucjonalną wykazały, że koszty pozostają w przybliżeniu na tym samym poziomie, natomiast jakość życia odbiorców oraz ich zadowolenie z usług wzrastają. Tam, gdzie opieka instytucjonalna okazywała się tańsza, wynikało to z przeznaczenia na nią niewystarczających zasobów, co miało znaczący wpływ na niski poziom osiąganych wyników.

5. CELE I ZAŁOŻENIA PROCESU DEINSTYTUCJONALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH W MIEŚCIE I GMINIE PACANÓW

5.1. Cel i założenia w obszarze *Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnością*

5.1.1 Cel

Skuteczny środowiskowy system wsparcia rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej oraz usług specjalistycznych i aktywizujących, zwiększający samodzielność i siłę rodzin

5.1.2 Założenia

Kluczowe założenia w obszarze priorytetowym

Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnością:

- a) Wspieranie rozwoju usług profilaktycznych wspierających rodzinę w kryzysie w szczególności zapobiegających umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej**
- b) Zainicjowanie funkcjonowania rodziny/rodzin wspierających
- c) Rozwój poradnictwa rodzinnego.
- d) Wzmocnienie kompetencji kadr opieki społecznej połączony z rozwojem współpracy partnerskich zespołów kooperacji na rzecz wsparcia rodziny.
- e) Wspieranie rozwoju usług specjalistycznych i interwencyjnych dla osób doświadczających kryzysów, w tym stworzenie punktu interwencji kryzysowej w społeczności lokalnej Miasta i Gminy Pacanów.

- f) Wspieranie pozyskiwania i przygotowywania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, wielozakresowe wsparcie rodzin zastępczych.
- g) Wspieranie działań na rzecz osób usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą w tym testowanie pilotażowych programów usamodzielniania młodzieży z pieczy zastępczej.
- h) Wspieranie działań na rzecz osób usamodzielnianych i opuszczających pieczę zastępczą poprzez usługi świadczone w mieszkaniach treningowych lub mieszkaniach wspomaganych

5.2. Cel i założenia w obszarze *Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego*

5.2.1 Cel

**Satysfakcjonujący poziom dostępu do
usług pomocy psychologicznej i opieki
psychiatrycznej oraz usług środowiskowych
dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego**

5.2.2 Założenia

Kluczowe założenia w obszarze priorytetowym *Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego*:

- a) Poprawa dostępu do usług opieki psychiatrycznej oraz usług środowiskowych dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego**
- b) Rozwój specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w miejscu zamieszkania.
- c) Rozwój dziennych form pomocy i wsparcia – upowszechnianie działalności ośrodków wsparcia, w tym środowiskowych domów samopomocy oraz mieszkań chronionych.

- d) Rozwój form wsparcia o charakterze samopomocowym – klubów samopomocy, kręgów wsparcia, grup samopomocowych.
- e) Rozwój kompetencji kadry realizującej usługi na rzecz osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego.
- f) Wspieranie podmiotów świadczących usługi społeczne dla osób w kryzysie psychicznym – organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej.
- g) Wspieranie rozwoju specjalistycznego poradnictwa.
- h) Koordynacja usług oparcia społecznego dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego świadczonych w ramach systemu pomocy społecznej z usługami zdrowotnymi realizowanymi zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.
- i) Wdrażanie rozwiązań wypracowanych w ramach projektu pn. *Standardy mieszkalnictwa wspomagane dla osób chorujących psychicznie po wielokrotnych pobytach w szpitalu psychiatrycznym*, realizowanego przez ROPS Kielce.

5.3. Cel i założenia w obszarze *Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni*

5.3.1 Cel

**Zwiększona dostępność i jakość usług
realizowanych w środowisku na rzecz
seniorów i osób z niepełnosprawnością
oraz ich opiekunów faktycznych**

5.3.2 Założenia

Kluczowe założenia w obszarze priorytetowym

Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni:

- a) Wspieranie rozwoju środowiskowych usług społecznych w szczególności opiekuńczych i asystenckich**
- b) Wspieranie tworzenia i rozwoju placówek wsparcia dziennego – w tym domy pomocy, kluby seniora itp. w formie usług świadczonych w społeczności lokalnej
- c) Rozwijanie oferty opieki wytchnieniowej – zarówno w formie pobytu dziennego jak i całodobowego – dla opiekunów faktycznych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.
- d) Wspieranie tworzenia oraz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej sprofilowanych na świadczenie usług społecznych adresowanych do osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.
- e) Wspieranie działań profilaktycznych, aktywizujących, edukacyjnych, usprawniających i integrujących adresowanych do seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami.
- f) Rozwój usług świadczonych w mieszkaniach treningowych lub mieszkaniach wspomaganych.
- g) Wsparcie psychologiczne lub szkolenia dla opiekunów, w szczególności członków rodzin, w zakresie opieki nad osobami potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.
- h) Zapewnienie dodatkowych usług opiekuńczych, m.in.: teleopieka, wypożyczalnia sprzętu rehabilitacyjnego, dowożenie posiłków, drobne usługi remontowe i naprawcze, porządkowe, higieniczne, świadczone w miejscu zamieszkania seniorów i osób z niepełnosprawnością, zapobiegające umieszczaniu osób w placówkach całodobowych.
- i) Długoterminowa domowa opieka medyczna nad seniorami i osobami z niepełnosprawnością potrzebującymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym pielęgniarскую opiekę długoterminową.

6. ZIDENTYFIKOWANE DZIAŁANIA I PROJEKTY LPDI dla MIASTA I GMINY PACANÓW

Zidentyfikowane w procesie społeczno-ekspertskim działania i projekty, które będą realizowane w okresie implementacji *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, dla poszczególnych obszarów interwencji zostały zaprezentowane w tabelach 6.1, 6.2, 6.3 oraz 6.4.

6.1. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru *Rodzina, dzieci i młodzież,* *w tym z niepełnosprawnością*

Dla obszaru interwencji *Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnościami* zidentyfikowano następujące zadania i projekty, które zostały zaprezentowane w tablicy 6.1. Kolorem żółtym oznaczono projekty i zadania pochodzące wprost od uczestników konsultacji społecznych w Mieście i Gminie Pacanów.

Tabela 6.1

Zidentyfikowane działania i projekty w obszarze *Rodzina i piecza zastępcza, dzieci i młodzież, w tym z niepełnosprawnością*

Nazwa działania / projektu	Wartość wskaźnika	Źródło danych	Realizator
Poradnictwo specjalistyczne dla rodzin z dziećmi	25 osób	Sprawozdanie z realizacji Planu Deinstytucjonalizacji	MGOPS / NGO
Wsparcie dla osób zagrożonych przemocą domową	10 osób	Sprawozdanie z realizacji Planu Deinstytucjonalizacji	MGOPS / NGO
Warsztaty dla rodziców z zakresu umiejętności wychowawczych	25 osób	Sprawozdanie z realizacji Planu Deinstytucjonalizacji	MGOPS / NGO

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Zapewnienie opieki i wychowania dzieciom pozbawionym częściowo lub całkowicie opieki rodziców poprzez Intensyfikację i wzmocnienie działań na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej	10 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i>	MGOPS / NGO
Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z niepełnosprawnościami	20 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i>	MGOPS / NGO
Rozwój zajęć tematycznych dla dzieci i młodzieży prowadzonych w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie – np. joga pilates	100 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i>	MGOPS / NGO
Interwencja kryzysowa dla rodzin w kryzysie m.in. grupy wsparcia dla rodzin, rozwój współpracy multiprofesjonalnej na rzecz wsparcia rodziny, m.in. pakietów wsparcia rodziny dysfunkcyjnej	20 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / NGO
Wspieranie rozwoju usług profilaktycznych wspierających rodzinę, m.in. profilaktyczne pakiety wsparcia rodziny w zakresie kształtowania postaw antydyskryminacyjnych	30 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / NGO
Rozwój poradnictwa rodzinnego, m.in. poradnictwo psychologiczne i pomoc psychiatryczna	20 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i>	MGOPS
Program partycypacji dzieci i młodzieży w tworzeniu repertuaru w kinie plenerowym w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie	20 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / NGO
Projekt aktywizacji społecznej dzieci i młodzieży poprzez utworzenie w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie zespołu śpiewającego, zespołu tanecznego, czy kółka teatralnego	7 rodzin	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / ROPS
Program edukacyjny dla nauczycieli, uczniów i ich rodziców pt. <i>INNOŚĆ</i> – pozwalający przełamywać stereotypy związane z niepełnosprawnością w relacjach rówieśniczych i w szkole	100 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / NGO

Wyjazdy wytchnieniowe dla mam z dziećmi z niepełnosprawnością – na basen, zabiegi relaksacyjne, zabiegi rehabilitacyjne do Połańca	100 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / NGO
---	----------	---	-------------

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-eksperckich

6.2. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru *Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego*

Dla obszaru interwencji *Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego* zidentyfikowano następujące zadania i projekty, które zostały zaprezentowane w tabelicy 6.2. Kolorem żółtym oznaczono projekty i zadania pochodzące wprost od uczestników konsultacji społecznych w Mieście i Gminie Pacanów.

Tabela 6.2

**Zidentyfikowane działania i projekty w obszarze
*Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego***

Nazwa działania / projektu	Wartość wskaźnika	Źródło danych	Realizator
Realizacja i rozwój usług asystenckich - Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością (w tym w kryzysie zdrowia psychicznego)	5 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Opieka wytchnieniowa w formie pobytu dziennego i pobytu całodobowego dla osób z niepełnosprawnościami (w tym w kryzysie zdrowia psychicznego)	5 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Program promocyjno-informacyjny z zakresu równości szans, mobilności i elastyczności zawodowej, postaw aktywnych oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób w kryzysie zdrowia psychicznego	1 program	Sprawozdanie z realizacji projektów w ramach FERS	UMiG
Grupa samopomocowa dla opiekunów osób w kryzysie zdrowia psychicznego	1 grupa	Karty zgłoszenia uczestnika	UMiG

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-eksperckich

6.3. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru *Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni*

Dla obszaru interwencji *Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni* zidentyfikowano następujące zadania i projekty, które zostały zaprezentowane w tablicy 6.3. Kolorem żółtym oznaczono projekty i zadania pochodzące wprost od uczestników konsultacji społecznych w Mieście i Gminie Pacanów.

Tabela 6.3

***Zidentyfikowane działania i projekty w obszarze
Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnością oraz ich opiekunowie faktyczni***

Nazwa działania / projektu	Wartość wskaźnika	Źródło danych	Realizator
Realizacja i rozwój usług asystenckich - Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Opieka wytchnieniowa w formie pobytu dziennego i pobytu całodobowego dla osób z niepełnosprawnościami	10 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Grupa samopomocowa dla opiekunów dzieci i osób z niepełnosprawnością	12 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Integracja edukacyjna – treningi i szkolenia kompetencji cyfrowych dla seniorów, takie jak: cyberbezpieczeństwo, podstawy obsługi komputera, praktyczna znajomość aplikacji i programów dotyczących usług publicznych – <i>m-obywatel</i> , <i>Indywidualne Konto Pacjenta</i> , <i>podpis ePUAP</i> , <i>e-doręczenia</i>	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Integracja edukacyjna – warsztaty manualne, ziołolecznictwo, <i>Jak Sobie Radzić Ze Starościami</i> , dbałość o zdrowie, żywienie eco/wege, hafciarstwo	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Wsparcie doradcze i szkoleniowe w zakresie tworzenia projektów oraz przygotowywania wniosków o dofinansowanie zewnętrzne	12 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Program integracji międzypokoleniowej w Gminie Pacanów	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Zajęcia rekreacyjno-sportowe, fizjoterapia, gimnastyka, rehabilitacja dla seniorów	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
System regularnych konsultacji społecznych dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością i opiekunów osób z niepełnosprawnością	70 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Zwiększenie dostępności usług wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego dla osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów faktycznych	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Integracja edukacyjna dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością i opiekunów osób z niepełnosprawnością - wiedza o procedurach uzyskania wsparcia, zasadach komunikacji z urzędami, powiatowym centrum pomocy rodzinie, powiatowym zespołem orzekania o niepełnosprawności, sądami	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO
Program aktywizacji społeczno-zdrowotnej osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów faktycznych w formie wyjazdów integracyjnych i wytnieniowych	50 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UMiG / MGOPS / NGO

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-eksperckich

6.4. Zidentyfikowane działania i projekty dla obszaru *Wdrożenie realizacji usług w społeczności lokalnej*

Dla obszaru interwencji *Wdrożenie realizacji usług w społeczności lokalnej* zidentyfikowano następujące zadania i projekty, które zostały zaprezentowane w tablicy 6.4. Kolorem żółtym oznaczono projekty i zadania pochodzące wprost od uczestników konsultacji społecznych w Mieście i Gminie Pacanów.

Tabela 6.4

Zidentyfikowane działania i projekty w obszarze *Wdrożenie realizacji usług w społeczności lokalnej*

Nazwa działania / projektu	Wartość wskaźnika	Źródło danych	Realizator
Koordinacja usług społecznych i tworzenie lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych gmin i Powiatu Buskiego	1 projekt	Sprawozdanie z realizacji projektów w ramach FERS	ROPS
Rozwój usług opiekuńczych - program przejścia pracowników opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w społeczności lokalnej	10 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i>	MGOPS
Program wsparcia w zakresie przygotowania i wdrażania procesu deinstytucjonalizacji usług dla pracowników i kadry podmiotów działających na rzecz włączenia społecznego	7 osób	Sprawozdanie z realizacji projektów w ramach FERS	ROPS
Program podnoszenia kompetencji w zakresie deinstytucjonalizacji i rozwoju usług społecznych dla pracowników i kadry sfery społecznej	7 osób	Sprawozdanie z realizacji projektów w ramach FERS	ROPS
Projekt koordynacji polityki społecznej w województwie świętokrzyskim na rzecz pracowników sfery społecznej w Mieście i Gminie Pacanów w tym: wyjazdy studyjne, studia podyplomowe, wyjazdy integracyjne, pomoc doradcza	7 osób	Sprawozdanie z realizacji projektów w ramach FERS	ROPS

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Wsparcie infrastruktury społecznej poprzez utworzenie Dziennego Środowiskowego Domu Seniora	1 obiekt	Sprawozdanie z realizacji <i>projektu</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	UG / MGOPS / NGO
Podnoszenie kwalifikacji pracowników sfery społecznej w Mieście i Gminie Pacanów – szkolenia m.in. w zakresie zarządzania projektami, pozyskiwania finansowania zewnętrznego przedsięwzięć w zakresie pomocy społecznej	7 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i>	UMiG
Stworzenie miejsca spotkań dla dzieci i młodzieży w formie stacjonarnej	100 osób	Sprawozdanie z realizacji <i>Planu Deinstytucjonalizacji</i> , sprawozdania z dotacji dla NGO	MGOPS / NGO

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-ekspertskich

7. ZASADY WDRAŻANIA, MONITOROWANIA I AKTUALIZACJI LPDI dla MIASTA I GMINY PACANÓW

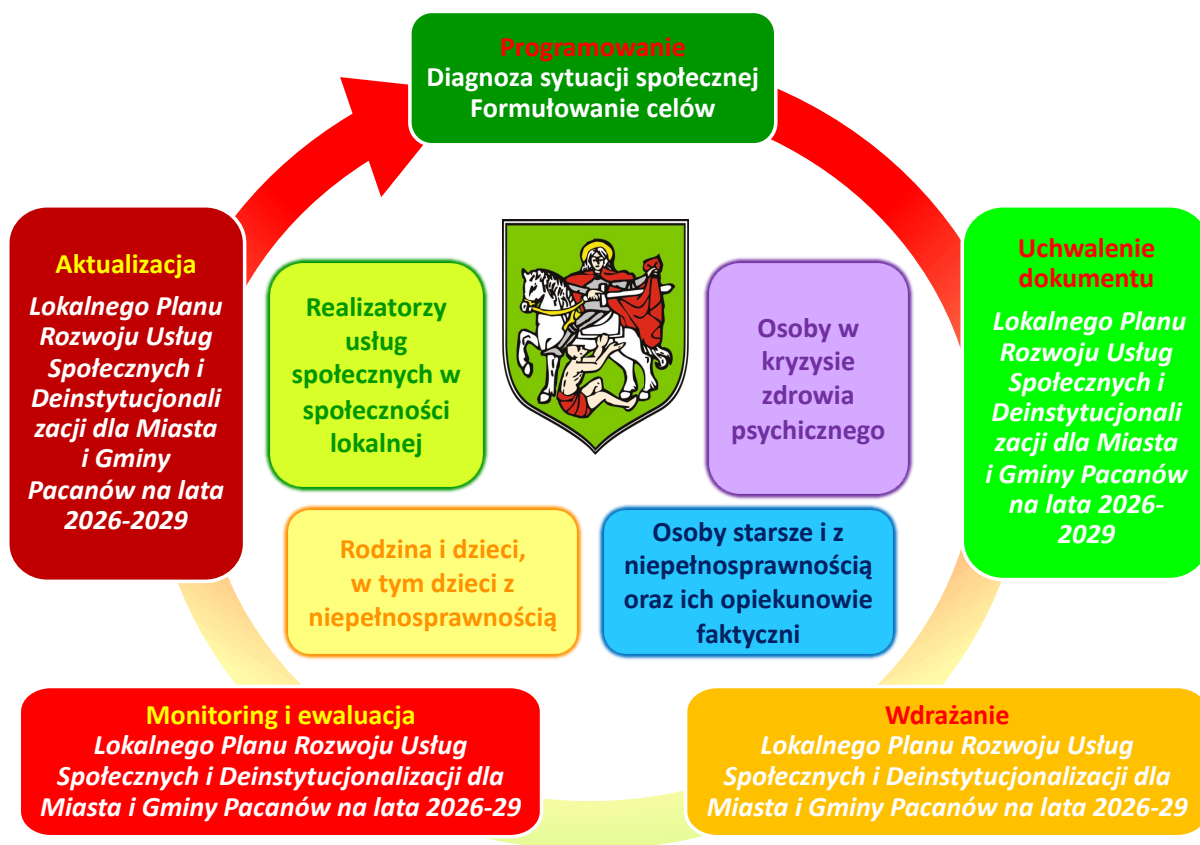
Proces programowania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* obejmować cztery kluczowe etapy:

- opracowanie i uchwalenie,
- wdrażanie,
- monitorowanie i ewaluację,
- ocenę i aktualizację.

Schemat procesu wdrażania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* prezentuje rysunek 7.1.

Rysunek 7.1

Proces wdrażania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*

Źródło: Opracowanie własne

7.1. Instrumentarium procesu wdrażania

Proces wdrażania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* będzie oparty na zasadach: jawności życia publicznego, personalnej odpowiedzialności za wykonywanie zadań oraz wieloletniego planowania. *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów* będzie wdrażany przez wyznaczone do tego podmioty przy wykorzystywaniu różnych narzędzi.

Projekty i zadania realizacyjne

Projekty i zadania realizacyjne są narzędziem służącym do osiągnięcia celów dla poszczególnych obszarów interwencji *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów*. Projekty i zadania są opracowywane na podstawie przeprowadzonego procesu opracowania *Planu*, w szczególności przeprowadzonej diagnozy i mają się przyczyniać do rozwoju usług społecznych świadczonych na poziomie rodziny i lokalnej społeczności.

Projekty i zadania są realizowane przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie oraz wyznaczonych przez Burmistrza pracowników merytorycznych Urzędu Miasta i Gminy i inne jednostki samorządu gminnego oraz podmioty trzeciego sektora i podmioty prywatne. Skuteczne osiągnięcie celów *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów* będzie opierało się również na dobrowolnej, partnerskiej współpracy z jednostkami samorządu powiatowego Powiatu Buskiego oraz samorządu Województwa Świętokrzyskiego – w szczególności z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Kielcach, a także Świętokrzyskim Urzędem Wojewódzkim w Kielcach.

Projekty i zadania mogą być realizowane zarówno w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, jak i w ramach zadań zleconych przez samorząd gminny w trybie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ponadto podmioty administracji publicznej, zarówno jednostki podległe Burmistrzowi Miasta i Gminy Pacanów, jak i podmioty samorządu powiatu i województwa, administracji wojewódzkiej czy centralnej, mogą realizować projekty w ramach partnerstwa publiczno-publicznego.

Sprawozdanie z realizacji LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów

Sprawozdanie z realizacji Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029 przygotowuje Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie przy współpracy z wyznaczonymi przez Burmistrza pracownikami merytorycznymi Urzędu Miasta i Gminy i innymi jednostkami samorządu gminnego i zakładami budżetowymi w zakresie realizowanych i wdrażanych przez te podmioty projektów i zadań.

Sprawozdanie z realizacji Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029 Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie przedkłada Burmistrzowi Miasta i Gminy Pacanów w terminie do 31 maja 2030 roku. Sprawozdanie opisuje przebieg realizacji *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów* wraz ze wskazaniem zadań zrealizowanych, zrealizowanych częściowo i nie rozpoczętych oraz identyfikacją przyczyn problemów i prezentacją propozycji ich przezwyciężenia. Istotnym elementem *Sprawozdania* jest ocena osiągnięcia poszczególnych celów – w kontekście zrealizowanych zadań i projektów.

7.2. Podmioty zarządzające realizacją LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów

W zarządzaniu realizacją *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* uczestniczą głównie niżej wymienione podmioty.

Rada Miejska w Pacanowie

Rada Miejska w Pacanowie podejmuje uchwały w sprawach przyjęcia, aktualizacji i zmian *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*.

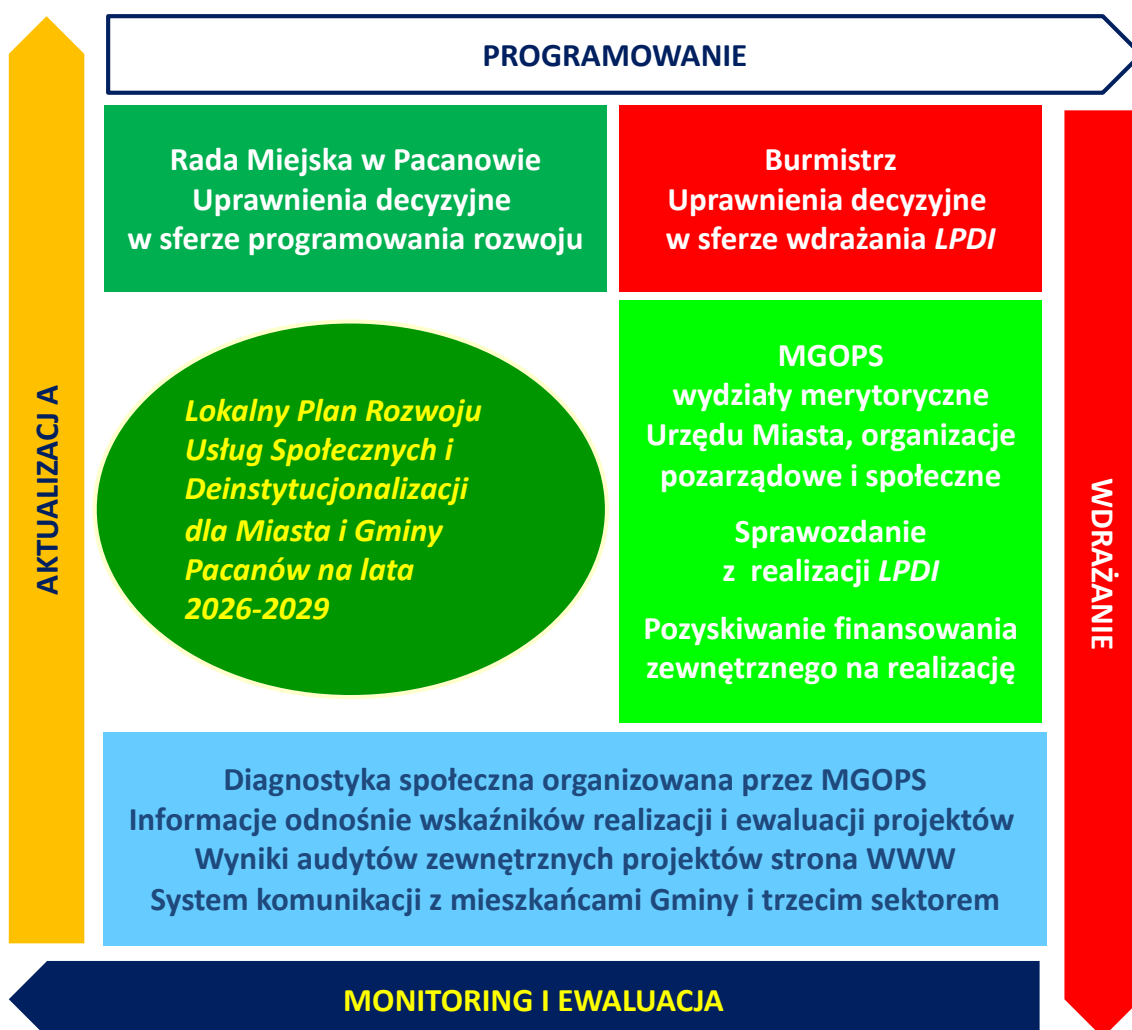
Komisje Rady monitorują i kontrolują realizację *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, zwłaszcza poszczególnych zadań i projektów oraz inicjują i opiniują zmiany w jego zapisach.

Burmistrz Miasta i Gminy Pacanów

Burmistrz Miasta i Gminy Pacanów jest odpowiedzialny za wykonywanie uchwał Rady Miejskiej w Pacanowie w sprawie przyjęcia, aktualizacji i zmian *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* oraz nadzór nad jego wdrażaniem. W tym celu Burmistrz Miasta i Gminy Pacanów wskazuje podmioty realizujące poszczególne projekty i działania przyczyniające się do osiągnięcia celów *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów*, do których poza Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Pacanowie należeć będą wyznaczeni przez Burmistrza pracownicy merytoryczni Urzędu Miasta i Gminy jednostki podległe oraz inne organizacje i instytucje, które będą bezpośrednio nadzorować wdrażanie *projektów i zadań*.

Rysunek 7.2

Podmioty zarządzające wdrażaniem *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*

Źródło: Opracowanie własne

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie

Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie jest podmiotem kluczowym w procesie programowania i opracowywania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, zbiera informacje i dane statystyczne oraz nadzoruje i przeprowadza spotkania diagnostyczne, umożliwia koordynację realizacji działań w zakresie deinstytucjonalizacji pomiędzy samorządem gminnym a samorządem powiatowym Powiatu Buskiego.

W obszarze polityki społecznej Miasta i Gmina Pacanów realizuje przy pomocy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie zarówno zadania własne, jak i zadania zlecone z zakresu administracji rządowej należące do kompetencji Miasta i Gminy Pacanów z zakresu: pomocy społecznej, działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie. OPS prowadzi swoją działalność instytucjonalną obejmującą gros celów *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów*.

7.3. System monitorowania, ewaluacji i aktualizacji

Monitorowanie

Prowadzony będzie monitoring wskaźnikowy i społeczny. Monitoring wskaźnikowy będzie prowadzony w oparciu o oczekiwane wskaźniki osiągnięć przez poszczególne podmioty wdrażające projekty i zadania realizacyjne, zaś monitoring społeczny będzie na podstawie wyników badania opinii, w szczególności poprzez konsultacje społeczne. Poziom osiągnięcia każdego z celów w zakresie deinstytucjonalizacji usług będzie zmierzony w ostatnim roku realizacji *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* tj. 2029 roku, a poszczególnych projektów i zadań realizacyjnych – na koniec każdego roku kalendarzowego.

Istotny element systemu monitorowania stanowi *Sprawozdanie z realizacji Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* wraz ze wskazaniem zadań zrealizowanych, zrealizowanych częściowo i nie rozpoczętych oraz identyfikacją przyczyn problemów i prezentacją propozycji ich przezwyciężenia. Istotnym elementem będzie ocena osiągnięcia poszczególnych celów w zakresie deinstytucjonalizacji usług.

Ewaluacja

Ewaluacją objęte będą postępy w realizacji *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* na poziomie celów w zakresie świadczenia usług w rodzinie i środowisku lokalnym.

Ewaluacja działań i projektów – w terminie do 31 grudnia 2029 Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie zbiera i zestawia materiał sprawozdawczy na podstawie pomiarów wskaźników osiągniętych, korzystając przy tym z informacji wyznaczonych przez Burmistrza pracowników merytorycznych Urzędu Miasta i Gminy i innych jednostek podległych i zakładów budżetowych w zakresie realizowanych celów i wdrażanych przez te podmioty działań i projektów. Ponadto wykorzystane mogą być informacje z powszechnie dostępnych źródeł, ocen eksperckich, wyników monitoringu społecznego i konsultacji społecznych. Wyniki ewaluacji działań i projektów zawierane są w *Sprawozdanie z realizacji Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* i przekazywane Burmistrzowi Miasta i Gminy Pacanów do akceptacji.

Ewaluacja celów – w terminie do 31 maja 2030 Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Pacanowie zbiera i zestawia materiał sprawozdawczy na podstawie pomiarów wskaźników osiągniętych, korzystając przy tym z informacji przy pomocy wyznaczonych przez Burmistrza pracowników merytorycznych Urzędu Miasta i Gminy i innych jednostek podległych i zakładów budżetowych w zakresie realizowanych celów w zakresie deinstytucjonalizacji usług. Ponadto wykorzystane mogą być informacje z powszechnie dostępnych źródeł, Głównego Urzędu Statystycznego, ocen eksperckich, wyników monitoringu społecznego i konsultacji społecznych. Wyniki ewaluacji celów opracowuje zewnętrzny podmiot ekspercki na zlecenie Burmistrza Miasta i Gminy Pacanów.

Wyniki zawierane są w *Sprawozdanie z realizacji Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* i przekazywane Burmistrzowi Miasta i Gminy Pacanów do akceptacji.

Aktualizacja

Wynikające z monitorowania i oceny wdrażania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, zmiany w zapisach dokumentu mogą być dokonywane na bieżąco przez Burmistrza Miasta i Gminy w zadaniach i projektach realizacyjnych. Ewentualne zmiany dotyczące celów w zakresie deinstytucjonalizacji usług mogą być wprowadzone przez Radę Miejską w Pacanowie po każdorazowej ich okresowej ocenie. Systematyczna aktualizacja *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów*, jest ukierunkowana na uwzględnienie w niej pojawiających się nowych zadań i wykorzystanie nowych możliwości.

8. PLAN FINANSOWANIA LPDI dla MIASTA I GMINY PACANÓW

8.1 Finansowanie realizacji LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów

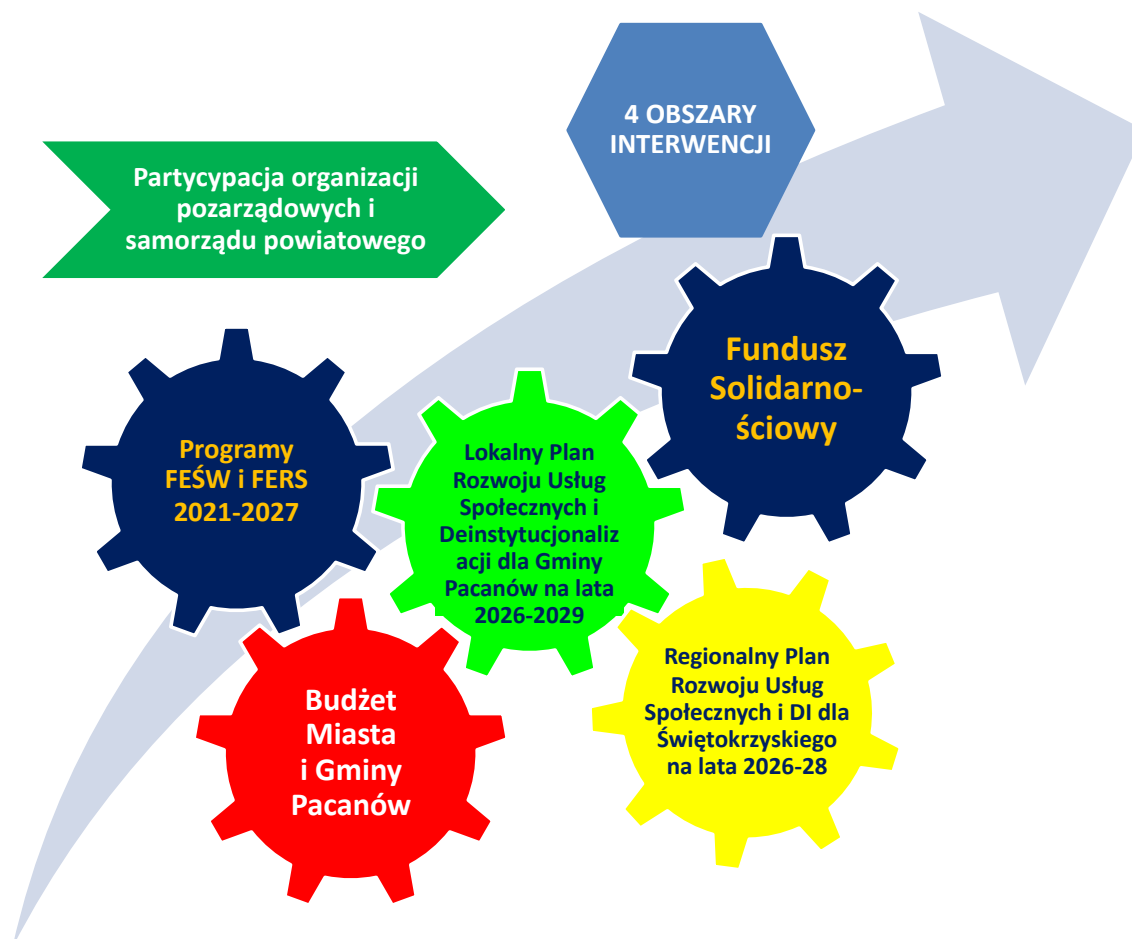
Samorząd Miasta i Gminy Pacanów dysponuje w różnym stopniu środkami do bezpośredniego finansowania realizacji projektów i zadań niezbędnych do osiągnięcia celów. Jednak poprzez kształtowanie przestrzeni, stymulowanie rozwoju zasobów ludzkich i zapewnienie bezpieczeństwa w sferze społecznej tworzy warunki do rozwoju gospodarczego, przyciągania inwestorów i pobudzania przedsiębiorczości mieszkańców. Utrzymanie wysokiego tempa rozwoju przy ograniczonych wolnych środkach budżetowych wymaga stosowania montażu finansowego opartego na partnerstwie publiczno-społecznym i publiczno-publicznym, wspieranego pozyskaniem środków bezzwrotnych z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Było to jedną z podstawowych przyczyn zharmonizowania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* z dokumentem *Regionalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2026-2028*.

Projekty i zadania mogą być realizowane zarówno w ramach zlecenia w trybie prawo zamówień publicznych, w tym zgodnie z artykułem 94 – kiedy o udzielenie zamówienia mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy mający status zakładu pracy chronionej, spółdzielnie socjalne oraz inni wykonawcy, których głównym celem jest społeczna i zawodowa integracja osób społecznie marginalizowanych, jak i w ramach zadań zleconych przez samorząd gminny w trybie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ponadto podmioty administracji publicznej, zarówno jednostki podległe Burmistrzowi Miasta i Gminy Pacanów, jak i podmioty samorządu powiatu i województwa, administracji wojewódzkiej czy centralnej, mogą realizować projekty w ramach partnerstwa publiczno-publicznego.

Partnerstwo publiczno-publiczne jest formą finansowania zadań przez koncentrację środków publicznych – powiatowych, gminnych, województwa samorządowego i administracji centralnej. W latach 2026-2029 oraz w kolejnych okresach programowania może stać się jednym z istotnych źródeł środków na finansowanie zadań służących rozwiązywaniu problemów społecznych w Mieście i Gminie Pacanów.

Rysunek 8.1

Schemat finansowania realizacji *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*

Źródło: Opracowanie własne

8.2 Plan finansowania usług w ramach *LPDI dla Miasta i Gminy Pacanów*

Zidentyfikowane w procesie społeczno-ekspertskim źródła finansowania usług, które mają możliwość realizacji w ramach wdrażania *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, dla poszczególnych obszarów interwencji zostały zaprezentowane w tabelach 8.1, 8.2, 8.3 oraz 8.4.

8.2.1. Plan finansowania usług w obszarze *Rodzina, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnościami*

Tabela 8.1

**Plan finansowania usług w obszarze
*Rodzina i piecza zastępcza, dzieci i młodzież, w tym dzieci z niepełnosprawnościami***

Nazwa działania / projektu	Wartość wskaźnika	Źródło danych	Realizator
Poradnictwo specjalistyczne dla rodzin z dziećmi	107 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.05 <i>Wsparcie rodzin oraz pieczy zastępczej</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	MGOPS / NGO
Wsparcie dla osób zagrożonych przemocą domową	107 000		MGOPS / NGO
Warsztaty dla rodziców z zakresu umiejętności wychowawczych	70 000		MGOPS / NGO
Zapewnienie opieki i wychowania dzieciom pozbawionym częściowo lub całkowicie opieki rodziców poprzez Intensyfikację i wzmocnienie działań na rzecz rodzinnych form pieczy zastępczej	70 000		MGOPS / NGO
Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z niepełnosprawnościami	150 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.04 <i>Zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	MGOPS / NGO
Rozwój zajęć tematycznych dla dzieci i młodzieży prowadzonych w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie – np. joga pilates	160 000	Dotacje w ramach programów celowych Ministerstwa Sportu i Ministerstwa Edukacji Narodowej	MGOPS / NGO
Interwencja kryzysowa dla rodzin w kryzysie m.in. grupy wsparcia dla rodzin, rozwój współpracy multiprofesjonalnej na rzecz wsparcia rodziny, m.in. pakietów wsparcia rodziny dysfunkcyjnej	210 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.05 <i>Wsparcie rodzin oraz pieczy zastępczej</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	MGOPS / NGO
Wspieranie rozwoju usług profilaktycznych wspierających rodzinę, m.in. profilaktyczne pakiety wsparcia rodziny w zakresie kształtowania postaw antydyskryminacyjnych	70 000		MGOPS / NGO

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Rozwój poradnictwa rodzinnego, m.in. poradnictwo psychologiczne i pomoc psychiatryczna	150 000		OPS
Program partycypacji dzieci i młodzieży w tworzeniu repertuaru w kinie plenerowym w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie	20 000	Budżet Miasta i Gminy Pacanów Budżet Europejskiego Centrum Bajki w Pacanowie	MGOPS / NGO
Projekt aktywizacji społecznej dzieci i młodzieży poprzez utworzenie w Europejskim Centrum Bajki w Pacanowie zespołu śpiewającego, zespołu tanecznego, kółka teatralnego	120 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.05 <i>Wsparcie rodzin oraz pieczy zastępczej</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	MGOPS / NGO
Program edukacyjny dla nauczycieli, uczniów i ich rodziców pt. <i>INNOŚĆ</i> – pozwalający przełamywać stereotypy związane z niepełnosprawnością w relacjach rówieśniczych i w szkole	150 000	Dotacja w ramach Działania FERS <i>Innowacje w samorządzie</i> w naborach ogłaszanych przez Fundację Fundusz Współpracy	MGOPS / NGO
Wyjazdy wytchnieniowe dla mam z dziećmi z niepełnosprawnością – na basen, zabiegi relaksacyjne, zabiegi rehabilitacyjne do Połańca	280 000	Program MRPiPS <i>Opieka Wytchnieniowa – edycja 2027</i> finansowany ze środków państwowego funduszu celowego - <i>Fundusz Solidarnościowy</i>	MGOPS / NGO

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-ekspertskich

8.2.2. Plan finansowania usług w obszarze Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego

Tabela 8.2

**Plan finansowania usług w obszarze
Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego**

Rodzaj kosztu	Planowana wartość finansowania	Źródło finansowania	Realizator
Realizacja i rozwój usług asystenckich - Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej (w tym osób w kryzysie zdrowia psychicznego)	210 000	Program MRPiPS <i>Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej – edycja 2026</i> finansowany ze środków państwowego funduszu celowego - <i>Fundusz Solidarnościowy</i>	UMiG / MGOPS / NGO
Opieka wytchnieniowa w formie pobytu dziennego i pobytu całodobowego dla osób z niepełnosprawnościami (w tym osób w kryzysie zdrowia psychicznego)	260 000	Program MRPiPS <i>Opieka Wytchnieniowa – edycja 2027</i> finansowany ze środków państwowego funduszu celowego - <i>Fundusz Solidarnościowy</i>	UMiG / MGOPS / NGO
Program promocyjno-informacyjny z zakresu równości szans, mobilności i elastyczności zawodowej, postaw aktywnych oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób w kryzysie zdrowia psychicznego	70 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.04 <i>Zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	UMiG
Grupa samopomocowa dla opiekunów osób w kryzysie zdrowia psychicznego	50 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.04 <i>Zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	UMiG

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-ekspertskich

8.2.3. Plan finansowania usług w obszarze Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunowie faktyczni

Tabela 8.3

**Plan finansowania usług w obszarze
Osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunowie faktyczni**

Rodzaj kosztu	Planowana wartość finansowania	Źródło finansowania	Realizator
Realizacja i rozwój usług asystenckich - Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej	1 600 000	Program MRPiPS <i>Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej – edycja 2026</i> finansowany ze środków państwowego funduszu celowego - <i>Fundusz Solidarnościowy</i>	UMiG / MGOPS / NGO
Opieka wychowawcza w formie pobytu dziennego i pobytu całonocnego dla osób z niepełnosprawnościami	120 000	Program MRPiPS <i>Opieka Wychowawcza – edycja 2027</i> finansowany ze środków państwowego funduszu celowego - <i>Fundusz Solidarnościowy</i>	UMiG / MGOPS / NGO
Grupa samopomocowa dla opiekunów dzieci i osób z niepełnosprawnością	50 000	Dotacja w ramach Działania FERS <i>Innowacje w samorządzie</i> w naborach ogłaszanych przez Fundację Fundusz Współpracy	UMiG / MGOPS / NGO
Integracja edukacyjna – treningi i szkolenia kompetencji cyfrowych dla seniorów, takie jak: cyberbezpieczeństwo, podstawy obsługi komputera, praktyczna znajomość aplikacji i programów dotyczących usług publicznych – <i>m-obywatel, Indywidualne Konto Pacjenta, podpis ePUAP, e-doręczenia</i>	70 000		UMiG / MGOPS / NGO
Integracja edukacyjna – warsztaty manualne, ziołolecznictwo, <i>Jak Sobie Radzić Ze Starością</i> , dbałość o zdrowie, żywienie eco/wege, hafciarstwo	70 000		UMiG / MGOPS / NGO

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Wsparcie doradcze i szkoleniowe w zakresie tworzenia projektów oraz przygotowywania wniosków o dofinansowanie zewnętrzne	70 000		UMiG / MGOPS / NGO
Program integracji międzypokoleniowej w Gminie Pacanów	100 000		UMiG / MGOPS / NGO
Zajęcia rekreacyjno-sportowe, fizjoterapia, gimnastyka, rehabilitacja dla seniorów	120 000		UMiG / MGOPS / NGO
System regularnych konsultacji społecznych dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością i opiekunów osób z niepełnosprawnością	16 000	Budżet Miasta i Gminy Pacanów	MGOPS
Zwiększenie dostępności usług wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego dla osób z niepełnosprawnością i ich opiekunów faktycznych	160 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.04 Zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	UMiG / MGOPS / NGO
Integracja edukacyjna dla rodziców dzieci i opiekunów osób z niepełnosprawnością - wiedza o procedurach uzyskania wsparcia, zasadach komunikacji z urzędami, powiatowym centrum pomocy rodzinie, powiatowym zespołem orzekania o niepełnosprawności, sądami	70 000	Dotacja w ramach Działania FERS Innowacje w samorządzie w naborach ogłaszanych przez Fundację Fundusz Współpracy	UMiG / MGOPS / NGO
Program aktywizacji społeczno-zdrowotnej osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów faktycznych w formie wyjazdów integracyjnych i wytychnieniowych	160 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.04 Zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ Program MRPiPS Opieka Wytychnieniowa – edycja 2027 finansowany ze środków funduszu Fundusz Solidarnościowy	UMiG / MGOPS / NGO

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-ekspertkich

8.2.4. Plan finansowania usług w obszarze Wdrożenie realizacji usług w społeczności lokalnej

Tabela 8.4

**Plan finansowania usług w obszarze
Wdrożenie realizacji usług w społeczności lokalnej**

Rodzaj kosztu	Planowana wartość finansowania	Źródło finansowania	Realizator
Koordinacja usług społecznych i tworzenie lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych gmin i Powiatu Buskiego	Nd	Wsparcie merytoryczne w ramach projektu koordynacyjnego FERS realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Kielcach	ROPS
Rozwój usług opiekuńczych - program przejścia pracowników opieki instytucjonalnej do świadczenia usług w społeczności lokalnej	100 000	Dotacje, granty pilotażowe i innowacyjne oraz wsparcie merytoryczne w ramach FESW realizowanego przez MGOPS	OPS
Program wsparcia w zakresie przygotowania i wdrażania procesu deinstytucjonalizacji usług dla pracowników i kadry podmiotów działających na rzecz włączenia społecznego	Nd	Wsparcie merytoryczne w ramach projektu koordynacyjnego FERS realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Kielcach	ROPS
Program podnoszenia kompetencji w zakresie deinstytucjonalizacji i rozwoju usług społecznych dla pracowników i kadry sfery społecznej	Nd		ROPS
Projekt koordynacji polityki społecznej w województwie świętokrzyskim na rzecz pracowników sfery społecznej w Mieście i Gminie Pacanów w tym: wyjazdy studyjne, studia podyplomowe, wyjazdy integracyjne, pomoc doradcza	Nd		ROPS

**Lokalny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029**

Wsparcie infrastruktury społecznej poprzez utworzenie Dziennego Środowiskowego Domu Seniora	1 500 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.04 <i>Zwiększenie dostępności usług społecznych i zdrowotnych</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	UG / MGOPS / NGO
Podnoszenie kwalifikacji pracowników sfery społecznej w Mieście i Gminie Pacanów – szkolenia m.in. w zakresie zarządzania projektami, pozyskiwania finansowania zewnętrznego przedsięwzięć w zakresie pomocy społecznej	52 000	Dotacje, granty pilotażowe i innowacyjne oraz wsparcie merytoryczne w ramach FESW realizowanego przez UMiG	UMiG
Stworzenie miejsca spotkań dla dzieci i młodzieży w formie stacjonarnej	250 000	Dotacje w ramach Działania FESW 09.05 <i>Wsparcie rodzin oraz pieczy zastępczej</i> w naborach ogłaszanych przez Departament Wdrażania EFS UMWŚ	MGOPS / NGO

Opracowanie na podstawie procesu konsultacji społeczno-eksperckich

PODSUMOWANIE

Usługi społeczne, obok polityki zabezpieczenia dochodu, są obecnie najważniejszym komponentem polityk publicznych w Mieście i Gminie Pacanów w zakresie polityki społecznej. Stanowią one odpowiedź na wyzwania społeczne i powiązane są z potrzebami wynikającymi z takich procesów, jak zmiany demograficzne w kontekście starzenia się społeczności Gminy, zmiany w strukturze rodzin, przeobrażenia rynku pracy, wzrost liczby osób o szczególnych potrzebach. Usługi społeczne tworzą kompleksowy system pomocy dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami, rodzin dysfunkcyjnych, osób w kryzysie zdrowia psychicznego czy bezdomności.

Aby Miasto i Gmina Pacanów mogło skutecznie sprostać wyzwaniom związanym z rozwojem usług społecznych i implementować proces deinstytucjonalizacji, niezbędne jest określenie celów w tym zakresie, które mają swoje odzwierciedlenie w niniejszym *Lokalnym Planie Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*. Pozwala on na praktyczne, konkretne i mierzalne zdiagnozowanie potrzeb społecznych lokalnej wspólnoty oraz na zdefiniowanie celów i zadań w tym zakresie, które będą umożliwiały osiągnięcie stanów pożądanych w poszczególnych obszarach interwencji, istotnych dla mieszkańców Gminy Pacanów.

Jednym z elementów LPDI było dokonanie pogłębionej diagnozy stanu istniejącego i potrzeb społeczności lokalnej co do zakresu oraz form funkcjonowania i rozwoju usług społecznych. Diagnoza zawiera analizę obecnych zasobów oraz ocenę potrzeb mieszkańców Miasta i Gminy Pacanów, szczególnie w kontekście opieki nad osobami starszymi, z niepełnosprawnościami, w kryzysie bezdomności, w kryzysie zdrowia psychicznego oraz dla rodzin z dziećmi, w tym z dziećmi z niepełnosprawnościami.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej Miasta i Gminy Pacanów dokonano określenia celów i założeń do prowadzonych działań w poszczególnych obszarach interwencji, których osiągnięcie i realizację będą wspierać, zidentyfikowane w procesie ekspercko-konsultacyjnych, aktualne w momencie tworzenia *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029*, działania i projekty, dla których określono wskaźniki realizacji, planowany budżet oraz dedykowanego realizatora.

Drugim istotnym aspektem i przyczyną tworzenia LPDI jest możliwość jego wykorzystania do pozyskiwania finansowania zewnętrznego planowanych działań i projektów. Proces deinstytucjonalizacji jest priorytetem polityki społecznej Unii Europejskiej i

Polski, w tym okresie programowania funduszy strukturalnych, i będzie nim także w kolejnych okresach co powoduje, iż posiadanie dokumentu określającego cele i zamierzenia Miasta i Gminy Pacanów w zakresie deinstytucjonalizacji, już od 2023 było wskazywane przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej jako oczekiwane, a w najbliższych latach może się stać wręcz obligatoryjne – czy to na poziomie zapisów znówelizowanej ustawy o pomocy społecznej czy w ramach ustawy wdrożeniowej. Już na etapie tworzenia *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* posiadanie LPDI stanowiło kryterium premiujące w poszczególnych konkursach ogłaszanych w ramach programu *Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027*, programu *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego*, czy w ramach Funduszu Solidarnościowego.

Dodatkowym aspektem wspierającym zasadność tworzenia *Lokalnego Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Miasta i Gminy Pacanów na lata 2026-2029* jest możliwość sfinansowania jego opracowania ze środków projektu ***Koordinacja polityki społecznej w województwie świętokrzyskim*** realizowanego przez województwo samorządowe w ramach programu *Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027*, Działanie 04.13 – *Wysokiej jakości system włączenia społecznego*, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Pozwoliło to na praktycznie bezkosztowe przeprowadzenie procesu ekspercko-konsultacyjnego i redakcji dokumentu, we współpracy Miasta i Gminy Pacanów, kierownictwa Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Pacanowie i doradców Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Kielcach.